

Rapport
2020:4

Opptak til høyere utdanning

En studie av konsekvensene av kvote og poengberegning med fokus på psykologi, medisin, jus og grunnskolelærer-utdanning

---

Elisabeth Hovdhaugen, Astrid Marie Jorde Sandsør, Ester Rønsen,
Tone Cecilie Carlsten

NIFU

Rapport
2020:4

Opptak til høyere utdanning

En studie av konsekvensene av kvote og poengberegning med fokus på psykologi, medisin, jus og grunnskolelærerutdanning

---

Elisabeth Hovdhaugen, Astrid Marie Jorde Sandsør, Ester Rønsen,
Tone Cecilie Carlsten

Rapport 2020:4

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU)
Adresse Postboks 2815 Tøyen, 0608 Oslo. Besøksadresse: Økernveien 9, 0653 Oslo.

Prosjektnr. 21060

Oppdragsgiver Kunnskapsdepartementet
Adresse Postboks 8119 Dep, 0032 Oslo

Fotomontasje NIFU

ISBN 978-82-327 0453-8 (online)
ISSN 1892-2597 (online)

Copyright NIFU: CC BY 4.0

www.nifu.no

Forord

Denne rapporten tar for seg det norske opptakssystemet til høyere utdanning, og tar særlig for seg hvordan karakterer og tilleggspoeng virker inn på opptak Fire fagområder har vært i fokus: profesjonsutdanning i medisin og psykologi, jus (rettsvitenskap) samt grunnskolelærer (GLU) 1-7. Rapporten er utarbeidet på oppdrag av Kunnskapsdepartementet.

Prosjektleder for rapporten har vært Elisabeth Hovdhaugen, og hun har vært involvert i alle kapitler i rapporten. Astrid Sandsør og Ester Rønsen har hatt ansvar for analysene av det kvantitative materialet fra UNIT (Samordna opptaks database og STAR-databasen) og har hatt hovedansvaret for å gjøre analyser og skrive kapittel 4-7. Kapittel 3 og 8 er skrevet av Elisabeth Hovdhaugen sammen med Tone Cecilie Carlsten, og kapittel 2 er skrevet av Astrid Sandsør og Elisabeth Hovdhaugen. Alle forfatterne har bidratt i diskusjonskapitlet, kapittel 9.

Vi vil takke UNIT for godt samarbeid om utlevering av data, og støtte i prosessen med datatilrettelegging. Videre vil vi takke alle informanter som har stilt til intervju, og til sist vil vi takke Mikkel Gandli ved Universitet i Oslo og Jannicka Andersson Chronholm ved Uppsala universitet for innspill om og forklaringer av det danske respektive det svenske opptakssystemet og endringer i disse i nyere tid.

Rapporten er kvalitetssikret av seniorforsker Siv-Elisabeth Skjelbred og forskningsleder Nicoline Frølich. Ansatte på UNIT har lest og kommentert beskrivelsen av det norske opptakssystemet i kapittel 1, noe som har bidrar til at det er en så korrekt beskrivelse som mulig til tross for regelendringer.

Oslo, mars 2020

Vibeke Opheim
direktør

Nicoline Frølich
forskningsleder

Innhold

Sammendrag	8
1 Introduksjon	11
1.1 Formelle krav for opptak i høyere utdanning.....	11
1.2 Grunnlag for rangering av søkere til høyere utdanning.....	13
1.3 Endringer i regelverket for opptak og rangering av søkere	15
1.4 Tidligere forskning på opptakskarakterer og gjennomstrømning.....	17
1.5 Tidligere forskning på forbedring av karakterer	19
1.6 Faglig avgrensning.....	20
1.7 Gangen i rapporten.....	21
2 Metodisk tilnærming	23
2.1 Kvantitativ tilnærming	23
2.1.1 Datakilde.....	23
2.1.2 Metodebeskrivelse	24
2.2 Kvalitativ tilnærming	28
3 Det norske opptakssystemet i internasjonal sammenligning.....	30
3.1 Danmark	32
3.2 Sverige	33
3.3 Finland.....	36
3.4 Nederland.....	38
3.5 USA.....	39
3.6 Oppsummering	41
4 Søkning og opptak til psykologi.....	43
4.1 Poenggrense for opptak.....	44
4.2 Søkere og gruppesammensetning	45
4.2.1 Alder	46
4.2.2 Tilleggs poeng.....	48
4.2.3 Kjønn	49
4.2.4 Bosted	53

4.2.5	Fagpoeng.....	54
4.2.6	Karakterpoeng.....	56
4.3	Regresjonsanalyser	59
4.4	Oppsummering	61
5	Søkning og opptak til medisin	63
5.1	Poenggrense for opptak.....	63
5.2	Søkere og gruppesammensetning	64
5.2.1	Alder	65
5.2.2	Tilleggs-poeng.....	69
5.2.3	Kjønn	70
5.2.4	Bosted	72
5.2.5	Fagpoeng.....	74
5.2.6	Karakterpoeng.....	76
5.3	Regresjonsanalyser	79
5.4	Oppsummering	81
6	Søkning og opptak til jus	82
6.1	Poenggrense for opptak.....	83
6.2	Søkere og gruppesammensetning	83
6.2.1	Alder	85
6.2.2	Tilleggs-poeng.....	87
6.2.3	Kjønn	88
6.2.4	Bosted	89
6.2.5	Fagpoeng.....	91
6.2.6	Karakterpoeng.....	92
6.3	Regresjonsanalyser	95
6.4	Oppsummering	97
7	Søkning og opptak til grunnskolelærer 1-7	98
7.1	Søkere og gruppesammensetning	99
7.1.1	Alder	101
7.1.2	Tilleggs-poeng.....	103
7.1.3	Kjønn	104
7.1.4	Bosted	106
7.1.5	Fagpoeng.....	108
7.1.6	Karakterpoeng.....	110
7.2	Regresjonsanalyser	112
7.2.1	Gjennomføring av studiet blant studenter fra 2017-kullet.....	112
7.2.2	Gjennomføring av studiet blant studenter fra 2010-kullet til 2018-kullet	114
7.3	Oppsummering	119

8	Hvordan rekruttere de som er best egnet?	121
8.1	Begrepsavklaring egnethet – skikkethet.....	122
8.2	Måle egnethet gjennom alternative opptaksmetoder	123
8.3	Regresjonsanalyse av sammenheng mellom studentkjennetegn og gjennomføring	124
8.4	Kvalitative betraktninger om egnethet	127
8.5	Oppsummering	130
9	Avsluttende diskusjon	132
9.1	Hvem søker?.....	132
9.2	Karakterbasert opptak.....	133
9.3	Alder	134
9.4	Kjønn	135
9.5	Alternative opptakssystem.....	136
9.6	Kvalifikasjonskrav	137
9.7	Andre veier til opptak	137
9.8	Endring av regelverket for opptak	138
	Referanser.....	140
	Figuroversikt.....	148

Sammendrag

Hensikten med denne rapporten er å gjøre en evaluering og vurdering av hvordan regelverket for rangering av søkere til høyere utdanning, basert på karakterer, kvoter og poengregler, virker inn på søker- og studentmassen. Dette gjøres ved å beskrive og analysere sammenhengen mellom de eksisterende kvote- og poengreglene og opptak og gjennomføring av høyere utdanning, samt å se det norske regelverket i lys av hvordan opptak til høyere utdanning gjøres i andre land. Vi undersøker også om regelverket bidrar til at de best egnede studentene rekrutteres til studiene, og relater til dette, om opptakssystemet er tilrettelagt for en rask gjennomføring av utdanningsløpene.

Rapporten fokuserer på fire studier; profesjonsstudiet i psykologi, profesjonsstudiet i medisin, rettsvitenskap og grunnskolelærer 1. til 7. (GLU 1-7). Felles for disse fagområdene er at de enten har spesifikke krav (GLU 1-7) eller at det er svært stor konkurranse om opptak (psykologi, medisin og jus), det vil si at det kreves svært høye karakterer for å få plass på studiet. Den faglige avgrensningen er gjort for å fokusere på fag der det er stor konkurranse om å komme inn, og der det spiller rolle hvordan regelverket for poengberegning av søkere er utformet. De utvalgte fagområdene gir oss også muligheten til å si noe interessant om konsekvenser av enkelte endringer i regelverket, for eksempel innføringen av kjønnspoeng i psykologi og endring i karakterkrav i GLU 1-7.

Rapporten har både en kvantitativ og kvalitativ tilnærming. Når vi ser på hvordan regelverket påvirker søker- og studentmassen til de fire studiene, bruker vi kvantitative data fra Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning (UNIT), om søkere til og studenter i høyere utdanning. Vi ser på forskjeller i kjennetegn ved søkere, søkere som får tilbud om plass og søkere som ikke får plass. Vi ser også på gruppen søkere som akkurat ikke fikk tilbud om plass, definert som søkere med skolepoeng/konkurransespoeng som utgjør minst 95 prosent av poenggrensen.

Ved å sammenligne ulike søkergrupper, får vi en indikasjon på hvordan gruppesammensetningen ville sett ut dersom andre poengberegninger lå til grunn. Dette brukes til å diskutere hvilke konsekvenser alternative opptakssystem vil kunne ha for sammensetningen av søker- og tilbudsmassen til høyere utdanning.

Vi har bruke regresjonsanalyser for å undersøke sammenhengen mellom kjennetegnene ved studentene og mål på gjennomføring blant de som kommer inn på studiet. Den kvalitative delen består av flere intervjuer av informanter som arbeider med opptak, eller som innehar en lederstilling ved lærestedene, og disse er primært brukt til å belyse tematikken hvordan man skal rekruttere «de best egnede studentene».

Til sammen gir disse analysene oss muligheten til å si noe om hvordan dagens regelverk for rangering av søkere til høyere utdanning fungerer, og potensielle effekter av å gjøre endringer i opptakssystem. Hovedfunnene i denne rapporten er som følger:

Alderspoeng har stor innvirkning på hvem som kommer inn på attraktive studier, og det er negativ sammenheng mellom alder og gjennomføring

Attraktive studier er studier med et høyt antall søkere per studieplass, noe som gir høye opptakskrav. Tre av de studiene vi ser nærmere på i denne rapporten, kan betegnes som attraktive studier: psykologi, medisin og jus. Ved disse studiene er studentene som får tilbud i ordinært opptak eldre enn alderssammensetningen blant søkermassen til studiene skulle tilsi. Poenggrensene gjør at det ved attraktive studier er svært vanskelig å komme inn på studiet i ordinær kvote uten å tilnærmet ha maksimalt med alderspoeng, noe som fører til at mange av de som ikke kommer inn på studiet rett fra videregående, må vente flere år før de får plass på studiet.

Vi finner en negativ sammenheng mellom alder og studieaktivitet første og andre studieår, men i enkelte tilfeller positiv sammenheng mellom alder og karaktersnitt i høyere utdanning. Disse funnene er relevant å løfte fram i lys av regelverket rundt alderspoeng, og da særlig knyttet til de attraktive studiene hvor mange søkere som ikke kommer inn på studiet gjennom kvoten for førstegangsvitnemål, må vente flere år for å samle alderspoeng før de kommer inn.

Kjønnspoeng ved opptak til psykologi gir flere mannlige studenter

Etter innføringen i 2019 av ett kjønnspoeng til menn som søker seg til psykologi ved Universitetet i Oslo og Universitetet i Bergen, finner vi at antallet menn som får tilbud om plass på psykologistudiet har økt. I 2019 fikk 17 mannlige søkerne (7 prosent) plass som ikke hadde fått plass uten kjønnspoeng, gitt poenggrensen som var gjeldende ved dette opptaket. Ved å øke kjønnspoengene kan man bedre kjønnsammensetningen ytterligere. Å øke antall studieplasser ville derimot ikke endret kjønnsbalansen da kjønnsammensetningen blant de som da ville ha kommet inn er nokså lik kjønnsbalansen blant de som allerede har kommet inn. Med

andre ord er kvinner svært overrepresentert i søkningen til psykologi, over tre av fire søkere er kvinner. Samtidig er det viktig å poengtere at kjønnspoengene sikrer at flere mannlige søkere får tilbud, men fører ikke nødvendigvis til at flere mannlige søkere starter eller gjennomfører studiet. Det kan også være at kjønnspoeng i seg selv ikke er nok til å sikre flere mannlige psykologer over tid dersom færre menn søker i fremtiden.

Viktig med varsomhet ved endringer

Søkere opplever det norske opptakssystemet som rettferdig, og hovedgrunnen til det er at det er rimelig transparent og stabilt (Orr m.fl. 2017). Ved endringer i regelverket annonseres dette i god tid, slik at elever skal ha tid til å tilpasse sine valg og innsats etter hva slags opptakskrav som vil gjelde når de er ferdig på videregående. Dette er for eksempel synlig gjennom endringen i opptak til lærerutdanning (GLU). Kravet om minst 35 skolepoeng og karakteren 3 i norsk og matematikk for å være kvalifisert til opptak på lærerutdanning ble varslet i 2004 og innført i 2005. Videre ble de skjerpede kravene om karakter 4 i matematikk varslet allerede høsten 2014, og innført fra og med søknadsåret 2016. Blant søkere til grunnskolelærer 1. til 7. er det allikevel en høy andel ukvalifiserte søkere, som gir en indikasjon på at nye, spesifikke kvalifikasjonskrav kan gjøre det mer uoversiktlig å orientere seg i opptakssystemet. Dette kan potensielt gjøre at søkeres forventninger til hva de kan studere ikke samsvarer med det de reelt har muligheten til å komme inn på. Det er ikke vår rolle som forskere å vurdere om gjeldende opptakssystem er riktig eller bør endres. Dersom dagens regelverk vurderes endret må det være fordi man opplever at søkere ikke tar de valgene man ønsker de skal ta eller ikke har de valgmulighetene man ønsker de skal ha, enten for deres egen del, for studieprogrammets del, for profesjonens del eller for samfunnets del. Det er allikevel viktig å være klar over at alle endringer får konsekvenser, både de som er tilsiktet ved endringen, men også kanskje utilsiktede konsekvenser. Endringer bør derfor være nøye gjennomtenkt før de implementeres, spesielt de endringene som åpner opp for uønsket strategisk tilpasning hos søkere.

1 Introduksjon

Sammenlignet med andre land har Norge et enkelt system for opptak til høyere utdanning, som i svært stor grad hviler på karakterer. En studie av effektivitet og likhet i opptak til høyere utdanning viser at Norge, sammenlignet med flere andre europeiske land, har et opptakssystem som oppfattes som rettferdig og effektivt, både av nåværende og fremtidige studenter (Orr, Usher, Haj, Atherton & Geanta 2017; Hovdhaugen & Carlsten 2018),

For å studere i Norge kreves det som hovedregel generell studiekompetanse, og opptak til høyere utdanning er basert på karakterer fra videregående opplæring, som ligger til grunn for poengberegningen som brukes for rangeringen av søkere ved opptak.¹ Hensikten med denne rapporten er å gjøre en evaluering og vurdering av hvordan regelverket for rangering av søkere til høyere utdanning, basert på karakterer, kvoter og poengregler, virker inn på søker- og studentmassen. Dette gjøres ved å beskrive og analysere sammenhengen mellom de eksisterende kvote- og poengreglene og opptak og gjennomføring av høyere utdanning, samt å se det norske regelverket i lys av hvordan opptak til høyere utdanning gjøres i andre land. Vi undersøker også om regelverket bidrar til at de best egnede studentene rekrutteres til studiene, og relater til dette, om opptakssystemet er tilrettelagt for en rask gjennomføring av utdanningsløpene.

1.1 Formelle krav for opptak i høyere utdanning

Som hovedregel kreves generell studiekompetanse for å kunne studere i Norge. Dette oppnås vanligvis gjennom å fullføre og bestå et studieforberedende utdanningsprogram, eller ved å fullføre og bestå påbygg til studiekompetanse, etter å ha fullført to år på yrkesfag. Det finnes også andre veier til studiekompetanse, som 23/5-regelen og via fagskole.

---

¹ Det finnes unntak fra kravet til generell studiekompetanse for enkelte søkergrupper til enkelte studier, for eksempel forkurs til ingeniørutdanning. I tillegg finnes det generelle unntaksordninger; realkompetanse og dispensasjon fra generell studiekompetanse. Hvilket grunnlag søkeren er kvalifisert på avgjør hvilket grunnlag søkeren poengberegnes ut fra. For eksempel vil søkere som er kvalifiserte på grunnlag av fagskoleutdanning poengberegnes ut fra karakterene i fagskoleutdanningen, mens søkere som er kvalifiserte på grunnlag av høyere utdanning poengberegnes ut fra karakterene i den høyere utdanningen.

23/5-regelen innebærer at de som er 23 år eller eldre, som har minst 5 års arbeidspraksis eller utdanning og har fullført og bestått de seks studiekompetansefagene (norsk, engelsk, historie, samfunnsfag, matematikk og naturfag) kvalifiserer for opptak til høyere utdanning. Ifølge Samordna opptak skal alle søkere som oppfyller vilkårene til 23/5-regelen poengberegnes etter denne, selv om personen allerede har generell studiekompetanse på et annet grunnlag. Med andre ord innebærer det rent praktisk at når en person passerer 23 år og oppfyller kravene til 5 års arbeidspraksis eller utdanning, så er det den høyeste av poengsummene fra hele vitnemålet og poengsummen fra de seks studiekompetansefagene som gjelder. Det er ikke mulig å få uttelling for mer enn 100 prosent studier/arbeidspraksis på ett år, som vil si at selv om man både jobber og studerer fulltid i løpet av et år, vil man kun få uttelling for ett år med arbeidspraksis eller utdanning dette året. På samme måte må utdanningen man tar være ny, det teller ikke å forbedre fag man allerede har bestått i videregående opplæring for at det skal regnes inn som et av årene med utdanning.²

Den tredje måten å oppnå generell studiekompetanse på er via fagskole. Det er kun toårige fagskoletilbud som teller (dvs. to år på to ulike ettårige tilbud godkjennes ikke).³ Alle søknadene der det brukes dokumentasjon blir saksbehandlet, dvs. blir håndtert av en saksbehandler i Samordna opptak, mens søknader som bare tar hensyn til karakterer på vitnemålet behandles maskinelt. Det å saksbehandle en søknad er kostnadskrevende. Det at en søker har rett til å bli poengberegnet på flere ulike måter virker også kostnadsdrivende i systemet. Søknader på grunnlag av 23/5-regelen blir poengberegnet, mens søknader på grunnlag av fagskoleutdanning blir, inntil videre, vurdert individuelt, siden det ikke er laget en offisiell omregningstabell for å omgjøre fagskolekarakterer (A-E) til tallkarakterer.

I tillegg til kravet om generell studiekompetanse er det en rekke studier som har tilleggskrav, eller spesielle opptakskrav som det omtales som av Samordna opptak.⁴ De fleste av studiene som tilbys gjennom Samordna opptak som har kun generell studiekompetanse som opptakskrav, men fire av ti (39 prosent) har en eller annen form for tilleggskrav. Hva som kreves har endret seg relativt ofte, men for at søkere skal kunne tilpasse seg, varsles endringer i god tid. Med andre ord er informasjonen tilgjengelig tidlig i videregående løpet, og det er også noe som rådgivere både i grunnskolen og i videregående skal informere om. Eksempel på studier som har tilleggskrav er arkitekt, ingeniørutdanning, sivilingeniør, medisin og realfag.

---

² For mer informasjon, se Samordna opptaks sider: <https://www.samordnaopptak.no/info/opptak/generell-studiekompetanse/23-5-regelen/>

³ For mer informasjon, se Samordna opptaks sider: <https://www.samordnaopptak.no/info/opptak/generell-studiekompetanse/fagskole/>

⁴ For mer informasjon, se Samordna opptaks sider: <https://www.samordnaopptak.no/info/opptak/spesielle-opptakskrav/liste-over-kravkoder/>

Lærerutdanning skiller seg fra de andre studiene ved at det ikke er krav om å ta spesifikke programfag, derimot er det krav om minst 35 skolepoeng (hvilket tilsvarer et karaktergjennomsnitt på minst 3,1-3,5 fra videregående skole, avhengig av hvor mange fagpoeng søkeren har), og i tillegg karakterkrav i matematikk og norsk. Dette kravet ble innført i 2005 (se St. meld 30, 2003-2004), og kom i tillegg til et eksisterende krav om karakteren 3 i både norsk og matematikk. Tilleggskravet om karakter 4 i matematikk ble innført i 2016, men søkere med karakter mellom 3 og 3,99 kunne få opptak betinget på bestått forkurs. Dessuten er det tilleggskrav om å ha tatt visse realfag for de som søker og vil ta realfagslærerutdanning (på samme måte som i realfagsutdanning generelt).

1.2 Grunnlag for rangering av søkere til høyere utdanning

Ved opptak til høyere utdanning finnes det hovedsakelig to søker-kvoter; førstegangsvitnemålskvoten og ordinær kvote, der halvparten av plassene på alle programmer er fordelt til førstegangsvitnemålskvoten.⁵ For å søke i førstegangsvitnemålskvoten må man være under 22 år og man må kunne dokumentere et førstegangsvitnemål. Det vil si at videregående er gjennomført på normaltid og at man ikke har noen fag som er tatt utenom ordinær videregående opplæring. I ordinær kvote søker alle de som er 22 år eller eldre, og her kan man ha tatt nye fag eller forbedret karakterer i fag. Disse teller da på vitnemålet.

Karakterene fra videregående opplæring ligger som hovedregel til grunn for poengberegningen som brukes når man søker opptak til høyere utdanning, og halvparten av plassene er forbeholdt kvoten for førstegangsvitnemål. I kvote for førstegangsvitnemål teller aldri nye fag eller fag eleven har forbedret med i førstegangsvitnemålskvoten⁶. Poengene individet konkurrerer med i kvote for førstegangsvitnemål kalles *skolepoeng*. I ordinær kvote teller alle poengene med: forbedrede karakterer, tilleggs-poeng for ulike aktiviteter og alderspoeng. Når skolepoeng legges sammen med tilleggs-poeng og alderspoeng kalles det *konkurrans-poeng*. Tabell 1 viser en oversikt over hvordan poengene i de ulike kvotene regnes ut, samt hvor mange poeng et individ maksimalt kan få. Merk at det kun er et fåtall fag som benytter seg av kjønns-poeng, hvilket innebærer at for majoriteten av søkere i kvote for førstegangsvitnemål er det kun karaktersnitt samt eventuelle realfagspoeng og språkpoeng som teller med.

---

⁵ Enkelte studier har unntak fra kvoten for førstegangsvitnemål, og noen studier har flere kvoter.

⁶ For informasjon om kvote for førstegangsvitnemål, se Samordnaopptak.no/info/opptak/opptakskvoter/kvote-for-forstegangsvitnemaal.html

Tabell 1.1: Poenggivende faktorer ved opptak til høyere utdanning⁷

Karakterpoeng: karaktersnitt * 10	Maks
+ realfagspoeng	4
+ språkpoeng	
+ kjønnspoeng	1-2
+ poeng for opptaksprøver ⁸	
= SKOLEPOENG (kun for de som får opptak i kvote for førstegangsvitnemål)	
+ tilleggspoeng (folkehøgskole, militærtjeneste, sivilteneste, fagskole eller høyere utdanning)	2
+ alderspoeng	8
= KONKURRANSEPOENG (brukes i ordinær kvote)	

Karakterpoeng: Karakterpoeng er karaktersnittet ganger 10. En søker med karaktersnitt på 4 har dermed 40 karakterpoeng.

Realfagspoeng og språkpoeng (fagpoeng): Søkeren kan få inntil 4 språk- og realfagspoeng til sammen, der ulike fag gir enten 0,5 eller 1 poeng, der fagene som gir 1 poeng vanligvis er på et høyere nivå.

Kjønnspoeng: Kjønnspoeng gis automatisk og bare til visse studier og/eller studiested.

Poeng for opptaksprøver: Enkelte studier har opptaksprøver i tillegg til kravet om generell studiekompetanse. For noen av disse studiene vil opptaksprøver gi poeng som legges til i utregning av skolepoeng. I andre tilfeller vil studenten bare konkurrere gjennom opptaksprøver, eller opptaksprøven må bestås og deretter konkurrerer studenten med vanlig poengberegning.

Tilleggspoeng: Det gis inntil 2 poeng for enten folkehøgskole, militærtjeneste, sivilteneste, fagskole eller høyere utdanning. Søkere med 60 studiepoeng/fagskolepoeng eller mer fra høyere utdanning/fagskole får 2 tilleggspoeng mens søkere med 30-59 studiepoeng får ett tilleggspoeng.

Alderspoeng: Fra året søkeren fyller 20 år får søkeren 2 alderspoeng for hvert år frem til året søkeren fyller 23 år, altså maksimalt 8 alderspoeng.

Et regneeksempel: Antall karakterer på vitnemålet kan variere. Utdanningsdirektoratet har et eksempel på et vitnemål fra studiespesialisering med standard

⁷ Oversikt over poengberegning hentet fra Samordna opptak sine sider: <https://www.samordnaopptak.no/info/opptak/opptak-uhg/poengberegning/legge-til-poeng/tilleggspoeng/index.html>

studieløp.⁹ Tar vi utgangspunkt i dette vitnemålet med 25 karakterer, så vil en søker forbedre skolepoeng/karakterpoeng med 0,4 for hver karakter som forbedres. For å få to ekstra poeng kan søkeren enten:

- (1) Forbedre 5 karakterer med en karakter
- (2) Forbedre 3 karakterer og bytte til et annet fag som gir ett fagpoeng og få samme karakter som de ellers ville ha fått
- (3) Bli ett år eldre fra og med året de fyller 20
- (4) Få tilleggspoeng fra militære/folkehøgskole/siviltjeneste eller ved å gjennomføre minst 60 studiepoeng på fagskole eller i høyere utdanning

1.3 Endringer i regelverket for opptak og rangering av søkere

I 2009 ble reglene for opptak til høyere utdanning vesentlig endret, slik at opptaket før 2009 ikke er direkte sammenlignbar med opptaket i årene etter. Blant annet ble det endringer i andel av studieplassene som skulle fordeles til de med primærvitnemål. Før 2009 var 40 prosent av plassene forbeholdt søkere i primærvitnemålskvoten for alle fagområder med unntak av profesjonsutdanningen i medisin, der 50 prosent av plassene var forbeholdt disse søkerne (Forskrift om opptak til universiteter og høyskoler, 2005, §7-2, pkt 5-6). Siden 2009 har hovedregelen i alle utdanninger vært at halvparten av plassene er forbeholdt søkere med primærvitnemål (Forskrift om opptak til høyere utdanning, 2007, §7-2, pkt 3).¹⁰ Ved innføringen av endringene i 2009 ble regelverket generelt forenklet: Fordypningspoeng ble fjernet og antallet realfagspoeng ble redusert samtidig som flere fag ga realfagspoeng. Dessuten ble antallet tilleggspoeng en søker kan få for høyere utdanning, folkehøgskole, militær- eller siviltjeneste redusert fra 3 til 2 poeng. Derimot ble det ikke gjort noen endringer i antallet alderspoeng en søker i ordinær kvote kan samle opp. Søkeren får 2 alderspoeng fra og med året man fyller 20 år, og kan samle i alt 8 alderspoeng, mens 23/5 søkere får alderspoeng fra og med det året de fyller 24.

Konkret ble det syv færre mulige tilleggspoeng i 2009. Dette fordi fire tilleggspoeng for fordypning i studieretningsfag utgikk, samtidig som antallet realfagspoeng ble redusert fra seks til fire og antallet tilleggspoeng en søker kan få for høyere utdanning, folkehøgskole eller militær- eller siviltjeneste ble redusert fra tre til to. Før 2009 var det også mulig for elever som hadde tatt musikk, dans, drama i

---

⁹ https://www.udir.no/contentassets/435096a4668e479b831f3b7cd89d1566/01_studiespesialisering-standard-lop-realfag-nn.pdf

¹⁰ Det er mulig å søke om unntak fra førstegangsvitnemålskvoten.

videregående opplæring å få ekstrapoeng, men dette ble også fjernet (Samordna opptak 2019, overskrift 2009).

Den eneste gruppen som forenklingen i 2009 hadde innvirkning på med henblikk på alderspoeng er søkere til medisinstudiet, da disse før 2009 ikke kunne få alderspoeng, men hadde særordninger for tilleggspoeng for høyere utdanning, folkehøgskole, militær- eller siviltjeneste og lønnet relevant arbeidspraksis. Disse reglene var forholdsvis kompliserte, siden folkehøgskole og militær- eller siviltjeneste ga samme antall poeng som for alle andre søkere (maksimalt 3 tilleggspoeng for et år), mens det var mulig å få inntil 10 tilleggspoeng for to års sammenhengende arbeidspraksis. To års studier ved universitet eller høgskole ga inntil 12 tilleggspoeng. Imidlertid kunne søkere til profesjonsutdanningen i medisin bruke maksimalt 12 tilleggspoeng (Forskrift om opptak til universiteter og høgskoler, 2005, §7-18). Med andre ord innebar også her endringen en vesentlig forenkling av regelverket, og mer likelydende regler for søkere til medisinstudiet, som til alle andre høyere utdanninger. Neste endring i regelverket fant sted i 2011, da det ble innført tilleggspoeng for tredje fremmedspråk og fordypning i andre fremmedspråk (språkpoeng). Imidlertid ble kvoten på maksimalt 4 poeng for realfags- og språkpoeng opprettholdt, slik at det totalt sett ikke var mulig å få flere poeng enn tidligere. I 2013 og 2014 ble det kun gjort enkelte presiseringer knyttet til regelverket rundt fagpoengene¹¹.

I 2015 innførte Kunnskapsdepartementet samme opptakskrav for faglærerutdanningen som grunnskolelærerutdanningen, som innebærer at søkere må ha minst 35 skolepoeng og minst karakter 3 i matematikk og norsk. I 2016 ble kravet i matematikk for grunnskolelærer og lektorutdanningen endret ved at det nå kreves karakteren 4. Frem til opptaket i 2019 var det tilbud om forkurs i matematikk som måtte bestå til søkere med karakter mellom 3 og 3,99. Denne siste endringen gjaldt imidlertid ikke for andre lærerutdanninger, slik som faglærer eller barnehagelærer.

I 2017 ble 2 kjønns-poeng for gutter på veterinær- og dyrepleierstudiet fjernet, da man ved arbeidet med ny likestillingslov fant at innføringen av disse tilleggspoengene var i strid med gjeldende likestillingslovgivning (Kunnskapsdepartementet, 2017). Disse kjønns-poengene ble gjeninnført i 2018, hvor det da også ble innført 2 kjønns-poeng til mannlige søkere til sykepleierutdanningen ved Lovisenberg diakonale høgskole og ved Universitetet i Agder.

Det var imidlertid mange endringer i 2018: Det ble innført en forsøksordning med flere opptakskrav til en rekke realfaglige studier, flere opptakskrav til bachelorutdanning i farmasi og ernæring samt endrede krav til opptak for politi-

---

¹¹ I 2013 og 2014 ble det presisert at for realfags- og språkpoeng kunne det maksimalt gis 1,5 poeng i samme fag (Samordna opptak 2019, overskrift 2013). I 2014, ble det presisert at språkpoeng også gis for fagene latin og gresk, men at det fortsatt er mulig å få maksimalt 4 realfags- og språkpoeng (Samordna opptak 2019, overskrift 2014).

utdanningen. I tillegg ble det innført en rekke endrede krav for utenlandske søkere. De nye opptakskravene omfatter i de fleste tilfeller krav til spesifikke realfag. Av hensyn til oppdragets rammer, berøres ikke disse endringene i denne rapporten.

I 2019 ble det også innført 1 kjønnspoeng til mannlige søkere til profesjonsstudiet i psykologi ved Universitetet i Oslo og Universitetet i Bergen. Utslaget av denne endringen skal vi se nærmere på senere i rapporten.

I tillegg var det en vesentlig endring som har innvirkning på beregningen av karaktergjennomsnittet som ble innført i 2009. Før 2009 ble karakterer oppnådd gjennom eksamen lagt sammen med standpunktkarakteren i det samme faget, og gjennomsnittet av disse to (eller flere av) karakterene ble beregningsgrunnlaget for karaktergjennomsnittet (Forskrift om opptak til høyere utdanning, 2007, §7-5, pkt 3-4). Fra 2009 ble dette endret til at alle tallkarakterer brukes direkte i beregningen av karaktergjennomsnittet. Den praktiske konsekvensen av dette er at vektningen mellom standpunktkarakterer og eksamenskarakterer er noe ulik i beregningen av karaktergjennomsnittet før og etter 2009, noe som kan gi små utslag for karaktergjennomsnittet.

1.4 Tidligere forskning på opptakskarakterer og gjennomstrømning

Det finnes noen tidligere studier av hvordan karakterer påvirker gjennomføring i høyere utdanning. Generelt viser studier gjennomført før innføringen av Kvalitetsreformen at karakterer fra videregående påvirker hvilke karakterer studenten oppnår i høyere utdanning. Imidlertid viser en studie basert på Kandidatundersøkelsen 2003, blant høyeregradskandidater, siviløkonomer og allmennlærere, at det er relativt liten grad av samvariasjon mellom (selvrapporterte) inngangskarakterer og avgangskarakterer (Næss 2006). Samtidig viser også denne studien at gode inngangskarakterer, definert som 5 eller bedre, gir større sjanse for gode karakterer også i høyere utdanning.

I en rapport som i utgangspunktet ser på hvor godt studieforbredt de som blir studenter er, blir det påpekt at selv om det er forskjeller i hva som kreves for å få opptak, enten generell studiekompetanse eller realfag (matematikk og fysikk) i tillegg til generell studiekompetanse, så er det ikke tilsvarende forskjeller i gjennomsnittskarakterer eller karakterfordeling (Hovdhaugen, Høst, Skålholt, Aamodt & Skule 2013). Med utgangspunkt i 2003-kullet blir opptakskarakterer og gjennomføring til de som var nye studenter på fem ulike universitetsstudier (HF, SV, MN, jus og sivilingeniør) og fire høyskolestudier (sykepleie, førskolelærer, ingeniør og allmennlærer) analysert. Studien viser at for studenter som tar jus og sivilingeniør er det kun et lite mindretall som har karakterer under 40 skolepoeng (7 prosent på sivilingeniør og 11 prosent på jus), mens over en tredel (37-38 prosent) av

studentene ved HF/SV/MN har karakterer under 40 skolepoeng. Dette gjenspeiles i karaktergjennomsnittene for de ulike fagområdene; for studenter på HF, SV og MN ligger karaktersnittet på 42 skolepoeng, mens tilsvarende tall for jus er 46 og for sivilingeniør er 47. Ved de andre fire studiene har imidlertid alle under 40 skolepoeng i gjennomsnitt: Gjennomsnittet for sykepleie er 39,7, for ingeniør 39,6, for allmennlærer 39,1 og for førskolelærerstudenter 35,1 skolepoeng (Hovdhaugen et al 2013:22).

I alle fagområdene der det er variasjon i opptakskarakterene (HF, SV, MN, sykepleie, førskolelærer, ingeniør og allmennlærer) er det imidlertid en klar lineær sammenheng mellom karakterer og antall studiepoeng studenten klarer å ta. Studenter som har minst 50,0 skolepoeng fra videregående tar 55 til 60 studiepoeng per år, mens studenter som har mindre enn 35 poeng kun tar mellom 30 og 40 studiepoeng per år (Hovdhaugen et al 2013:26f). Videre viser samme studie at det er en klar lineær sammenheng mellom karakterer og fullføring/fracfall for studenter på HF, SV, MN, ingeniørutdanning og allmennlærerutdanning for studenter som har under 44,9 skolepoeng, der sannsynligheten for å fullføre faller relativt raskt. Størst er forskjellen i MN-fag og SV-fag. Der har bare 10 prosent av studenter med 34,9 skolepoeng eller lavere klart å fullføre utdanningen sin i løpet av fem år etter oppstart (to år utover normert tid), mens tilsvarende andel for de med 45 skolepoeng eller mer er 60 prosent på SV og 75 prosent på MN. Til sammenligning er det forholdsvis moderat fracfall etter karakter i både sykepleie og førskolelærer: her fullfører drøyt 70 prosent av studentene med de laveste karakterene (34,9 skolepoeng eller lavere). Dermed ser vi at sammenhengen mellom karakterer og fullføring gjelder i noen fagområder, men ikke i alle (Hovdhaugen et al 2013:31f).

Borgen (2012) ser på sammenhengen mellom karakterer og studentgjennomstrømning i høyere utdanning, og studerer studieprogresjon for studenter ved HF- og SV-fakultetene ved UiO som har begynt i en utdanning i løpet av perioden 2003-2008, med utgangspunkt i karakterer. Studien finner at «studenter som har høye karakterer før studiestart bruker kortere tid på å fullføre studieprogrammet, men har ikke lavere sannsynlighet for fracfall» (Borgen 2012:125). Med andre ord viser denne studien at det å begrense opptaket til studenter med høye karakterer sannsynligvis har en påvirkning på tiden det tar for en student å fullføre, men at det ikke har noen påvisbar innflytelse på risiko for fracfall. Derimot kan det virke som om det å oppnå høye karakterer i studieprogrammet bidrar til å redusere risikoen for fracfall, og at disse studentene også fullfører utdanningen raskere enn medstudenter med lavere karakterer i studiet sitt.

En studie som ikke ser direkte på sammenhengen mellom karakterer i videregående og i høyere utdanning, men som likevel er relevant er Sandsør (2020), som undersøker betydningen av karaktersnitt og karaktervarians fra ungdomsskolen for utdanningsutfall. Hun finner at karaktersnittet fra ungdomsskolen er en sterk

predikator for karaktersnittet på videregående, gjennomføring av videregående og for om man starter på høyere utdanning. Denne sammenhengen holder seg stabil når man kontrollerer for bakgrunnsvariabler og tar hensyn til hvilken videregående elevene går på. Karaktervarians har også noe forklaringskraft (negativ korrelasjon) men kun i mindre grad. Karaktervarians betyr i denne sammenhengen å ha store variasjoner i karakter i ulike fag, kontra det å ha et jevnere snitt (for eksempel bare 4ere eller bare 5ere). Studien bekrefter dermed at karakterer samvarierer i stor grad med senere utdanningsutfall og at karakterer har stor forklaringskraft på slike utfall.

1.5 Tidligere forskning på forbedring av karakterer

Tidligere studier av forbedring av karakterer har stort sett konsentrert seg om medisinstudiet, da dette studiet har en relativt stor andel studenter som har forbedret karakterer for å komme inn på studiet. En undersøkelse av studenter som begynte på medisinstudiet i 1993 viste at tre av fire medisinstudenter hadde tatt opp fag, og at flertallet av disse har gått på privatskole mens de tok opp fag (Wiers-Jenssen, Vaglum, Viggen & Ekeberg 1995). Generelt er det få fra lavere sosiale lag som begynner på medisinstudiet, og undersøkelsen finner heller ikke forskjell i sannsynlighet for å ta opp fag etter verken kjønn eller sosial bakgrunn. Derimot finner de at forholdsvis mange av studentene har en forelder som er lege: dette gjelder for 24 prosent av de mannlige studentene, og for 14 prosent av de kvinnelige. Barn av leger får i tillegg oftere finansiell støtte hjemmefra, for å dekke kostnadene knyttet til det å ta opp fag. Artikkelen konkluderte med at dette indikerer at ressurssterke grupper er mindre avskrekket av kostnadene knyttet til å ta opp fag som privatist. Systemet med å ta opp fag for å forbedre karakter bidrar dermed til å opprettholde og muligens også forsterke de sosiale skjevhetene i rekruttering til medisinstudiet (Wiers-Jenssen et al, 1995).

Hansen (2005) ser på den sosiale rekrutteringen til medisinstudiet i perioden 1980 til 2000, og undersøker i hvilken grad de som er medisinstudenter har gått på privatskole (som brukes som proxy for å ha forbedret fag. Imidlertid omfatter den også elever som har fullført vanlig videregående, uten å forbedre fag ved en privat videregående skole) eller har tatt andre fag i høyere utdanning for å sanke poeng til å komme inn på medisinstudiet. Hun finner at det i starten av perioden var omtrent 10 prosent som hadde gått på privatskole, som blir tolket som å ha tatt opp fag, og at denne andelen øker til nærmere en av tre utover 1990-tallet. Men fra 1995 ble anledningen til å bruke karakterforbedring ved opptak begrenset, noe som gjorde at andelen som gikk på privatskole ble redusert til omtrent 10 prosent mot starten av 2000-tallet. Derimot finner hun at i samme periode, særlig fra begynnelsen av 1990-tallet øker andelen som har tatt andre fag i

høyere utdanning, fra 40-50 prosent på 1980-tallet til 60-70 prosent fra 1995 og utover (Hansen 2005:2214). Dette er funn som indikerer at utformingen av opptaksreglene kan bidra til å påvirke studentenes strategier for å komme inn på akkurat det studiet.

Det finnes generelt få studier av karakterforbedring blant studenter. Med andre ord er det i liten grad registrert hvor vanlig det er å ta opp fag for å kvalifisere seg til høyere utdanning, og hvem det er som velger å gjøre dette, utover de nevnte studiene som tar for seg medisinstudenter. Basert på de tidligere studiene nevnt ovenfor vet vi at det å forbedre karakterer er vanlig blant studenter som søker på medisin, men det er sannsynlig at dette også er viktig for studenter på andre studier. Imidlertid er det utenfor denne studiens ramme å undersøke i hvilken grad studenter på ulike studier med høye opptakskrav har brukt muligheten til å forbedre karakterer for å komme inn på studiet.

1.6 Faglig avgrensning

Denne rapporten konsentrerer seg om fire fagområder som studeres nærmere som case: profesjonsstudium psykologi (omtales i resten av teksten som 'psykologi'), profesjonsstudium medisin (omtales i resten av teksten som 'medisin'), master i rettsvitenskap (omtales som 'jus') og grunnskolelærerutdanning 1-7 (omtales som GLU 1-7). Den faglige avgrensningen er delvis gjort for å fokusere på fag der det er stor konkurranse om å komme inn og der det dermed spiller rolle hvordan regelverket for poengberegning av søkere er utformet, og delvis for å avgrense prosjektet i forhold til tidsrammen prosjektet skulle gjøres innenfor. Felles for disse fagområdene er at de enten har spesifikke krav (GLU 1-7) eller at det er svært stor konkurranse om opptak, det vil si at det kreves svært høye karakterer for å få plass på studiet. De utvalgte fagområdene gir oss muligheten til å si noe interessant om konsekvenser av enkelte endringer i regelverket, for eksempel innføringen av kjønnspoeng i psykologi og endring i karakterkrav i GLU 1-7.

Prosjektet er avgrenset når det gjelder hvilke kvoter eller typer opptakskrav vi forholder oss til. Vi forholder oss til de kvotene som er direkte relatert til søkerens snittkarakter, slik som kvote for førstegangsvitnemål og ordinær kvote, som omfatter alle søkere. Dermed vil vi i denne rapporten se bort fra kvote for nordnorske søkere, og kvote for samiske søkere, som omfatter UiT Norges Arktiske Universitet.¹² Dette er tatt høyde for i analysene av hvem som får opptak på medisin og jus, ved at vi holder søkere som har fått opptak i en av de to kvotene utenfor analysene.

---

¹² For medisin ved UiT er det i dataene våre 45 og 44 søkere som fikk tilbud på kvote for nordnorske søkere i henholdsvis kvote for førstegangsvitnemål og ordinær kvote, samt to med samisk tilhørighet i ordinær kvote. For jus ved UiT er det i dataene våre 89 søkere som fikk tilbud på kvote for nordnorske søkere i både kvote for førstegangsvitnemål og ordinær kvote, samt tre med samisk tilhørighet i ordinær kvote.

Vi forholder oss heller ikke til andre kvoter, og i alle analyser er søkere som tilhører andre kvoter enn den ordinære kvoten og kvote for førstegangsvitnemål ekskludert.

Fordi det er relativt få endringer i opptakssystemet fra år til år og søkeres studiepreferanser samt poenggrensene for opptak er nokså like fra år til år, kan vi anta at søkerne har et rimelig godt inntrykk av hva poenggrensene vil være til neste år. I denne studien ønsker vi dermed å stille spørsmål som «hvem ville ha fått tilbud dersom poenggrensen var lavere», eller «hvem ville ha fått tilbud dersom vi innførte loddrekning om plassene». Det vi da setter opp er en tenkt situasjon (en kontrafaktisk situasjon) som vi ikke kan observere med mindre vi faktisk innfører endringene og ser hva som skjer. Men dersom de tenkte endringene er små, kan det være rimelig å anta at søkerdata for siste år (2019) gir oss et nokså godt inntrykk av den tenkte situasjonen. Dette gjelder imidlertid ikke dersom de tenkte endringene er store. Et eksempel på stor endring ville være å gå over til et lotteribasert opptak, det ville sannsynligvis føre til store endringer i søknadsmønstrene. For eksempel viser analysene av søker sammensetning at det ikke er mange med svake karakterer som søker medisin og psykologi, sannsynligvis fordi de er nokså sikre på at de ikke kommer inn. Men dersom det var loddrekning blant alle kvalifiserte kandidater ville nok vesentlig flere søke både medisin og psykologi, fordi det var mulig å ha flaks i loddrekkingen og dermed komme inn. Land som har slike systemer har da ofte innført et maksimalt antall ganger som søkeren kan søke (se 3,4).

1.7 Gangen i rapporten

Dette første kapittel har presentert problemstillingene rapporten skal ta for seg, generell informasjon om hvordan regelverket for opptak ser ut i Norge og hvordan dette har blitt endret over tid, tidligere forskning på feltet, samt hvilke case prosjektet er avgrenset til å omfatte.

I kapittel 2 gjennomgås metode og data som er brukt, samt at alle definisjoner som er brukt i avgrensningen av data blir gjort rede for. Deretter kommer et kapittel som sammenligner det norske opptakssystemet med systemet i noen utvalgte andre land (Danmark, Sverige, Finland, Nederland og USA). Hensikten med dette kapitlet er å gi perspektiver på andre måter å organisere opptak, og konsekvenser av ulike former for opptakssystemer.

Kapittel 4 til 7 presenterer kjennetegn ved søkere til medisin, psykologi, jus og GLU 1-7, hvor vi går nærmere inn på betydningen opptaksreglene har for student-sammensetningen. Dette gjør vi kvantitativt både ved å ta for oss gjeldene opptaksregler og ved å se nærmere søker- og studentmassen over tid i forbindelse med enkelte regelendringer. Ved å sammenligne ulike søkergrupper, får vi en

indikasjon på hvordan gruppesammensetningen ville sett ut dersom andre poengberegninger lå til grunn. Hvert kapittel gir en kort gjennomgang av metoden slik at kapittelet kan leses selvstendig.

Kapittel 8 er basert på kvantitative beregninger og kvalitative intervjuer, og tar for seg spørsmål om hvordan vi rekrutterer de best egnede studentene innenfor dagens opptakssystem. Avslutningskapittelet, kapittel 9, oppsummerer funnene og diskuterer de overordnede aspektene av å ha reglene for opptak og rangering av søkere til høyere utdanning innrettet på den måten vi har det i Norge i dag.

2 Metodisk tilnærming

For å kunne besvare alle problemstillingene som denne rapporten skal adressere benytter vi en kombinasjon av kvantitative og kvalitative metoder. Det legges særlig vekt på kvantitative metoder for å besvare problemstillingene om hvordan regelverket påvirker søkermassen og studentmassen, hvem som får de mest attraktive studieplassene samt effekten av tilleggspoengene på gjennomføring og oppnådde karakterer i høyere utdanning. For å undersøke i hvilken grad regelverket bidrar til at vi rekrutterer de studentene som er best egnet til de ulike studiene bruker vi kvalitative metoder, og det er også brukt for å fremstille opptakssystemene i andre land. Spørsmålet om opptakssystemet er tilrettelagt for en rask gjennomføring av utdanningsløpene og bidrar til god samfunnsøkonomi, bruker data innhentet gjennom både kvalitative og kvantitative tilnærminger/metoder.

2.1 Kvantitativ tilnærming

Den kvantitative delen av prosjektet består av å analysere registerdata fra Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning (UNIT), om søkere til og studenter i høyere utdanning. I analysene ser vi hovedsakelig på søkere til de fire utvalgte studiene; medisin, jus, psykologi og GLU 1-7. Vi ser nærmere på hvem som søker og hvem som får tilbud om plass og følger også studentene inn i de første årene av studiene for å se hva som kjennetegner studenter med høy grad av gjennomføring.

2.1.1 Datakilde

UNIT har data fra Felles studentsystem (FS), Nasjonal vitnemålsdatabase (NVB) og Samordna opptak. I analysene benytter vi to ulike datasett fra UNIT. Det første datasettet er knyttet til Samordna opptak og inkluderer data om alle søkere til høyere utdanning som søker via Samordna opptak. Dataene inneholder informasjon om søkerens kjønn og bosted og søknadsalternativene (opptil ti) i prioritert

rekkefølge.¹³ I tillegg inkluderer dataene informasjonen som er nødvendig for å vurdere opptak. Dette inkluderer de ulike poengene som brukes for å regne ut skolepoeng og konkurransepoeng (se Tabell 1.1), og informasjon som brukes for å vurdere om søkeren er kvalifisert til studiet, f.eks. om de tilfredsstillende eventuelle fag- eller karakterkrav. Dataene inkluderer også informasjon om tilbudet søkeren eventuelt fikk. Søkeren får tilbud om plass på det studiet søkeren har rangert høyest, som søkeren har nok poeng for og er kvalifisert til å komme inn på. I datasettet er det omtrent 139 000 søkere i 2019.

Det andre datasettet er knyttet til STAR datavarehus og inkluderer data om studenter som er tatt opp til de fleste høyere utdanningsinstitusjonene.¹⁴ Dataene inkluderer informasjon om gjennomførte studiepoeng hvert semester og karakternittet deres i det sist observerte semesteret. Disse dataene kobles til dataene fra Samordna opptak, og gir oss muligheten til å følge studenten fra søknadstidspunkt og videre inn i høyere utdanning. Datasettet omfatter hvert år omtrent 90 000 studenter registrert med oppstart på et studieprogram i høyere utdanning.

2.1.2 Metodebeskrivelse

Dataene viser hvilke studier søkeren har søkt opptak til i prioritert rekkefølge, samt hvilket studium søkeren eventuelt har fått tilbud om plass på. Dette gjør det mulig å definere ulike grupper av søkere for å se om gruppesammensetningen er ulik mellom de som søker, de som får og ikke får tilbud og de som nesten får tilbud. Vi definerer fire ulike søkergrupper som vi bruker videre i rapporten:

Søkere: Denne gruppen inkluderer søkere som får tilbud om opptak til studiet i hovedopptaket. Den inkluderer også søkere som ikke fikk tilbud, hvis studiet var rangert høyere enn studiet de fikk tilbud på (eller de ikke fikk noen tilbud). Søkere som har rangert et annet studium med lavere opptakskrav høyere er ekskludert, da opptaksgrensene er nokså stabile fra år til år og søknaden da ikke ansees som reell. For eksempel vil en søker som har søkt «Psykologi, profesjonsstudium, heltid, høst, Universitetet i Oslo» på 4. plass og som fikk plass på et studium som var rangert lavere (5.-10. plass) inkluderes, mens en søker som hadde psykologistudiet på 4. plass og

---

¹³ Et søknadsalternativ er kombinasjonen av studium og studiested, slik at f.eks. «Medisin, profesjonsstudium, heltid, høst, Universitetet i Oslo», «Medisin, profesjonsstudium, heltid, vår, Universitetet i Oslo» og «Medisin, profesjonsstudium, heltid, høst, Universitetet i Bergen» er tre ulike alternativer.

¹⁴ STAR dataene inkluderer studiestedene som benytter FS og som vi har fått godkjenning til uttak fra. Dette inkluderer Arkitektur- og designhøgskolen, MF Vitenskapelig høyskole, Høgskolen i Innlandet, Høgskolen i Molde, Norges handelshøgskole, Norges Idrettshøgskole, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, Norges musikkhøgskole, Nord Universitet, Norges Teknisk-Naturvitenskapelige universitet, OsloMet – Storbyuniversitetet, Universitetet i Agder, Universitetet i Bergen, Universitetet i Oslo, Universitetet i Stavanger, Universitetet i Sørøst-Norge, UiT Norges arktiske universitet, VID - vitenskapelige høyskole.

fikk tilbud på et studium som var rangert høyere (1.-3. plass) ekskluderes. Alle søknader som vurderes i den aktuelle kvoten inkluderes i denne gruppen, som vil si at samme søker kan være søker i kvote for førstegangsvitnemål og søker i ordinær kvote.

Fått tilbud: Denne gruppen inkluderer søkere som får tilbud om plass på studiet i hovedopptaket og er derfor en undergruppe av gruppen søkere. Søkerne i denne gruppen er kvalifisert til studiet og har det antall skolepoeng/konkurransespoeng som er nødvendig for å få tilbud om plass på studiet. Gruppen ekskluderer søkere som får tilbud på andre kvoter, for eksempel kvote for nordnorske og samiske søkere.

Ikke fått tilbud: Denne gruppen inkluderer søkere som ikke får tilbud om plass på studiet i hovedopptaket og er derfor den andre undergruppen av søkere. Søkerne i denne gruppen har ikke det antall skolepoeng/konkurransespoeng som er nødvendig for å få tilbud om plass på studiet. Gruppen ekskluderer søkere som får tilbud i andre kvoter, for eksempel kvote for nordnorske og samiske søkere.

Marginale søkere: Denne gruppen tar utgangspunkt i gruppen med søkere som ikke har fått tilbud, men der vi gjør en ytterligere begrensning ved å kun inkludere søkere som er nær å få tilbud om opptak til studiet. Den marginale søkeren har skolepoeng/konkurransespoeng som utgjør minst 95 prosent av poenggrensen ved det søkte studiet, med andre ord har disse personene 5 prosent lavere karaktersnitt enn de som fikk opptak. Denne gruppen inkluderer dermed søkere som både er reelle og som nesten fikk plass. En sammenligning av denne gruppen og gruppen som har fått tilbud gir oss et bilde av hva som ville ha skjedd med gruppesammensetningen dersom poenggrensen ble marginalt redusert.

For GLU 1-7 definerer vi de siste to søkergruppene litt annerledes. Da deler vi de som ikke får tilbud inn i to grupper, de som er kvalifiserte og de som ikke er kvalifiserte. Å være kvalifisert krever at både karakterkravene og kravet om antall skolepoeng (minst 35 skolepoeng) er oppfylt, og inkluderer søkere med betinget opptak, som vil si at de må bestå et forkurs for å kunne begynne på studiet. Det er ikke mulig å definere marginale søkere fordi flere studier ikke har poenggrenser.

Uavhengige variabler i analysene

Vi undersøker gruppesammensetning langs seks dimensjoner; alder, tilleggs-poeng, kjønn, bosted, fagpoeng og karakterpoeng. Alder er gruppert i 17-19 år, 20 år, 21 år, 22 år, 23 år og 24 år +. De første tre aldersgruppene vurderes i kvote for førstegangsvitnemål mens alle aldersgrupper vurderes i ordinær kvote. Bosted er

basert på registrert hjemsted i datasettet fra Samordna opptak og aggregeres opp til landsdel; Nord-Norge, Trøndelag, Vestlandet, Østlandet og Sørlandet. Det kan være flere søkere som flytter til andre landsdeler i årene etter videregående, og disse tallene gjenspeiler dermed ikke nødvendigvis hvor søkeren kommer fra, men heller hvor de søker fra. Fagpoeng er summen av realfags- og språkpoeng. Karakterpoeng er karaktersnitt ganger 10 der hver karakter teller like mye, slik at et karaktersnitt på 4,5 gir 45 karakterpoeng.

Fremstilling av analysene

For hvert studium presenteres figurer, en for kvote for førstegangsvitnemål og en for ordinær kvote, med en søyle for hver søkergruppe; søkere, fått tilbud, ikke fått tilbud og marginale søkere. Hver søyle viser gruppesammensetningen innad i søkergruppen, for enten alder, tilleggs-poeng, kjønn, bosted, fagpoeng eller karakterpoeng. For karakterpoeng illustreres gruppesammensetningen med boksdiagram.

Figurene gir oss muligheten til å analysere hvordan kjennetegn ved søkere som får tilbud hadde endret seg dersom opptakssystemet var organisert på en annen måte. Spørsmålene nedenfor illustrerer hvordan figurene brukes til å svare på mulige problemstillinger for de ulike studiene.

Hva ville skjedd dersom poenggrensen var lavere? For et gitt søkemønster blir poenggrensene lavere dersom man oppretter flere plasser, eller dersom man overfører plasser fra en kvote til en annen. Vi kan analysere hvordan dette påvirker gruppesammensetningen til de som får tilbud ved å sammenligne gruppesammensetningen blant de som får tilbud og gruppesammensetningen blant marginale søkere. Å senke poenggrensen med 5 prosent fører til at alle marginale søkere også får tilbud om plass.

Hva ville skjedd om det var loddtrekning om plassene blant alle som søkte? For et gitt søkemønster vil loddtrekning føre til at alle i gruppen søkere har lik sannsynlighet for å komme inn på studiet. Dette gjør at gruppesammensetningen til de som får tilbud vil være sammenlignbar med gruppesammensetningen til søkere. Samtidig er det rimelig å anta at en slik endring i opptakssystemet vil føre til at mange flere med lavere poeng søker de attraktive studiene enn det de gjør i dag, så en slik analyse gir bare en indikasjon på hvordan gruppesammensetningen ville ha endret seg.

Hva ville skjedd om det var loddtrekning om plassene blant alle som søkte over en viss poenggrense? For et gitt søkemønster vil loddtrekning over poenggrense være et opptakssystem der alle over den gitte poenggrensen har lik mulighet til å komme inn på studiet. Dersom denne grensen

settes til 5 prosent lavere enn poenggrensen, tilsvarer dette at alle som får tilbud og alle som er marginale søkere har lik sannsynlighet for å få tilbud, og gruppesammensetningen vil tilsvare den man får ved å legge sammen disse to gruppene. Ved en enda lavere poenggrense vil gruppesammensetningen ligne mer og mer på gruppen søkere.

Hva ville skjedd om vi legger til/fjerner poeng? Et annet alternativ er at skolepoeng og/eller konkurransepoeng regnes ut på en annen måte enn det som gjøres i dag. Vi kan for eksempel tenke oss at fagpoeng, tilleggspoeng eller alderspoeng får mer/mindre å si, eller at andre poengkategorier, for eksempel kjønnspoeng, legges til. Figurene og regresjonsanalysene gjør det mulig å trekke frem konsekvensene av slike scenarier i noen tilfeller. I tilfeller der det er relevant diskuteres dette i kapittelet for det fagfeltet.

Ved slike analyser er det nødvendig å ta forbehold om at en endring i opptakssystemet også fører til endring i søkemønstrene, så slike analyser er mer troverdige jo mindre endringen i opptakssystemet er.

Regresjonsanalyser

Vi gjør også noen regresjonsanalyser der vi følger studentene inn i de første to årene av studiet. Analysene inkluderer alle studentene som er registrert i STAR datasettet, som vil si at studenten er registrert i studiestedets studieadministrative system (FS) og at studiestedet har samtykket til datautlevering. Dette inkluderer studenter som fikk tilbud om plass i hovedopptaket og takket ja, men inkluderer også studenter som fikk plass og takket ja i supplerende opptak.

Regresjonene inkluderer karakterpoeng og studiestedsfaste effekter, som vil si at vi sammenligner studenter ved samme studiested med samme karakterpoeng ved opptak.¹⁵ Deretter inkluderer vi enten kjønn, alder eller fagpoeng, definert som summen av realfags- og språkpoeng, for å undersøke om disse predikerer ulike mål for gjennomføring. Vi kjører regresjonene samlet for begge kvotene og også hver for seg. Målene for gjennomføring som vi bruker er:

Aktiv 1 år: Dikotom variabel, definert slik at variabelen er lik 1 dersom studenten har oppnådd minst ett studiepoeng på studiet i løpet av det første året og 0 ellers. Utvalget inkluderer alle studenter som er registrert på studiet med oppstart høsten 2017.

---

¹⁵ Vi inkluderer også en dummy-variabel for manglende karakterinformasjon slik at vi ikke mister disse observasjonene i analysen.

Aktiv 2 år: Dikotom variabel, definert slik at variabelen er lik 1 dersom studenten har oppnådd minst ett studiepoeng på studiet i løpet av både det første og det andre året og 0 ellers. Utvalget inkluderer alle studenter som er registrert på studiet med oppstart høsten 2017.

Antall studiepoeng 1 år: Definert som antall studiepoeng oppnådd på studiet i løpet av det første året. Studenter som har flere enn 60 studiepoeng oppnådd toppkodes til 60 studiepoeng. Utvalget inkluderer alle studenter der aktiv 1 år er lik 1.

Antall studiepoeng 2 år: Definert som antall studiepoeng oppnådd på studiet i løpet av det første og andre året. Studenter som har flere enn 120 studiepoeng oppnådd toppkodes til 120 studiepoeng. Utvalget inkluderer alle studenter der aktiv 2 år er lik 1.

Karaktersnitt: Definert som det uvektede karaktersnittet fra alle emner som er tatt i løpet av studiet på siste observerte tidspunkt, der A=1 og E=5. Utvalget inkluderer alle studenter der «aktiv 2 år» er lik 1, og der karaktersnittvariabelen er tilstede.

Slike analyser gir oss en indikasjon på om variablene karakterpoeng, kjønn, alder eller fagpoeng påvirker sannsynligheten for å være aktiv student, ta flere studiepoeng eller oppnå et høyere karaktersnitt.

For GLU 1-7 gjør vi i tillegg en analyse av utviklingen i disse variablene over tid. Dette gjøres ved å inkludere data fra 2009 og frem til 2019, og inkluderer årsfaste effekter i tillegg til karakterpoeng og studiestedfaste effekter. Ved å bruke 2009 som referanseår, vil estimatene for senere år vise hvordan målene har utviklet seg over tid sammenlignet med 2009. Det er spesielt interessant å merke seg om det har skjedd endringer i forbindelse med innføringen av ulike fag- og karakterkrav.

2.2 Kvalitativ tilnærming

Den kvalitative delen av prosjektet består dels av analyse av dokumenter og dels av kvalitative intervjuer i de samme casefag som inngår i den kvantitative delen; dvs. medisin, jus, psykologi og GLU 1-7. Dette med tanke på at de to tilnærmingene kan utfylle hverandre. Dokumentanalysene er tematiske, og stort sett basert på data som fremstiller hvordan det norske opptakssystemet fungerer, særlig informasjonen som er tilgjengelig gjennom Samordna opptak sine nettsider eller gjennom ulike versjoner av Forskrift for opptak til høyere utdanning med tilleggsdokumenter. I tillegg er presentasjonen av opptakssystemene i andre land i stor grad basert på tilgjengelig beskrivende informasjon, ofte fra nettstedet som henvender

seg til potensielle søkere, samt at vi her har brukt forskningsartikler og utredninger som kildemateriale.

Analyser av intervjuene med representanter for de fire casefagene (medisin/psykologi/jus/lærer) utdyper som nevnt de kvantitative funnene, og gir bidrag til forståelse av om dagens opptakssystem er godt nok innrettet for å ta opp de kandidater som er best egnet for ulike studier. I den forbindelse valgte vi å intervju representanter for instituttledelsen for hvert av de fire casefagene, og vi var spesielt interessert i å få informanter som kjente godt til endringer i opptaksregler for deres studier over en viss tid. Her har vi også utvidet informantgruppen til å omfatte opptakskontor sentralt på lærested og en gruppe informanter ved det sentrale administrasjonen for opptak i Norge. Intervjudelen er basert på en kombinasjon av gruppeintervjuer og enkeltintervjuer med informanter som arbeider med opptak, eller som innehar en lederstilling på institusjonen/ved instituttet.

I prosjektet er det gjennomført intervjuer med 14 personer, hvorav omtrent halvparten er intervjuet individuelt og resten i form av gruppeintervjuer. Gruppeintervjuene har bestått av alt fra to til seks personer, avhengig av tema/fag.

Utvalget ble informert skriftlig og muntlig om prosjektets mål, og det ble innhentet samtykke fra samtlige informanter. Det ble benyttet en semi-strukturert intervjuguide, og intervjuene varte mellom en halv til en time og skjedde på informantenes eget arbeidssted. Data ble lagret og behandlet etter gjeldende regler for personvern.

I intervjuene benyttet vi en semi-strukturert intervjuguide der tema handlet om styrker og utfordringer ved opptaksordringer lokalt, ønsker om endringer, hvordan nasjonal politikk eventuelt påvirker opptak ved institusjonen, samt en rekke spørsmål om hvordan institusjonen ser på muligheter til å vurdere søkeres egnethet til å gjennomføre studiet, til å oppnå gode resultater i studiet og til å være godt rustet for de fremtidige arbeidsoppgaver i arbeidslivet etter endt utdanning.

3 Det norske opptakssystemet i internasjonal sammenligning

Det norske opptakssystemet skiller seg fra systemer i andre land ved at hovedvekten legges på karakterer ved opptak til høyere utdanning. I tillegg har vi noen obligatoriske fagkrav, mens andre land også bruker avgangseksamener, opptaksprøver, standardiserte adgangstester, andre tilleggsprøver/eksamener eller intervjuer og motivasjonsbrev (Orr et al 2017). En komparativ EU-studie (Orr et al. 2017) sammenligner regelverket for opptak til høyere utdanning på tvers av 36 europeiske land, og fokuserer på åtte case: Frankrike, Tyskland, Irland, Litauen, Nederland, Romania, Spania og Norge. Den norske casestudien (Hovdhaugen & Carlsten 2018) peker på en samlet holdning til det norske opptakssystemet blant myndigheter, ledere ved høyere utdanningsinstitusjoner, studenter i høyere utdanning og elever i videregående opplæring, ved at alle mener at karaktergrunnlaget kan sies å være «det mest rettferdige av urettferdige systemer». Holdningen at systemet oppfattes som rettferdig forsterkes gjennom det sentraliserte og transparente opptakssystemet der alle søker og får opptak samtidig, kombinert med muligheten for økonomisk støtte til studenter gjennom Lånekassen. Dette gjør at det norske opptakssystemet ses på som «fair, efficient and effective by all parties» (Hovdhaugen & Carlsten 2018: 55).

Det finnes ulike måter å sammenligne og kategorisere opptakssystemer på for å få bedre innsikt i hvordan et lands opptakssystem ser ut i en komparativ internasjonal sammenheng. En måte ble utviklet i EU-prosjektet *Study on the impact of admission systems on higher education outcomes* (SASH) (Orr et al 2017). Modellen er basert på om studenter blir selektert til å være orientert mot høyere utdanning i videregående opplæring, eller om seleksjonen foregår ved inntak til høyere utdanning. Basert på disse to variablene utviklet de en firefeltstabell med kombinasjoner for å karakterisere opptakssystemene i Europa.

Tabell 3.1. Typologi over opptakssystemer

Selection	(Nearly all) HEIs can select with additional criteria	HEIs cannot select with additional criteria (in normal circumstances)
Streaming		
At least one pathway through the school system does not lead to a qualification enabling higher education entry (to some part of the system)	Type 4: Double selection <i>Croatia, Czech Republic, Iceland, Montenegro, Norway, Romania, Serbia, Slovakia, Spain, United Kingdom</i>	Type 1: Selection by schools <i>Austria, Belgium, Denmark, Germany, Hungary, Italy, Luxembourg, Netherlands, Poland, Slovenia</i>
In general, all pathways may lead to higher education entry (in some part of the system)	Type 2: Selection by HEIs <i>Bulgaria, Cyprus, Estonia, Finland, Portugal, Lithuania, Latvia</i>	Type 3: Least selection <i>Albania, France, Greece, Ireland, the former Yugoslav Republic of Macedonia, Malta, Sweden, Turkey</i>

Kilde: Orr, Usher, Haj, Atherton & Geanta (2017:12).

Hensikten med typologien i Tabell 3.1 er å vise at i noen land skjer stort sett all seleksjon til høyere utdanning allerede i videregående opplæring, ved at elever sluse inn i et studieløp som leder til høyere utdanning. Ettersom det er en selektert gruppe som har adgang til høyere utdanning anses ikke seleksjonsmekanismer også i høyere utdanning som nødvendig (type 1). Det motsatte er at alle programmer i videregående gir rett til adgang til høyere utdanning, og da skjer seleksjonen i stedet ved opptak til høyere utdanning (type 2). Det er videre mulig å ha seleksjon både i videregående opplæring, dvs. at ikke alle programmer gir rett til adgang til høyere utdanning, og siden også ha seleksjon til høyere utdanning (type 4).

Denne måten å kategorisere opptakssystemer på kan selvsagt diskuteres, da alle typologier forenkler kompleksiteten i slike systemer. Modellen har likevel blitt brukt i NOKUTs rapport til Liedutvalget (NOKUT 2018), der de presenterer innholdet i opptakskravene til høyere utdanning i fem land: Danmark, Sverige, Estland, Nederland og Frankrike (NOKUT 2018). I oversikten til Orr m.fl. 2017 er Norge kategorisert i Type 4, med seleksjon både i videregående opplæring og i høyere utdanning. Det kan imidlertid være like riktig å si at Norge ligger noe nærmere Type 3, der opptak defineres av lav grad av seleksjon generelt, både gjennom videregående opplæring og i adgangen til høyere utdanning (Hovdhaugen og Carlsten 2018, NOKUT 2018:7).

En måte å få perspektiv på hvordan det norske opptakssystemet til høyere utdanning fungerer er altså å sammenligne det med opptakssystemet i andre land. De landene vi velger å sammenligne med i denne sammenheng er de andre nordiske landene (Sverige, Danmark og Finland), samt Nederland og USA som kontrasterende eksempler. De tre første landene har et opptakssystem som er

forholdsvis likt det norske, og de to siste er eksempler på land som bruker andre typer opptaksformer, slik som lotteri, motivasjonsbrev, essay eller referanser. Resten av dette kapitlet presenterer sider ved opptakssystemer i disse utvalgte landene. Dette danner grunnlag for en oppsummerende diskusjon av det norske systemet i et internasjonalt perspektiv.

3.1 Danmark

Utdannelsessystemet i Danmark ligner på det norske, ved at etter fullført grunnskole (ved 16 års alder) velger eleven enten å ta et gymnasialt program, som gir tilgang til all høyere utdanning, eller et program som defineres som «erhvervsutdanning», som tilsvarende de yrkesfaglige programmene i Norge (Børne- og undervisningsministeriet 2020a). Det finnes tre typer slike yrkesfaglige programmer, og det er kun et av disse, eux, som inkluderer fag fra den allmennfaglige utdanningen og dermed også gir generell studiekompetanse (Børne- og undervisningsministeriet 2020b). Alle som har generell studiekompetanse kan søke opptak i høyere utdanning. Danmark har et binært høyere utdanningssystem, som består av universiteter, profesjonshøgskoler og erhvervsakademier, og de tilbyr til dels ulike typer utdanninger (Kyvik 2004, Uddannelses- og forskningsministeriet 2018).

I likhet med Norge er det generell studiekompetanse som er utgangspunktet for opptak til høyere utdanning i Danmark, og norske søkere blir vurdert på lik linje med danske. Forholdsvis mange studier har i tillegg spesifikke adgangskrav, for eksempel at man skal ha tatt spesifikke fag i videregående opplæring, eller at man har et minimumskaraktergjennomsnitt (Optagelse.dk 2019, NOU 2020:3). Derimot gir ikke spesifikke fag noen ekstrapoeng, de er bare en forutsetning. Men Danmark hadde i en periode en ordning der søkere som søkte opptak til høyere utdanning i løpet av to år etter at de hadde fullført videregående opplæring fikk tilleggs-poeng, ved at de kunne multiplisere sitt karaktersnitt med 1,08, en så kallet «Hurtigstartsbonus» (UddannelsesGuiden 2020b). Denne ordningen avskaffes fra og med opptaket i 2020. Hensikten med denne ordningen var å komme til rette med at man mente seg ha stor andel eldre studenter i Danmark. Søknad til høyere utdanning er sentralt administrert, slik at søkerne bare sender en søknad, der de kan prioritere opp til 8 ulike utdanningsprogram. Systemet med sentral søknad har eksistert lenge. Studenter kan bare ha opptak på (eller «være indskrevet ved») et høyere utdanningsprogram av gangen (UddannelsesGuiden 2020a).

Søkerne tas opp gjennom et kvotesystem, der alle inndeles i to kvoter (hvilken kvote man søker i spesifiseres i søknaden). I opptakskvote en blir man kun vurdert basert på karaktersnitt fra videregående («adgangsgivende gymnasiale eksamen») (UddannelsesGuiden 2020a). I kvote 2 blir man i tillegg vurdert basert på andre kriterier enn karakterer/eksamen fra videregående opplæring, som for

eksempel opptaksprøve, intervju eller test. Det er lærestedene selv som definerer kriterier for opptak i kvote 2, og bestemmer også andel av plassene som fordeles via kvote 2. Med andre ord betyr det at kriteriene for opptak i kvote 2, og hvor lett/vanskelig det er å komme inn via kvote 2 varierer fra lærested til lærested. Imidlertid viser en oversikt fra 2019 at de aller fleste universiteter har majoriteten av plassene i kvote 1, men at dette varierer etter fagområde. Ved Københavns universitet har majoritetene av studiene 90 prosent av plassene i kvote 1, dvs. opptak basert kun på karakterer fra videregående opplæring (Uddannelses- og forskningsministeriet 2019). Studier som har opptaksprøve eller opptakssamtale tar opp alle søkere i kvote 2. Søkerne kan ikke bli dobbelt vurdert, de som har et vitnemål og dermed kan bli vurdert i kvote 1, men har søkt i kvote 2, vil automatisk bli vurdert som søker i kvote 1 (UtdannelsesGuiden 2020a).

Studiesteder som strever med rekruttering, som for eksempel Syddansk universitet (som omfatter campus i bl.a. Odense, Sønderborg, Kolding og Esbjerg) har gått over til å bruke kvote 2 aktivt for å rekruttere studenter. I kvote 2 kan de anvende andre vurderingskriterier enn bare karakterer fra videregående opplæring. En av vurderingskriteriene de bruker aktivt er en generell flervalgstest, kallet uni-TEST, men noen fag har også krav om motivasjonsbrev eller et visst karakternivå i gitte fag (Universitetsavisa 2017).

I Danmark er det ikke adgang til å forbedre karakterene fra videregående opplæring (NOU 2020:3). Derimot kan de som mangler et fag som kreves for opptak på et studium ta nye fag, for å bli kvalifisert for studiet de ønsker opptak på. Imidlertid regnes ikke de nye karakterene med i karaktersnittet, det er fortsatt kun karakterene fra videregående opplæring som er det søkeren konkurrerer med. Med andre ord er det i dag kun de som har fullført videregående opplæring, men som mangler spesifikke fag som er påkrevd for opptak på et visst studium som kan supplere karakterer, dvs. ta fag som kreves for opptak men som ikke regnes med i karaktersnittet.

3.2 Sverige

Sverige har hatt et enhetlig høyere utdanningssystem, der universiteter og høyskoler har vært sidestilt siden 1977. Opptak til høyere utdanning er sentralisert og skjer via Antagningen.se. Helt siden 1991 har det vært mulig å søke opptak til høyere utdanning ikke bare basert på karakterer fra videregående skole (gymnasiet), men også basert på resultat på Högskoleprovet, som er en form for nasjonal opptaksprøve som blant annet tester leseferdighet, språkforståelse, matematiske evner og logikk, og som dermed ligner litt på SAT i USA.

I Sverige har reglene for opptak til høyere utdanning endret seg en rekke ganger det siste tiåret, ved at hva som teller i videregående og karakterenes verdi har

endret seg. Fra 1992 til 2009 var det slik at alle programmer i videregående opplæring, både studieforbereidende og yrkesfaglige programmer, ga rett til opptak i høyere utdanning ved at de ga «grunnleggende behørighet». Fra 2010 ble dette endret slik at kun «høgskoleforberedende program» gir grunnleggende behørighet, og dermed mulighet til å søke opptak i høyere utdanning (Skollagen 2010: kap 15 §7, kap 16 §4, §26 & §28). Fra 2019 er dette endret nok en gang, tilbake til at yrkesfaglige program skal gi grunnleggende behørighet, og dermed rett til opptak i høyere utdanning. Dette oppnås ved at antallet kurs øker, ved at elevene får mer undervisning i svensk og engelsk, uten at det samtidig fortrenger de yrkesrettede kursene på programmet (Statsrådsberedningen 2018).

Grunnleggende behørighet oppnås ved at søkerne har minst 2 250 gymnasiepoeng, som regnes ut basert på kombinasjonen av type kurs (lengre/vanskeligere kurs gir mer poeng) og omfanget på kurset, og søkeren må i tillegg ha karakter i engelsk, matematikk og svensk. Men det er relativt få fag på universiteter og høgskoler som bare krever grunnleggende behørighet, de aller fleste fag har tilleggskrav, eller det som kalles «særskild behørighet» (Antagningen.se 2019a). Alle disse ekstra kravene kom opprinnelig til som enkeltkrav fra lærestedene, som ble innført omtrent da videregående opplæring ble endret slik at også yrkesfaglige studieprogrammer ga generell rett til opptak i høyere utdanning, dvs. tidlig på 1990-tallet.

Denne formen for spesielle tilleggskrav, «særskild behørighet», omfatter ikke kun fagområder som krever realfagskompetanse eller matematikk også i Norge (slik som medisin, farmasi, realfag etc), men for eksempel kreves det at søkere som vil studere humaniora eller jus har tatt historie og samfunnskunnskap som en del av sitt studieløp i videregående opplæring, og at de som ønsker å ta økonomi eller adferdsvitenskap må ha avansert matematikk og samfunnskunnskap som en del av sitt videregående program. Studenter med eldre former for fullført videregående opplæring (før 2014) må i tillegg dokumentere tilstrekkelig mange gymnasiepoeng i engelsk (Universitets- og høgskolerådet 2013). Med andre ord har Sverige et system der grunnleggende behørighet fra videregående på papiret gir adgang til høyere utdanning, men der det i virkeligheten er slik at søkere må være svært velinformerte om hvilke krav som stilles på hvilke fag, slik at de velger «rett» kurs gjennom sitt studieløp i videregående opplæring.

I tillegg til å endre beregningen av karaktersnitt, fra et enkelt gjennomsnitt til å vekte etter oppnådd karakter og størrelse på kurs, ble det i 2010 innført meritpoeng, som gjør at visse fag i videregående opplæring gir bonuspoeng for opptak i høyere utdanning. Eksempel på fag som gir meritpoeng er moderne språk, engelsk og matematikk. En søker kan få maksimalt 2,5 meritpoeng, som legges til karakterene. Karaktersnittet regnes ut ved en komplisert vekting av karakter og omfang på kurset. Maksimal sum det er mulig å få basert på karaktersnittet er 20, og

dermed er total maks 22,5 poeng, dersom man legger til det maksimale antallet meritpoeng (Antagningen.se 2019b). Hvilke fag som gir meritpoeng og hvor mange meritpoeng de gir har også blitt justert de siste par årene. En av grunnene til at endringer har gjorts er at ulike former for opptaksregler har gitt forskjellige typer strategisk handlende, som i sin tur har krevd at systemet endres for å fjerne disse. Eksempler på slike strategiske tilpasninger som skjedde i starten, men som nå er fjernet er at de kunne lønne seg å ha redusert program i videregående opplæring (dvs. ta færre fag) eller å velge lettere kurs for å derigjennom prøve å få en høyere meritverdi ved søkningen (SOU 2004:29).

Det er også mulig å søke opptak basert på resultat på Högscoleprovet, som et alternativ til å få opptak basert på karakterer fra videregående skole. Högscoleprovet er en form for nasjonal opptaksprøve som blant annet tester leseferdighet, språkforståelse, matematiske evner og logikk. Provet var opprinnelig laget for at de som søkte opptak basert på 25:4, regelen, dvs. at søkere som var minst 25 år gammel og hadde arbeidet i minst 4 år automatisk fikk grunnleggende behørighet til høyere utdanning (Högscoleverket 1997, 2000). Imidlertid ble det fra og med 1991 mulig for alle søkere til høyere utdanning å ta Högscoleprovet, også de under 25 år. Hovedargumentet for å åpne muligheten for å søke til høyere utdanning basert på resultat fra Högscoleprovet for alle søkere var at det skulle kunne bidra til å fjerne noe av karakterpresset i videregående opplæring (Orr & Hovdhaugen 2014:55). Det er frivillig å ta Högscoleprovet, og de som ønsker å gjøre det har mulighet til det to ganger per år. Det er videre anledning til å ta prøven flere ganger, for å forbedre oppnådd poengsum. Det er høyeste oppnådde poengsum som brukes som ansøkningsgrunnlag. Forskning på det å repetere Högscoleprovet viser at det lønner seg – oppnådd poengsum øker vanligvis andre gang prøven tas (Henriksson & Bränberg 1994, Cliffordson 2004).

Siden 2004 har det vært tre veier inn i høyere utdanning i Sverige: basert på karakterer, resultat av Högscoleprovet og basert på opptaksgrunnlag som lærestedet bestemmer. Normalen er at minst 30 prosent av plassene fordeles basert på karaktersnitt, minst 30 prosent av plassene fordeles basert på resultat på Högscoleprovet og minst 10 prosent av plassene fordeles etter lærestedets ønske, for eksempel ved å bruke egne tester, opptaksprøver eller intervjuer, eller kreve arbeidslivserfaring eller annen relevant kompetanse som de ønsker å premiere (SOU 2004:29). Søkere som har fullført videregående opplæring kan søke opptak både på grunnlag av karakterer fra gymnas og basert på skåre på Högscoleprovet har det blitt veldig vanlig å ta det provet, for å dermed doble sine sjanser for å få opptak (Orr & Hovdhaugen 2014).

I Sverige søker man opptak basert på de karakterene man kommer ut med fra videregående opplæring, og det er i liten grad tilrettelagt for å forbedre karakterer. Det er mulig å ta eksamen på nytt (så kallet «prövning»), men søkere som har et

fullstendig vitnemål har ikke anledning til å følge kurs de allerede har bestått og må dermed lese inn på egen hånd og ta eksamen. Derimot er det anledning til å komplettere vitnemålet dersom man mangler et fag som kreves for opptak (særskild behørighet), og dette gjøres via Komvux. Med andre ord finnes det både anledning å øke sitt karaktersnitt ved «utbyteskomplettering» og «tilleggskomplettering». «Utbyteskomplettering» betyr at personen tar eksamen i et fag vedkommende allerede har bestått og der den nye, høyere karakteren erstatter den gamle og regnes inn i nytt snitt. «Tilleggskomplettering» innebærer at personen leser inn nye kurs. Dersom den nye karakteren høyner snittet regnes den inn. (Komvux 2020) Imidlertid gjør noen typer av komplettering at man søker i en annen kvote.

Fordi det er mange elever som velger bort realfag i videregående opplæring har man i Sverige opprettet noe som kalles basår, som er et ettårig grunnkurs som er på videregående nivå men som tilbys på universiteter og høyskoler. Kurset gir ikke noen studiepoeng i høyere utdanning, men den gir spesiell kompetanse for opptak på utdanninger som krever for eksempel avansert matematikk eller ulike typer realfag, og i mange tilfeller er man sikret plass på det ønskede studiet (innen tekniske/naturvitenskapelige fag) etter fullført basår. For å kunne bli tatt opp på basåret må søkeren ha grunnleggende behørighet for studiet som han/hun ønsker å begynne på etterpå. Med andre ord tar man basåret for å bli kvalifisert til opptak. Karakterene studenten får på basåret påvirker ikke meritpoengene, dvs. de karakterene regnes ikke inn i snittet (Antagningen.se 2019c). Analyser av hvordan det går med studenter som har tatt basår indikerer at de, når de begynner på studiet de tok basår for å komme inn på, tar flere studiepoeng per semester og har lavere risiko for å slutte på studiet sammenlignet med de som kom inn direkte. Det blir argumentert for at dette både er knyttet til motivasjon og til at studentene fra basåret har gjort et mer velinformert programvalg, i tillegg til at de kjenner studiestedet og studentmiljøet (Andersson Chronholm & Larsson 2013). I tillegg lærer de seg studieteknikk, noe som også fokuseres på i starten av basåret (Andersson Chronholm & Andersson 2011).

3.3 Finland

Finland har et binært høyere utdanningssystem, med 13 universiteter og 22 polytechnics, som kan ses som en form for høyskole. Disse to typene institusjoner operer under hver sin lov (The Universities of Applied Sciences Act and the Universities Act), noe som også bidrar til å indikere at de har forskjellig status (Minedu.fi 2020a). Det finske høyere utdanningssystemet har i løpet av de siste 10-15 år vært gjennom en endring fra sentral kontroll til økt grad av selvregulering og institusjonell autonomi (Piironen 2013). Søkning til høyere utdanning foregår gjennom

et felles opptakssystem, og søkere til universitetet kan ranke inntil seks studieprogrammer (studyinfo.fi 2020).

Universitetene tilbyr formelt sett bachelor og master, men det er vanligst å søke opptak til master. Før tilpasningen til Bologna-reformen var all universitetsutdanning i Finland femårig (Kivinen & Rinne 1991), og lærerutdanningen i Finland har vært femårig siden midten på 1970-tallet da den ble flyttet fra lærerhøgskoler til universitetene og ble mer forskningsorientert (Kantardjiiev udatert). Polytechnics på den andre siden tilbyr mer praktiske orienterte utdanninger, som er tilpasset arbeidslivets behov, også de i form av bachelor- og master-utdanninger. Men til forskjell mot universitetet der studentene vanligvis tar bachelor og master som et integrert løp er det ved polytechnics krav om at søkeren har minst tre års arbeidslivserfarenhet etter fullført bachelorgrad for å kunne søke opptak til masternivået (Minedu.fi 2020b).

Elever som avslutter videregående skole, tar finsk studenteksamen (matrikulasjonseksamen), som egentlig er en avsluttende eksamen fra videregående skole mer enn en immatrikuleringseksamen. Eksamen består av minst fire prøver der prøve i morsmål og litteratur er obligatorisk for alle som tar studenteksamen. I tillegg skal eksaminanden ta prøver i tre av følgende fire områder: det andre nasjonale språket (svensk/finsk, avhengig av hva obligatorisk prøve var), et fremmedspråk, matematikk og realfag (Studentexamensnämnden 2019). Denne omfattende eksamen har en mer enn hundreårig tradisjon, gir generell tilgang til høyere utdanning og de fleste som tar studieforberende (generell) videregående opplæring tar prøvene (Nuffic 2011). Som en del av endringene i universitetenes autonomi står lærestedene i dag friere til å bestemme egne opptakskrav i tillegg til skårer på matrikulasjonseksamen.

Det er generelt konkurranse for å komme inn på universitetet i Finland, og det er særlig sterk konkurranse om å komme inn på lærerutdanningen (Nordic Council of Ministers 2009). Kun en av ti søkere kommer inn på lærerutdanningen ved Finlands åtte universiteter, og ved de mest prestisjefylte utdanningene er andelen ned i én av 20 (Mæland 2013). Lærerutdanning har ingen spesifikke fagkrav for opptak, men på grunn av stor søknad bruker man ulike metoder for å velge ut de som får opptak. Utover karakterer fra videregående (matrikulasjonseksamen), må de som søker lærerutdanning gjennom en nasjonal VAKAVA-opptakstest. Denne testen består i at søkerne får et sett med fem til åtte fagfelleverderte artikler innen utdanningsvitenskap, som de bruker som forberedelse til en opptakstest de må ta. Opptakstesten organiseres sentralt på samme dag for alle læresteder med lærerutdanning. I tillegg til opptakstest og resultater på matrikulasjonseksamen brukes både intervjuer og vurderinger av egnethet som opptakskriterier etter behov. Tidligere fikk søkere prøve seg i en undervisningssituasjon før opptak, men på grunn av høye kostnader har de gått over til intervjuer og tester som alternative

opptaksformer for å skille ut de meste motiverte kandidatene (Hammerness, Ah-tianinen & Sahlberg 2017).

3.4 Nederland

Nederland har et binært høyere utdanningssystem, der det er et tydelig skille mellom forskningsorientert utdanning (wetenschappelijk onderwijs – WO) og høyere profesjonsrettet utdanning (hoger beroepsonderwijs – HBO). WO tilbys ved universitetene mens HBO tilbys ved høgskoler. Utdanningsnivået under, videregående opplæring, er også stratifisert med ulike retninger. Når elevene går over i videregående opplæring, omtrent ved 14 års alder, velger de mellom tre programmer, to studieforbereende, HAVO og VWO, og ett yrkesforberedende, VMBO (Nuffic, 2015). Det er kun de to studieforbereende utdanningsløpene som gir rett til opptak i høyere utdanning, men de gir rett til adgang til ulike typer høyere utdanning. HAVO, allmennfaglig videregående opplæring, har en varighet på 5 år og er minimumskravet for adgang til bachelorprogrammer i høyere profesjonsrettede studieløp, hoger beroepsonderwijs – HBO. For å kunne få adgang til bachelor på universitetet, wetenschappelijk onderwijs – WO, må eleven følge universitetsforberedende utdanning som det tar 6 år å fullføre (Nuffic, 2015).

Kriteriene for opptak på de to typene læresteder er også forskjellige, og i tillegg varierer kriteriene også mellom læresteder innen samme kategori og kan også variere mellom fag. Karakterer fra videregående opplæring bestemmer i noen grad sjansene for å bli tatt opp, men tilfeldig utvalg, gjennom lotteri har også vært en vanlig måte å fordele plasser på (Rijken, Maas & Ganzeboom 2007). Opptak til særlig populære programmer, slik som medisin, odontologi og veterinær, har det som kalles 'numerus fixus', hvilket innebærer at det er et bestemt antall plasser på det studiet (studyinholland.nl 2017). Det varierer mellom læresteder hvilke studieprogrammer som har 'numerus fixus', men de som er nevnt over har det ved de fleste nederlandske læresteder som tilbyr det programmet. Det er i utgangspunktet generelt kun lov til å søke på programmer med 'numerus fixus' ved to ulike læresteder, med unntak av programmene medisin, odontologi og fysioterapi, der det bare er lov til å søke et program ved et lærested per skoleår. Med andre ord kan ikke søkere til disse programmene ikke gjøre som i Norge og søke på alle steder der programmet finnes, uten man må velge seg ut et lærested og søke der (studyinholland.nl 2017). Akkurat hvordan seleksjonen foregår bestemmes av det enkelte universitet, men det gjøres ofte basert på lotteri. Opprinnelig var seleksjonen basert på et vanlig lotteri, med i løpet av de siste tiårene har det vært et veid lotteri, der høyere karakterer på avgangseksamen fra VWO gir større sannsynlighet for å få plass på studiet. En søker med svært gode karakterer (bedre enn 8 på den nederlandske skalaen som går til 10) er i prinsippet garantert opptak i det veide

lotteriet (Wouters, Croiset & Kusurkar 2018). I tillegg er det slik at en søker får søke maksimalt tre ganger på et program med 'numerus fixus', og dette gjelder nasjonalt. Med andre ord betyr det at en person som har «tapt» i lotteriet om å komme inn på medisin tre ganger ikke kan få anledning til å studere til lege i Nederland.

3.5 USA

I USA er det over 5000 universiteter og colleges som tilbyr høyere utdanning. I motsetning til Norge der selve institusjonen betyr mindre sammenlignet med prestisjen til ulike studieprogram (se Hovdhaugen & Carlsten 2018), er det her opptak ved selve institusjonen som ofte gir prestisje. Utdanningsinstitusjoner som ofte når toppen av ulike rangeringstabeller er California Institute of Technology (Cal-Tech), Cornell University, Harvard University, Massachusetts Institute of Technology (MIT), Princeton University, Stanford University, University of Chicago og Yale University. Uansett studieprogram innebærer opptak til selve institusjonen stor prestisje og økte muligheter for videre karrierevalg. Mange læresteder krever ikke at søkeren velger hvilket fag vedkommende skal ta ved søknad, men systemet i USA er heller innrettet mot institusjonsopptak slik at studentene starter ganske vidt med en undergraduate degree. Her er målet å finne sine faginteresser i løpet av de fire årene man studerer på laveregrad.

USA har egentlig flere utdanningssystemer, fordi det ikke finnes noe sentralt føderalt system. Systemet for høyere utdanning er dermed sterkt desentralisert. Med andre ord er det variasjon mellom stater og også mellom ulike typer læresteder innenfor samme stat i hvilke regler som gjelder for opptak. Søkere har anledning til å søke på så mange studiesteder de ønsker, og en søker må vanligvis levere en ny søknad for hvert lærested de søker på. Vurdering og rangering er basert på en rekke ulike ting: ofte er det krav om å ta SAT (Scholastic Aptitude Test), ACT (American College Test) eller en annen form for test som lærestedet/studiet krever, karakterer fra videregående opplæring, rangering i klassen (basert på karakter), anbefalingsbrev, aktiviteter søkeren har gjort ved siden av skolen (aktiv i en idrett, spiller piano, leder i elevrådet etc), essay, intervjuer og ulike ferdighetstester. Hva som kreves på ulike læresteder og ulike studier varierer, og søkere må selv sette seg inn i hva som kreves.

Ved overgang fra fra videregående nivå til høyere utdanning er det vanlig at de som ønsker å søke høyere utdanning tar en type standardisert adgangstest, som inngår i vurdering av elevenes modenhet for et studieløp innen høyere utdanning. De to testene som brukes er SAT og ACT (for mer info, se ANSA.no 2019). SAT eies og administreres av den ideelle organisasjonen College Board, og har tradisjoner tilbake til midten av 1920-tallet. ACT ble introdusert i 1959 av en professor i Iowa,

og eies og administreres i dag av den ideelle organisasjonen ACT. Begge tester kritisk tenking og om elevene er modne for høyere utdanning, Det er mindre forskjeller på testene, ved at SAT tester matte, kritisk lesing og har en skriveoppgave, mens ACT tester fagkunnskap innen engelsk, matte, lesing, skriving og naturfag. Begge testene er forskningsbaserte og det koster i gjennomsnitt \$ 65 å ta testen (ANSA.no 2019). Det er anledning til å ta testen flere ganger for å forbedre sitt resultat, men man betaler for hver gang man tar testen.

Som eksempel på et studieområde der vi kan finne store forskjeller mellom det norske systemet og slik opptak foregår i USA er GLU 1-7 (1-6 i USA). I Norge søker man altså opptak basert på generell studiekompetanse fra videregående skole, det kreves 35 skolepoeng, minimum karakteren 3 i norsk og karakteren 4 i matematikk. For opptak til en prestisjetung grunnskolelærer-utdanning som ved Stanford University (California) er det ikke bare karaktersnitt fra videregående skole som teller. Her finner vi opptakskrav som ligner de man også finner for jus, medisin og psykologi ved tilsvarende prestisjeinstitusjoner i USA. Søkere til lærerutdanningen må betale \$125 som er en «non-refundable application fee», skrive et motivasjonsessay på mellom 750-2150 ord, levere CV, tre referansebrev, sende inn karakteroversikt og SAT-skåre, samt bestå den statlige testen California Subject Exam for Teachers (CSET) som viser kompetanse innen søkerens aktuelle undervisningsfag. I tillegg må søkere som ikke har kvalifiserende skåre fra SAT, ACT, eller AP exams (innen lesing, skriving og regning) også bestå Californias Basic Education Skills Test (CBEST).

For å illustrere variasjonen har vi også undersøkt kravene for opptak til lærerutdanning ved University of Illinois, et universitet med noe lavere akademisk rangering enn Stanford University. Her kreves det i tillegg til søknadsavgift karakterutskrift, utskrift av test-resultater (SAT eller lignende), essay og en liste over «extracurricular activities, honors and awards». Med andre ord spiller aktiviteter søkeren har deltatt i etter skoletid og utmerkelse også rolle. Her må søkeren allerede ved søknadstidspunkt velge Major, dvs. hvilken type lærer han/hun vil bli (for mer info se CoTE 2020). I løpet av studietiden må studenten fullføre kravene som ligger i graden, for å bli sertifisert til å være lærer i staten Illinois (på samme måte som i andre stater). For Illinois betyr dette blant annet at studenten må nå et minimumsnivå i karaktersnitt innen ulike deler av studiet, samt bestå Illinois State Board of Education Math Standards (college algebra and statistics). I tillegg til å betale skolepenger er det også avgift for praksis i skolen, som kreves for å studere til grunnskolelærer.

Systemet for opptak til høyere utdanning i USA er altså mye mer komplisert og uoversiktlig enn noen av de andre landene vi har sett nærmere på. Det er mye større variasjon mellom institusjoner, noe som gjør at søkerne må bruke mye tid og energi på å sette seg inn i hva som kreves for opptak på et spesifikt lærested. I

tillegg er det en stor prosess å søke, ved at det er mange ting som skal leveres i tillegg til karakterutskrift. Alle læresteder i USA har «admissions officers» som håndterer utvelgelsen av studenter, og som også tar seg av intervjuer og tester av søkere. Dermed finnes det et stort apparat for å håndtere søkere på hvert lærested, og søknadsavgiften institusjonene tar av søkerne kan bidra til å finansiere denne administrasjonen.

3.6 Oppsummering

Hensikten med denne gjennomgangen har vært å gi noen eksempler på andre lands opptakssystemer. Vi har sett likheter mellom Norge og de nordiske land som har lignede opptakssystem som oss. Vi har også pekt på noen ulikheter ved å presentere sider av systemene i Nederland og USA.

I de nordiske landene er det karakterer fra videregående opplæring som utgjør kvalifikasjonskriteriet for opptak til høyere utdanning, men gjennomgangen viser at dette gjøres ganske forskjellig i land som vi vanligvis oppfatter som like Norge. Både i Danmark og i Sverige har man hatt et fokus på at studentene bør være yngre når de begynner i høyere utdanning, mens i Norge har man valgt å gi tilleggs poeng for alder. Dette kan bidra til å øke sjansen for opptak for eldre studenter i Norge. I Finland har matrikulasjonseksamen relativt mye å si for opptak, noe som kunne tenkes å tilsvare at eksamen i norsk skole skulle få mer betydning for opptak. En annen forskjell mellom de nordiske land er om det er anledning til å forbedre karakterer eller ikke for å øke sjansene for opptak. Her blir det brukt ulike former for argumentasjon for hvorfor det er bra/dårlig for søkere å ha muligheten til å forbedre karakterene sine.

Nederland og USA fungerer som nevnt primært som kontrasteksempler. Nederland representerer tidlig seleksjon inn i hva man skal studere senere og i tillegg har de et veid lotteri for opptak til studier der det er mange søkere på relativt sett få plasser, i tillegg til at det kun er anledning til å søke et begrenset antall ganger. USA representerer et komplekst og uoversiktlig opptakssystem, som er forskjellig fra lærested til lærested og fra stat til stat, og der det dermed ligger et stort ansvar på søkeren til å orientere seg om hva som kreves for opptak ved ulike læresteder. Selv om det på papiret er slik at søkere kan søke så mange steder han/hun ønsker, vil dette i praksis begrense seg da søkeren må skrive motivasjonsbrev og/eller essay og sende dokumentasjon på en rekke andre ting for hvert opptak, i tillegg til at mange studiesteder har innført ansøkningsavgift. Dermed kan det bli en byrde både praktisk og økonomisk å søke mange steder.

For å forstå styrker og svakheter ved det norske opptakssystemet ved internasjonal sammenligning er følgende viktig: I Norge er det stor enighet om at det eksisterende systemet i hovedtrekk anses som best egnet i vår egen kontekst. Det

vurderes som rettferdig, transparent og stabilt. I tillegg ligger prestisjen til ulike studieprogram fremfor institusjonen selv (se Hovdhaugen & Carlsten 2018). Det er derfor en fordel å se på konkrete studieprogram når man skal studere konsekvenser av regelverket i den norske konteksten, noe vi gjør i de neste fire kapitler.

4 Søkning og opptak til psykologi

Det formelle opptakskravet for profesjonsstudiet i psykologi er generell studiekompetanse, og studiet finnes ved Universitetet i Oslo (UiO), Universitetet i Bergen (UiB), Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) og Universitetet i Tromsø (UiT). I 2019 hadde alle universitetene unntatt UiT opptak til profesjonsstudiet gjennom Samordna opptak, slik at opptaket ble besluttet på grunnlag av karakterer fra videregående opplæring. UiT derimot baserte opptaket på karakterene studenten oppnådde på årsenhet/grunnfag i faget, slik ordningen også tidligere var ved de andre tre universitetene. Fra 2020 vil også UiT innføre opptak til profesjonsstudiet gjennom Samordna opptak, basert på karakterer fra videregående opplæring.

Overgangen fra å bruke karakterene på første årsenhet/grunnfag som opptaksgrunnlag til å ha opptak basert på vitnemålet som ga generell studiekompetanse ble innført litt ulikt ved de fire universitetene. UiO innførte ordningen med direkte opptak allerede i 2007, i 2011 ble ordningen innført ved NTNU, og i 2016 ble den innført ved UiB (Psykologforeningen 2011). En av hovedgrunnene til at man valgte å gå bort fra opptak basert på årsenhet/grunnfag var at det kun var de som klarte å få A på alle kurs i det første studieåret som faktisk fikk opptak på profesjonsstudiet. Dette førte til at mange studenter valgte å ta opp årsenheten/grunnfaget for å forbedre karakter. I noen tilfeller brukte de alle sine tre eksamensforsøk uten å oppnå karakteren A, og dermed fikk de aldri mulighet til å begynne på profesjonsstudiet (Aftenposten 2016).

En sammenligning av studenter ved UiB som er tatt opp direkte fra videregående, og indirekte via årsstudiet, viser at det kun er mindre forskjeller mellom de to gruppene både når det gjelder sosioøkonomisk bakgrunn og personlighetstrekk (Nordmo et al 2018). Men de som har fått direkte opptak har i litt større grad foreldre med høy utdanning og kommer fra familier med god økonomi. Videre er det en større andel menn som fikk opptak i det indirekte opptaket enn i det direkte opptaket som var basert på karakterer fra videregående skole, 24-29 prosent sammenlignet med 18 prosent for de som fikk opptak direkte. Personlighetsmessig viste de som hadde fått direkte opptak en lavere bevissthet rundt studievalget sitt, og de sa også at de i noe mindre grad var tilfreds med valg av karriere. Dette vises

også i at frafallsraten etter første studieår er mye høyere i de to kullene som er tatt opp etter innføringen av direkte opptak basert på karakterer fra videregående skole ved UiB (Nordmo et al 2018). At frafallsraten er høyere etter innføring av direkte opptak bekreftes også gjennom intervju med informanter ved Psykologisk institutt, UiO, der de kommenterer at de må gi opptak til flere enn det egentlig er plasser til for å kunne oppnå måltallet på antall uteksaminerte kandidater som er satt av KD (se Kapittel 8).

Fra og med opptaket i 2019 får mannlige søkere, i en avgrenset periode på 4 år, 1 kjønns-poeng i kvote for førstegangsvitnemål til psykologi (profesjon) ved Universitetet i Bergen og Universitetet i Oslo. Ved NTNU blir samme ordning innført i 2020 (Samordna opptak, 2019).

4.1 Poenggrense for opptak

Høsten 2019 var poenggrensene for opptak i kvote for førstegangsvitnemål mellom 55,7 og 57,2 mens poenggrensene for opptak i ordinær kvote var mellom 64,3 og 66,6, se Tabell 4.1. Det kreves svært gode karakterer for å få opptak på psykologistudiet. En poenggrense på 56 i kvote for førstegangsvitnemål tilsvarer et sted mellom et snitt på 5,6 (56 karakterpoeng) med ingen fagpoeng og et snitt på 5,2 (52 karakterpoeng) med 4 fagpoeng. En poenggrense på 65 i ordinær kvote innebærer et snitt på 5,1 (51 karakterpoeng) hvis man i tillegg har maksimalt med fagpoeng, tilleggs-poeng og alderspoeng (14 poeng). Har man færre ekstrapoeng må snittet økes tilsvarende.

56 prosent av søkere til psykologi har søkt opptak til psykologi ved minst to av studiestedene. Dette gir en indikasjon på at ønsket om å studere psykologi ofte er større enn ønsket om å studere ved et bestemt universitet. Poenggrensene ved de ulike lærerstedene er nokså jevne, som tilsier at det ikke er ett studiested som er klart foretrukket fremfor de andre, og tidligere oversikter over poenggrenser til hovedopptaket viser at slik har det vært også tidligere år (SO Søkerstatistikk/poenggrenser 2014, 2016).

Tabell 4.1. Poenggrenser 2019 for opptak til psykologi.

	Kvote for førstegangsvitnemål	Ordinær kvote	Forskjell
NTNU	57,2	64,4	7,2
UiB	55,9	64,3	8,4
UiO Høst	57,1	66,6	9,5
UiO Vår	55,7	65,7	10

4.2 Søkere og gruppesammensetning

Som beskrevet i kapittel 2.1.2, deler vi søkere inn i fire grupper. *Søkere* er det vi kan regne som reelle søkere, som vil si at søkeren ikke har andre studier med lavere opptakskrav rangert foran psykologistudiet. Denne gruppen deles videre inn i to grupper, der *fått tilbud* er søkere som får tilbud om plass i hovedopptaket, mens *ikke fått tilbud* er de som ikke får tilbud om plass i hovedopptaket. I den siste gruppen har vi *marginale søkere* som er søkere fra gruppen *ikke fått tilbud*. Definisjonen på *marginale søkere* er søkere som har skolepoeng eller konkurransepoeng som utgjør minst 95 prosent av poenggrensen for opptak til psykologi ved lærestedet de søkte på. Vi kan tenke på denne gruppen som søkere som har en reell mulighet til å komme inn på studiet.

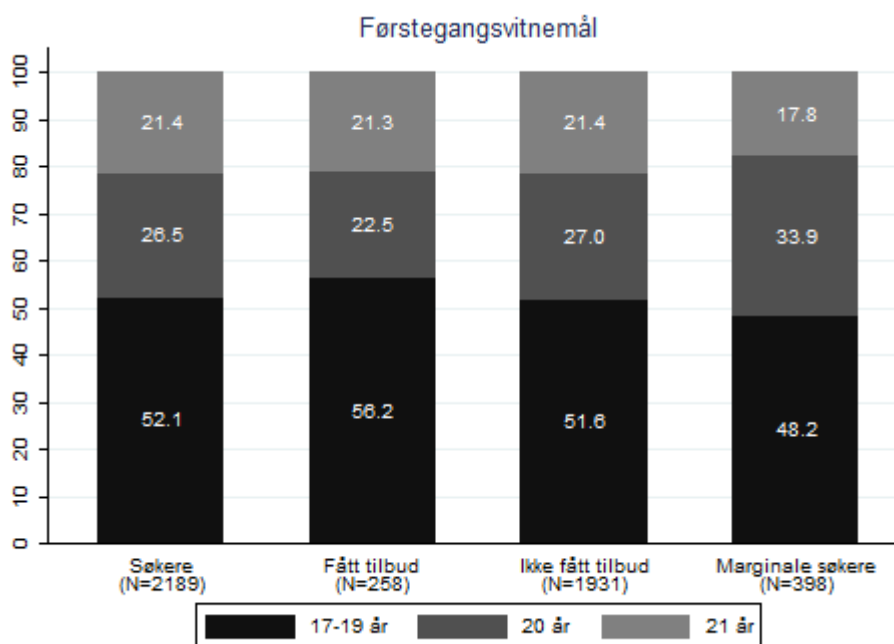
Vi presenterer figurer der vi undersøker hvordan sammensetningen er i hver gruppe basert på seks kjennetegn; alder, tilleggspoeng, kjønn, bosted, fagpoeng og karakterpoeng. I hver figur er det en søyle for hver gruppe, og fargene på søylene viser sammensetningen av gruppen for hvert kjennetegn. Figurene presenteres separat for søkere i kvote for førstegangsvitnemål og søkere i ordinær kvote. Kvote for førstegangsvitnemål (50 prosent) er forbeholdt søkere under 22 år der søknaden baserer seg på det første vitnemålet som utstedes etter fullført videregående opplæring. Opptak baserer seg på skolepoeng som inkluderer karakterpoeng, realfagspoeng, språkpoeng og eventuelt kjønnspoeng (se Tabell 1.1). Ordinær kvote (50 prosent) er for alle søkere, og baserer seg på konkurransepoeng fra det beste vitnemålet, gitt studiet det søkes opptak til. Et vitnemål kan forbedres ved at søkeren har tatt nye fag, tatt opp fag eller ved at søkeren vurderes etter 23/5-regelen. Konkurransepoeng er summen av skolepoeng, tilleggspoeng og alderspoeng (se Tabell 1.1). Søknader vurderes i alle kvoter der de er aktuelle. Søkere som får tilbud i en av kvotene vil ikke være i gruppene *ikke fått tilbud* og *marginale søkere*, hverken i figuren for førstegangsvitnemål eller i figuren for ordinær kvote.

Ved å sammenligne en søyle mot en annen i hver figur, kan vi få interessante innblikk i opptakssystemet. For eksempel kan en sammenligning av gruppesammensetningen i *marginale søkere* og *fått tilbud* gi en indikasjon på hvordan sammensetningen hadde endret seg dersom opptaksgrensen var marginalt lavere. Det er allikevel viktig å ta noen forbehold i slike analyser. Dataene fra Samordna opptak viser oss prioriterte alternativer fra søkere for et gitt opptakssystem. I og med at opptakssystemet og søkerens studiepreferanser er nokså like fra år til år, er også poenggrensene nokså like fra år til år, som vil si at søkerne har et rimelig godt inntrykk av hva poenggrensene også kommer til å være neste år. Dersom vi ønsker å stille spørsmål som «hvem ville ha fått tilbud dersom poenggrensen var lavere», eller «hvem ville ha fått tilbud dersom vi innførte loddtrekning om plassene», er svaret en tenkt situasjon (en kontrafaktisk situasjon) som vi ikke kan observere med mindre vi faktisk innfører endringene og ser hva som skjer. Dersom de tenkte

endringene er små, kan det være rimelig å anta at nåværende søkerdata gir oss et nokså godt inntrykk av den tenkte situasjonen, men ikke dersom de tenkte endringene er store. For eksempel vil overgangen til et lotteribasert opptak sannsynligvis føre til store endringer i søknadsmønstrene. Med det gjeldende opptakssystemet kan det være mange søkere som ønsker å studere psykologi, men som er nokså sikre på at de ikke kommer inn, da tidligere poenggrense ligger over deres skolepoeng/konkurranspoeng, og dermed ikke søker. Dette vil ikke lenger ha noe å si dersom systemet endres til lotteribasert opptak, og et slikt system kan føre til at flere av disse søkerne søker.

4.2.1 Alder

Figur 4.1 viser aldersfordelingen i de fire gruppene blant søkere i kvote for førstegangsvitnemål. Kvoten for førstegangsvitnemål gjelder for søkere under 22 år. Søkere som har fulgt et normert skoleløp med tre år på studieforberedende er 17-19 år gamle i det de fullfører videregående. Vi ser av figuren at 52 prosent av søkere er inntil 17-19 år gamle, og mønsteret er nokså likt når vi deler mellom de som har fått og ikke har fått tilbud. Blant de marginale søkerne er det noe lavere andel, 48 prosent, som er inntil 19 år.

Figur 4.1. Alderssammensetning for søkere til psykologi 2019, kvote for førstegangsvitnemål

Figur 4.2 viser aldersfordelingen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote. Som nevnt vil søknader vurderes i kvoter der de er aktuelle, som innebærer at

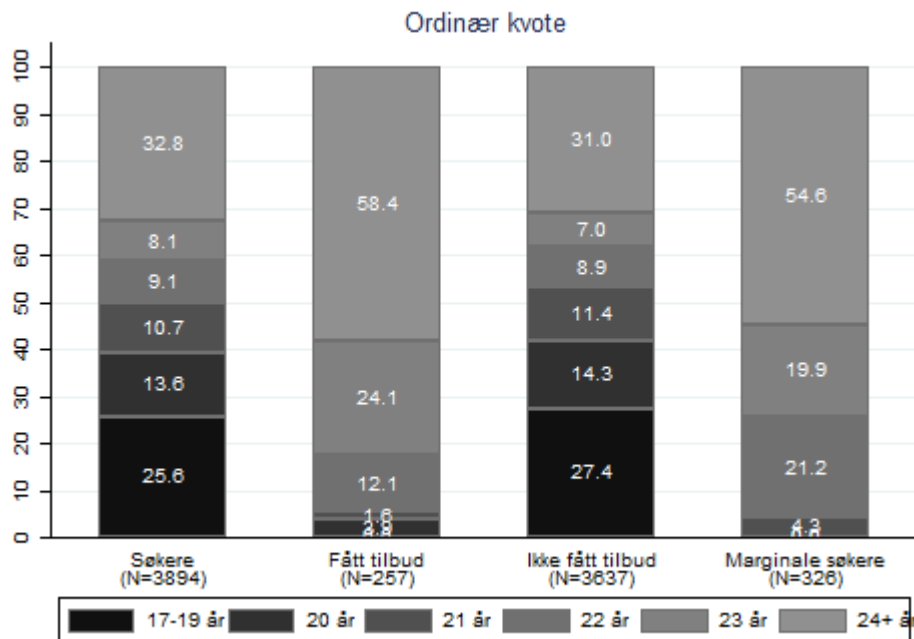
søkere i kvote for førstegangsvitnemål også søker i ordinær kvote og inngår dermed i søkere for denne kvoten, uavhengig av om de fikk tilbud i kvote for førstegangsvitnemål. I figuren ser vi at gruppesammensetningen er veldig forskjellig mellom de som får og ikke får tilbud. Forskjellen kommer av at konkurransepoeng også baseres på tilleggs-poeng og alderspoeng, der særlig alderspoeng gjør at det er lettere å komme inn jo eldre man er. Man får 2 alderspoeng hvert år (maksimalt 8) fra året man fyller 20 år, og søkere som er 23 år eller eldre har dermed maksimalt med alderspoeng. Disse studentene utgjør 83 prosent av søkere som får tilbud i ordinær kvote. Dersom søkeren ikke har skolepoengene som kreves for å komme inn på kvote for førstegangsvitnemål i psykologi, er det svært usannsynlig at søkere kommer inn på ordinær kvote før de har opparbeidet seg relativt mange alderspoeng. Med andre ord kan de som akkurat ikke kommer inn på førstegangsvitnemålskvoten bli nødt til å vente flere år før de kan ha muligheten til å få opptak i ordinær kvote.

Det er også interessant å se på alderssammensetningen blant marginale søkere. Her er det igjen en stor andel av søkerne, 75 prosent, som er 23 år eller eldre og dermed har maksimalt med alderspoeng. For å komme inn på studiet må disse søkerne i så fall forbedre karaktersnittet eller samle tilleggs-poeng, gitt at poenggrensen forblir den samme. Yngre søkere har liten mulighet til å samle nok konkurransepoeng for opptak gitt at de ikke kom inn i kvote for førstegangsvitnemål.

Som et eksempel kan vi se på poenggrensene fra Universitetet i Bergen. Poenggrensen i ordinær kvote for psykologi i Bergen var 64,3, mens poenggrensen i kvote for førstegangsvitnemål i Bergen var 55,9. Marginale søkere til ordinær kvote har konkurransepoeng mellom 61,1 og 64,3. En søker som akkurat ikke kommer inn på kvote for førstegangsvitnemål må samle minst 5 ekstra poeng for å være marginal søker og minst 8 poeng for å komme inn på ordinær kvote. Hvis vi tenker oss et vitnemål med 25 karakterer,¹⁶ så må man forbedre karakteren med en karakter i minst 3 fag for å tilsvare ett ekstra konkurransepoeng. For å få 5 ekstra konkurransepoeng må man forbedre karakteren med en karakter i minst 13 fag. I tillegg, dersom man har høyeste karakter kan man naturlig nok ikke forbedre den, som gjør det enda vanskeligere for gode søkere å heve konkurransepoengene sine ved å bare ta opp fag. Det er dermed vanskelig å se for seg at en søker kan få 5-8 flere konkurransepoeng uten å være gammel nok til å få mange alderspoeng.

---

¹⁶ Et eksempel på et vitnemål fra studiespesialisering, standard studieløp finnes her: https://www.udir.no/contentassets/435096a4668e479b831f3b7cd89d1566/01_studiespesialisering-standard-lop-realfag-nn.pdf

Figur 4.2. Alderssammensetning for søkere til psykologi 2019, ordinær kvote

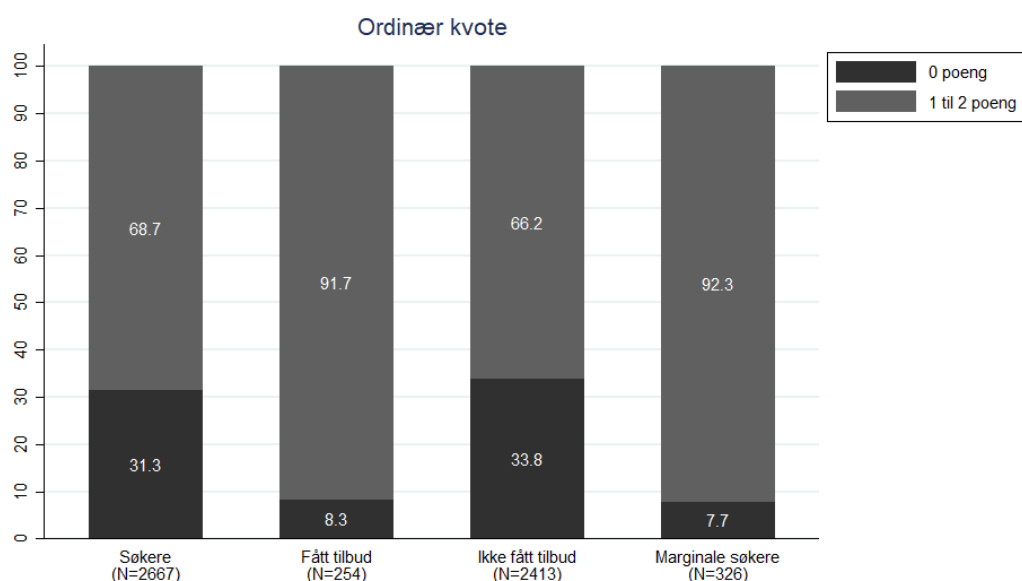
4.2.2 Tilleggs poeng

Konkurranspoengene som benyttes ved opptak i ordinær kvote består av summen av skolepoeng, tilleggs poeng og alderspoeng. En søker kan ha inntil 2 tilleggs poeng der det gis 2 poeng for enten folkehøgskole, militærtjeneste, sivil tjeneste, fagskole eller høyere utdanning. Søkere med 60 studiepoeng/fagskolepoeng eller mer fra høyere utdanning/fagskole får 2 tilleggs poeng mens søkere med 30-59 studiepoeng får ett tilleggs poeng.

Figur 4.3 viser fordelingen av tilleggs poeng blant søkere i ordinær kvote.¹⁷ For både søkere med tilbud og marginale søkere ser vi at svært mange har minst ett tilleggs poeng, hele 92 prosent. 29 og 19 prosent av søkere med tilbud har 2 poeng fra henholdsvis folkehøgskole eller militære/sivil tjeneste, og de gjenværende har dermed tilleggs poeng fra fagskole eller høyere utdanning.

I og med at nesten alle søkere som får tilbud i ordinær kvote er 22 år eller eldre, og har gode karakterer fra videregående, er det ikke rart at de har rukket å ta minst 60 studiepoeng mens de har ventet på å komme inn på studiet, spesielt med tanke på at dette også gir tilleggs poeng.

¹⁷ På grunn av databegrensninger er tilleggs poeng regnet ut ved å trekke skolepoeng, fagpoeng og alderspoeng fra konkurranspoeng. I noen tilfeller vil ikke denne verdien gjenspeile faktiske tilleggs poeng, og søkere med negativ verdi antas derfor å ha 0 tilleggs poeng mens søkere med verdi på mer enn 2 antas å ha 2 tilleggs poeng.

Figur 4.3. Tilleggspoengsammensetning for søkere til psykologi 2019, ordinær kvote

4.2.3 Kjønn

Figur 4.4 viser kjønnsfordelingen i de fire gruppene blant søkere i kvote for førstegangsvitnemål. Det er 77 prosent kvinner som søker psykologi, og kjønnsfordelingen er veldig lik når vi deler mellom de som får og ikke får tilbud. Det er en noe høyere andel kvinner i gruppen marginale søkere, 80 prosent.

2019 er det første året der Universitetet i Bergen og Universitetet i Oslo har innført kjønnspoeng. Kjønnspoengene gir et ekstra skolepoeng til mannlige søkere, som gjør at noen menn får tilbud som ellers ikke ville ha fått tilbud, og andelen kvinner i gruppen marginale søkere vil dermed øke. Hvis vi igjen tar utgangspunkt i et vitnemål med 25 karakterer, så er et kjønnspoeng tilsvarende å forbedre karakteren med en karakter i minst tre fag, som altså er fordelen man gir til menn ved å gi dem ett kjønnspoeng.

Antall menn som får tilbud om plass på psykologi økte fra 2018 til 2019 ved alle tre lærestedene; fra 38 til 49 ved Universitetet i Bergen, fra 51 til 58 ved Universitetet i Oslo og fra 25 til 29 ved NTNU (Kunnskapsdepartementet, 2019).¹⁸ Hvis vi ser nærmere på tallene, så er det 8 menn ved UiB og 9 menn ved UiO som ville ha hatt lavere skolepoeng enn poenggrensen dersom de ikke hadde fått ett kjønnspoeng, som vil si at de ikke hadde fått tilbud uten kjønnspoeng med den samme

¹⁸ Antallet menn med tilbud om plass også økte noe også ved NTNU der de enda ikke har innført kjønnspoeng, men dette kan skyldes tilfeldig variasjon, spesielt med tanke på at andelen mannlige søkere ikke psykologi ikke økte fra 2018 til 2019.

poenggrensen.¹⁹ Dersom ytterligere ett kjønns-poeng ble gitt til menn ved UiB, for eksempel, ville ytterligere 18 menn fått tilbud med gjeldende poenggrense.²⁰

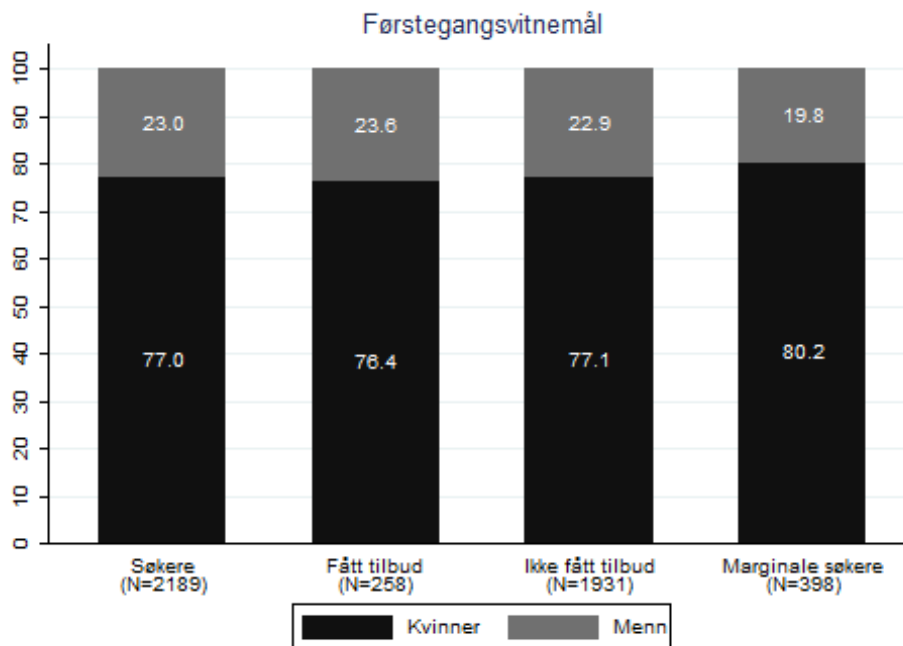
Figur 4.5 viser den samme figuren for 2018, før kjønns-poengene ble introdusert. Her ser vi at kvinneandelen blant de som får tilbud er høyere enn kvinneandelen blant marginale søkere, altså det motsatte av 2019. Dette viser at kjønns-poengene har vært med på å bidra til å bedre kjønnsbalansen for opptaket i 2019. Vi ser også at det blant søkere er en like høy andel menn i 2018 som i 2019 som indikerer at økningen i andelen menn som får tilbud ikke skyldes at flere menn søker.

Når det gjelder kjønns-poeng er det viktig å poengtere at de mekanisk fører til at flere mannlige søkere får tilbud så lenge det finnes mannlige søkere som har skolepoeng rett under poenggrensen (i dette tilfellet innen ett poeng under poenggrensen). Samtidig er ikke dette nok til å sikre at andelen mannlige søkere som begynner på eller fullfører studiet øker. I tillegg, hvis det er en trend at flere kvinner og færre menn søker seg til psykologi over tid, så er det heller ikke nødvendigvis nok til å sikre at andelen menn som får tilbud øker fra et år til neste. Det sikrer bare at flere menn får tilbud om plass i hvert opptak enn tilfellet der de ikke hadde fått kjønns-poeng.

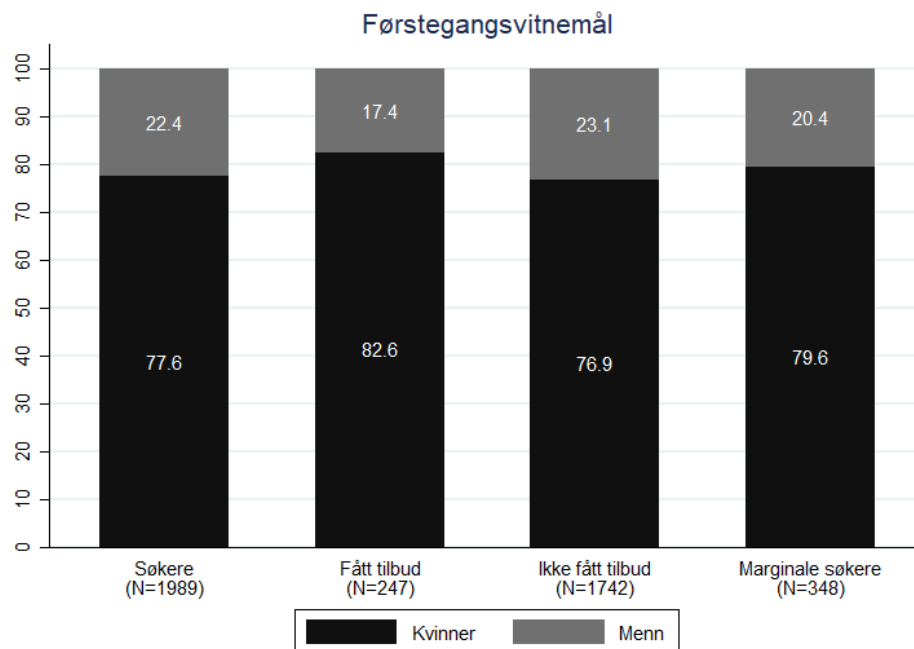
---

¹⁹ Å fjerne kjønns-poeng vil også føre til en liten nedjustering av poenggrensen, slik at noen av disse mennene uansett ville ha fått tilbud.

²⁰ Å øke kjønns-poeng vil også føre til en liten oppjustering av poenggrensen, slik at noen av disse mennene uansett ikke ville ha fått tilbud.

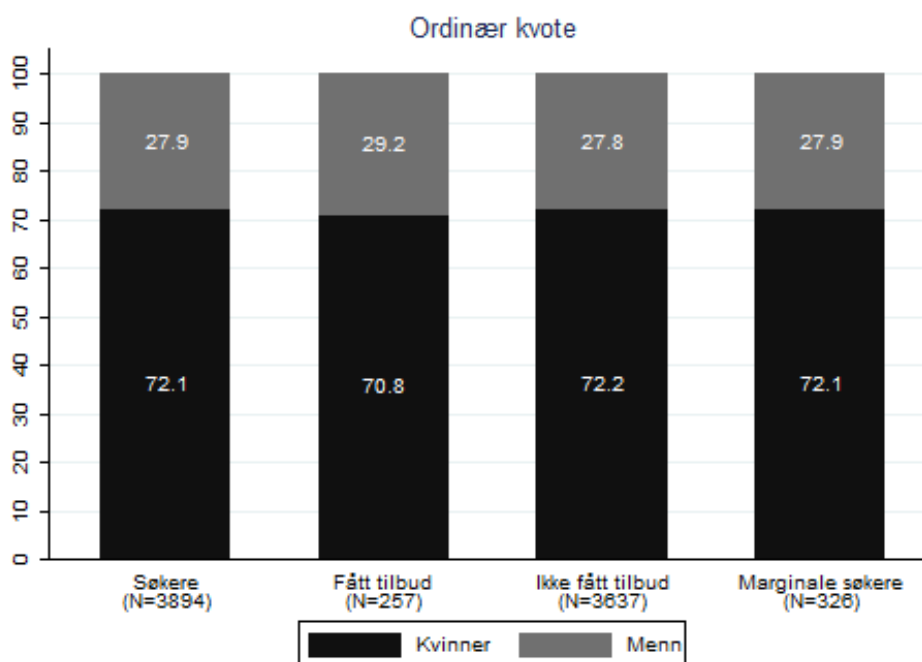
Figur 4.4. Kjønnssammensetning for søkere til psykologi 2019, kvote for førstegangsvitnemål

Figur 4.5. Kjønnssammensetning for søkere til psykologi 2018, kvote for førstegangsvitnemål

Figur 4.6 viser kjønnsfordelingen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote. Kvinneandelen er noe lavere (72 prosent) blant søkere i ordinær kvote sammenlignet med søkere i kvote for førstegangsvitnemål, men er fremdeles jevn når vi sammenligner de som får tilbud og de som ikke får tilbud. I dette tilfellet er det også jevn fordeling i gruppen marginale søkere. For denne kvoten får ikke menn kjønnspoeng. Forskjellen mellom poenggrensen i kvote for førstegangsvitnemål og ordinær kvote gjør at marginale søkere i ordinær kvote ikke inkluderer marginale søkere fra kvote for førstegangsvitnemål, så vi forventer heller ikke å se en større andel kvinner i denne gruppen.

Dersom man ønsker å redusere kvinneandelen i ordinær kvote, er det verdt å merke seg at en marginal reduksjon i poenggrenser (for eksempel ved at flere plasser ble opprettet) ikke vil oppnå dette, i og med at kjønnsbalansen er den samme blant marginale søkere. En annen mulighet er å ha loddtrekning om plassene (for alle som har et karaktersnitt over en viss grense), men heller ikke dette vil sannsynligvis bedre kjønnsbalansen ettersom den er nokså lik gruppen søkere som ikke får tilbud.²¹ Med andre ord ligger hovedutfordringen med skjev kjønnsfordeling i søkingen, at flere kvinner enn menn søker seg til psykologi, ikke i hvem som får opptak.

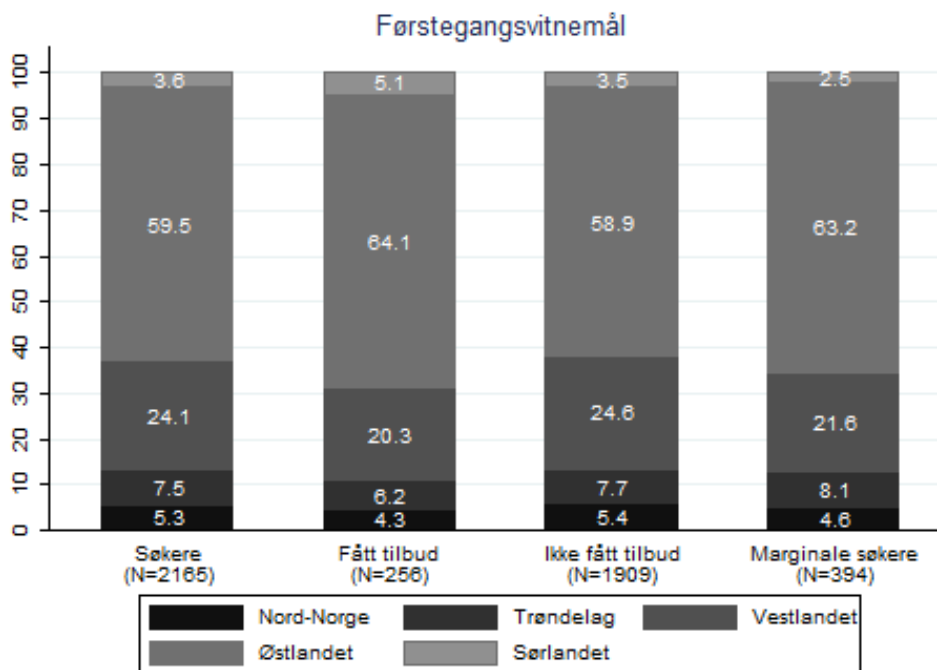

Figur 4.6. Kjønns sammensetning for søkere til psykologi 2019, ordinær kvote

²¹ Et alternativ som hadde gitt flere mannlige søkere er å ha loddtrekning om plassene men sørge for at menn hadde fått flere lodd enn kvinner.

4.2.4 Bosted

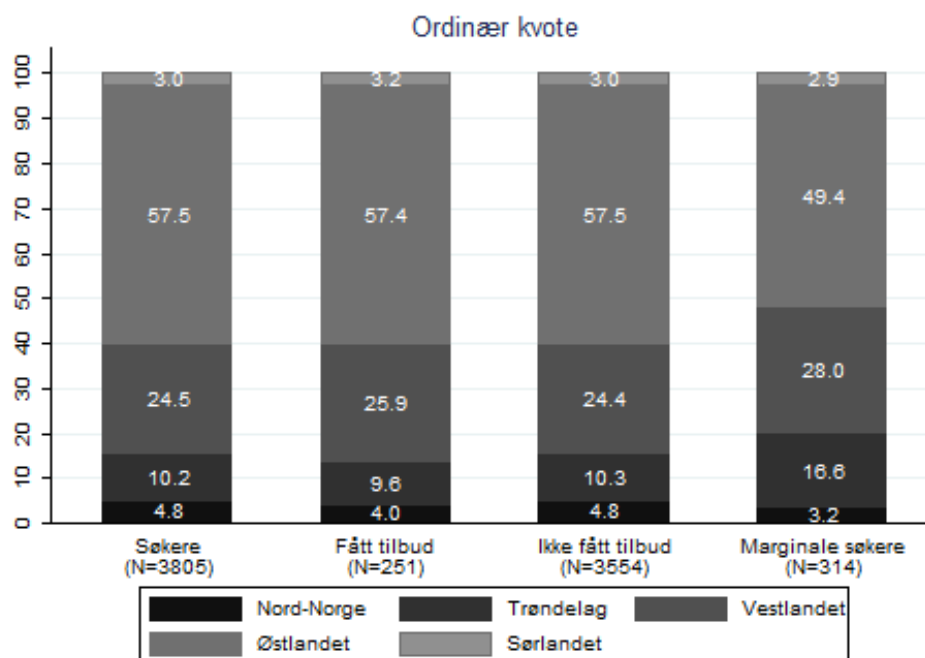
Figur 4.7 viser bostedsfordeling i de fire gruppene blant søkere i kvote for første-gangsvitnemål. Bosted er basert på registrert hjemsted i datasettet fra Samordna opptak og aggregeres opp til landsdel. Det kan være flere søkere som flytter til andre landsdeler i årene etter videregående, og disse tallene gjenspeiler dermed hvor søkeren søker fra, ikke nødvendigvis hvor søkeren kommer fra. Av figuren ser vi at søkere består av flest søkere fra Østlandet (60 prosent) etterfulgt av Vestlandet (24 prosent). Dette gjenspeiler i stor grad befolkningsmønsteret i Norge.²² Når vi deler mellom de som får og ikke får tilbud er søkere fra Østlandet overrepresentert blant de som får tilbud sammenlignet med søkermassen. Gruppen med marginale søker har nokså lik gruppesammensetning som de som får tilbud, som indikerer at lavere poenggrenser ikke vil ha stor påvirkning på bostedssammensetningen ved studiet.

Figur 4.7. Bostedssammensetning for søkere til psykologi 2019, kvote for første-gangsvitnemål

²² Blant 66 588 19-åringere i 2019, er 10 prosent fra Nord-Norge, 9 prosent fra Trøndelag, 27 prosent fra Vestlandet, 48 prosent fra Østlandet og 7 prosent fra Sørlandet (SSB, 2019). Disse tallene gir oss et bilde av befolkningsmønsteret blant søkere i Norge. Andelen søkere til høyere utdanning er dermed noe høyere blant søkere fra Østlandet og noe lavere blant søkere fra Nord-Norge og Sørlandet sammenlignet med befolkningsmønsteret.

Figur 4.8 viser bostedssammensetningen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote. Blant marginale søkere er det en større andel søkere fra Vestlandet og Trøndelag og mindre andel søkere fra Østlandet sammenlignet med de som får tilbud.

Å senke poenggrensen marginalt kan dermed føre til noe utjevning av bostedssammensetningen.

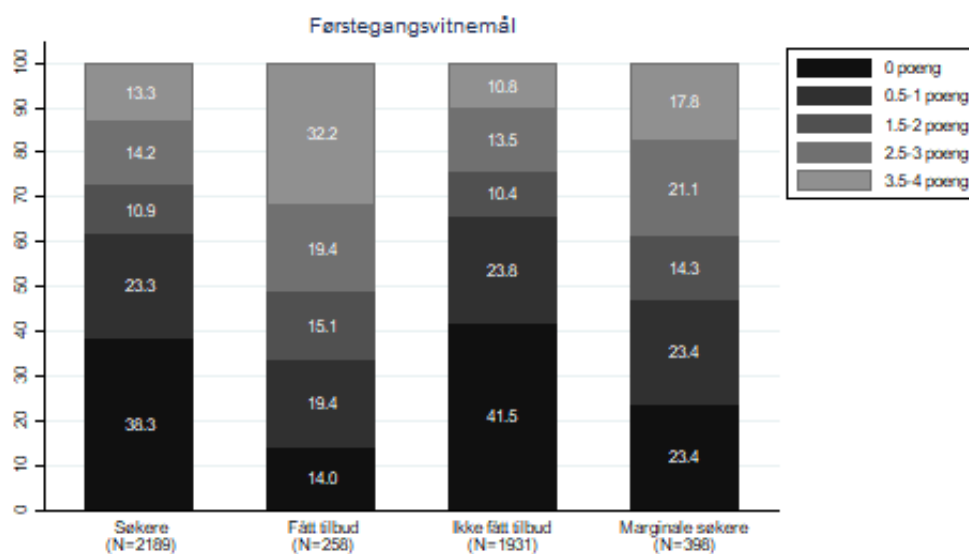
Figur 4.8. Bostedssammensetning for søkere til psykologi 2019, ordinær kvote

4.2.5 Fagpoeng

Figur 4.9 viser fagpoengsammensetningen i de fire gruppene blant søkere i kvote for førstegangsvitnemål. Fagpoeng oppnås ved å få realfagspoeng og/eller språkpoeng og søkeren kan få maksimalt fire poeng til sammen. Det er ingen spesifikke fag- eller karakterkrav, kun krav om generell studiekompetanse for å studere psykologi. Blant søkere er det 38 prosent som ikke har noen fagpoeng og 12 prosent som har alle 4 fagpoeng. Når vi deler mellom søkere som får og ikke får tilbud, ser vi at søkere som får tilbud har flere fagpoeng. 14 prosent har ingen fagpoeng mens 29 prosent har fire fagpoeng, maksimal verdi. Marginale søkere ligger et sted midt imellom. Siden psykologi ikke krever disse fagene, men har høye poenggrenser, er det sannsynlig at mange søkere velger å ta disse fagene nettopp for å få fagpoeng og dermed ha høyere sannsynlighet for å komme inn på studiet.²³

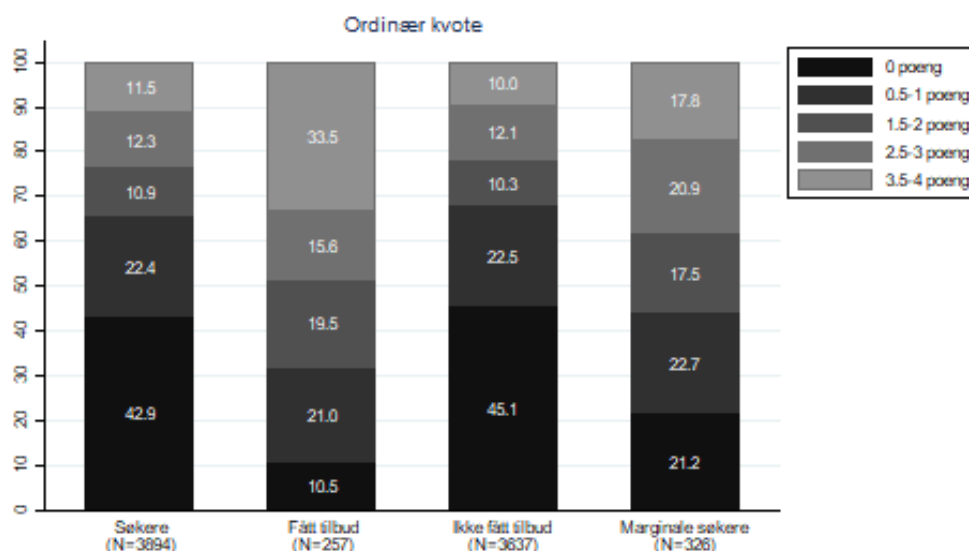
²³ Elever som tenker strategisk må veie gevinsten av ekstra fagpoeng mot kostanden av å ta faget, der kostnaden er større hvis man trives mer med andre fag eller tror man får lavere karakter enn man

Figur 4.9. Fagpoengsammensetning for søkere til psykologi 2019, kvote for førstegangsvitnemål

Figur 4.10 viser fagpoengsammensetningen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote. Også her ser vi at søkere som får tilbud og marginale søkere har flere fagpoeng enn søkere som ikke får tilbud. Fagpoengsammensetningen for de som får tilbud i ordinær kvote er svært lik fagpoengsammensetningen for de som får tilbud i kvoten for førstegangsvitnemål.

Figur 4.10. Fagpoengsammensetning for søkere til psykologi 2019, ordinær kvote

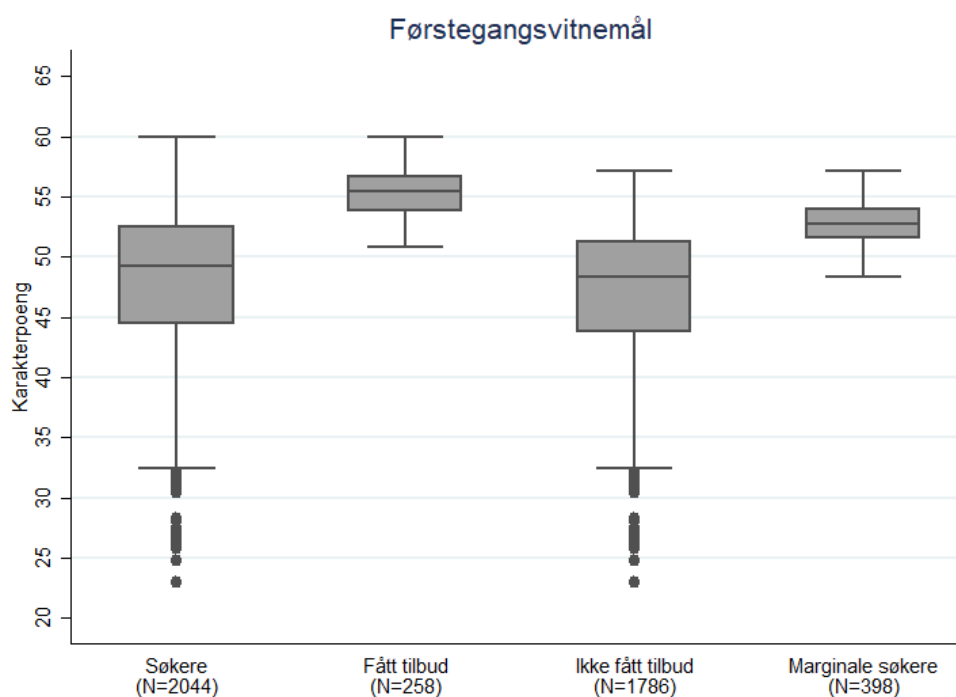
ellers kunne fått i et annet fag. Dersom man har 25 karakterer på vitnemålet, vil det å få karakter 4 i et realfag med 0,5 fagpoeng gi høyere skolepoeng enn å få 5 i et annet fag, mens det å få 3 i et realfag med 1 fagpoeng gir høyere skolepoeng enn å få 5 i et annet fag. Samtidig må man ta hensyn til at man også kan komme opp i faget på eksamen.

4.2.6 Karakterpoeng

Karakterpoeng er karaktersnitt fra videregående ganger 10, der alle karakterene på vitnemålet teller like mye, slik at et karaktersnitt på 4,5 gir 45 karakterpoeng. Figur 4.11 viser karakterpoengfordelingen i de fire gruppene blant søkere i kvote for førstegangsvitnemål, illustrert med boksdiagram.²⁴ Figuren gir oss et bilde av fordelingen av karakterpoeng i hver søkergruppe. Mediansøkeren, «midtsøkeren», har 49 poeng, og halvparten av søkerne har karakterpoeng mellom 45 og 53 poeng. Når vi deler mellom de som får og ikke får tilbud, ser vi at søkere som får tilbud er de med et høyt antall karakterpoeng, over 50. Dette følger direkte av opp-takssystemet siden poenggrensene er over 55 og det maksimalt er mulig å få 4 fagpoeng og eventuelt et kjønns-poeng. Det samme gjelder for gruppen marginale søkere som er definert ut ifra poenggrensen for opptak. Blant søkere som ikke får tilbud er det mange søkere som ligger et godt stykke unna poenggrensen for opp-tak.

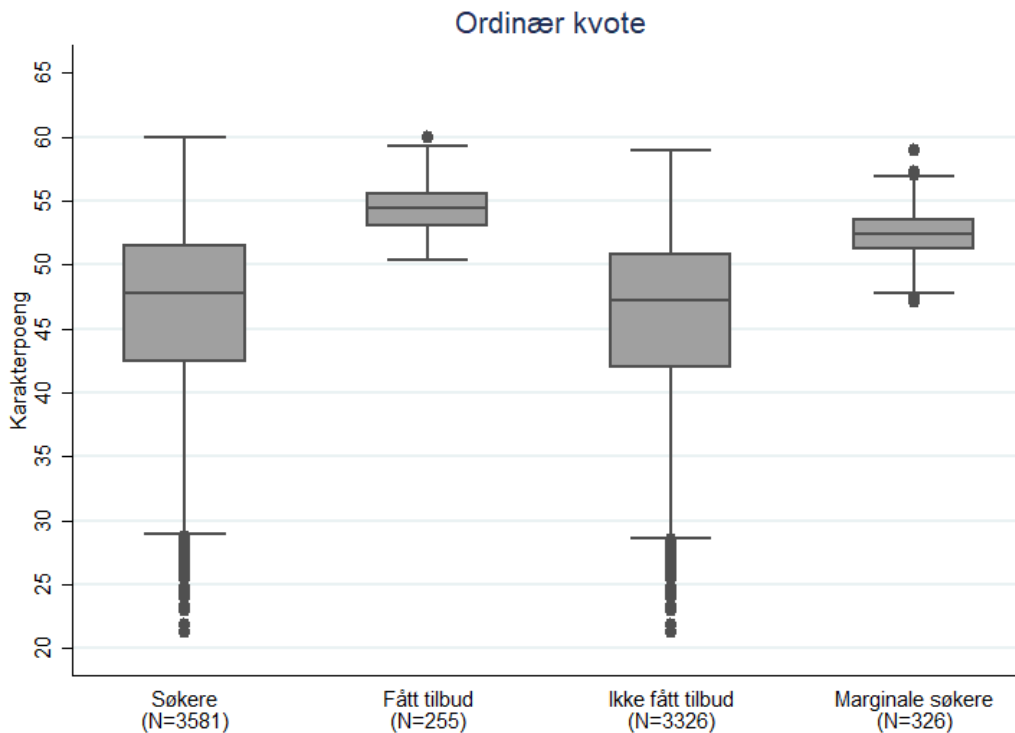
---

²⁴ Streken i midten av boksen viser medianverdien, mens nedre og øvre del av boksen viser henholdsvis nedre og øvre kvartil, slik at boksen inneholder 50 prosent av observasjonene. De ytterste strekene (whiskers på engelsk) er den største/minste verdien som ligger innenfor 1,5 ganger boksens høyde målt fra øverste eller nederste kvartil (Ringdal 2001, s. 302-303) og markerer grensen mellom vanlige og uvanlige verdier mens punktene indikerer verdien på hver enkelt uvanlige verdi.

Figur 4.11. Karakterpoengfordeling for søkere til psykologi 2019, kvote for førstegangsvitnemål

Figur 4.12 viser karakterpoengfordelingen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote, også her illustrert med boksdiagram. Poenggrensen for ordinær kvote bestemmes av konkurransepoeng som er summen av karakterpoeng, fagpoeng, tilleggspoeng (maks 2) og alderspoeng (maks 8). Det er verdt å merke seg at karakterpoengfordelingen til de som får tilbud i ordinær kvote er svært lik karakterpoengfordelingen til de som får tilbud i kvoten for førstegangsvitnemål. Det betyr at karaktergrunnlaget til begge gruppene er svært likt.

Figur 4.12. Karakterpoengfordeling for søkere til psykologi 2019, ordinær kvote

Forskjellen mellom konkurransepoeng og skolepoeng for psykologi er mellom 7.2 og 10. En søker kan oppnå 10 poeng ved å samle maksimalt med tilleggspoeng og alderspoeng, så for noen søkere kan det være tilstrekkelig å vente til de er 23 år og f.eks. ta 60 studiepoeng i høyere utdanning i tillegg, mens det for andre ikke vil være mulig å få opptak i ordinær kvote jo mindre de også forbedrer karakterer eller tar nye fag. Søkere med tilbud i førstegangsvitnemålskvoten oppnådde de nødvendige karakterpoengene rett fra videregående mens mange søkere i ordinær kvote har omtrent samme karakterpoeng, for eksempel ved at de har tatt opp eller tatt nye fag. Vi ser at også marginale søkere har nokså lik karakterpoengfordeling i de to kvotene. Figur 4.2 med alderssammensetningen i ordinær kvote viste at 75 prosent av marginale søkere hadde maksimalt antall alderspoeng. Dersom de også har tilleggspoeng er den eneste måten å komme inn på studiet å forbedre karakterpoeng ved å ta opp eller ta nye fag eller eventuelt å ta fag som gir fagpoeng.

For søkere som får tilbud i ordinær kvote kan vi følge dem bakover i tid i dataene fra Samordna opptak og undersøke om de tidligere har søkt opptak til høyere utdanning med lavere karakterpoeng eller med færre fagpoeng. Hele 62 prosent har på et tidspunkt forbedret karakterpoengene og 41 prosent har på et tidspunkt økt antall fagpoeng.

4.3 Regresjonsanalyser

Dataene gir oss også muligheten til å følge søkere til studiet inn i høyere utdanning.²⁵

Tabell 4.2 viser resultatene fra regresjonsanalyser som estimerer sammenhengen mellom studentkjennetegn og ulike mål for gjennomføring. Målene for gjennomføring som vi bruker (utfallsvariablene) er (1) om studenten er aktiv første året, (2) om studenten er aktiv i løpet av de første to årene, (3) antall studiepoeng studenten fullfører første året, (4) antall studiepoeng studenten fullfører i løpet av de første to årene og (5) karaktersnitt fra studiet. Disse variablene er beskrevet nærmere i kapittel 2.1.2.

I tabellen er det fire ulike regresjoner for hvert utfall, (a)-(e). Hver regresjon inkluderer studiestedsfasteffekter og kvotetilhørighet, som vil si at vi sammenligner studenter ved samme studiested og med samme kvotetilhørighet. (a) inkluderer karakterpoeng fra videregående²⁶ som forklaringsvariabel. Den forteller oss sammenhengen mellom karakterpoeng og utfallet, når vi sammenligner studenter ved samme studiested og med samme kvotetilhørighet. (b) inkluderer kjønn som forklaringsvariabel og beholder også karakterpoeng fra videregående, denne gangen som en kontrollvariabel. På samme måte inkluderer (c) istedenfor alder som forklaringsvariabel og (d) istedenfor fagpoeng²⁷ som forklaringsvariabel, men beholder karakterpoeng fra videregående som kontrollvariabel.²⁸ Estimatorene forteller oss sammenhengen mellom utfallet og enten kjønn, alder eller fagpoeng når vi sammenligner studenter ved samme studiested og med samme kvotetilhørighet, og når vi kontrollerer for karakterpoeng fra videregående. Nederst i tabellen rapporteres antall studenter og studiesteder som inngår for hvert utfall, intervallet for andel forklart variasjon (R^2) i tillegg til gjennomsnittet og standardavviket til utfallsvariabelen.

---

²⁵ Analysene inkluderer alle studentene som er registrert i STAR datasettet, som vil si at studenten er registrert i FS ved studiestedet og at studiestedet har samtykket til datautlevering. Dette inkluderer studenter som fikk tilbud om plass i hovedopptaket og takket ja, men inkluderer også studenter som fikk plass og takket ja i supplerende opptak.

²⁶ Karakterpoeng fra videregående er karaktersnitt*10.

²⁷ Fagpoeng er definert som summen av realfags- og språkpoeng.

²⁸ Vi inkluderer også en dummy-variabel for manglende karakterinformasjon slik at vi ikke mister disse observasjonene i analysen.

Tabell 4.2. Gjennomføring, psykologistudenter med opptak 2017.

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Aktiv student første år	Aktiv student første og andre år	Studiepoeng første år	Studiepoeng første og andre år	Karaktersnitt første og andre år
(a) Karakter- poeng vgs	-0.004 (0.004)	-0.010 (0.006)	0.153 (0.228)	0.168 (0.283)	0.031*** (0.011)
Stuedsted	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kvote	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
(b) Kvinne	0.008 (0.025)	0.044 (0.040)	1.334 (1.589)	0.802 (2.162)	0.176** (0.075)
(c) Alder	-0.018*** (0.003)	-0.021*** (0.005)	-1.159*** (0.221)	-1.128*** (0.312)	-0.015 (0.011)
(d) Fagpoeng	-0.008 (0.008)	-0.022* (0.012)	0.905* (0.478)	0.293 (0.652)	0.009 (0.023)
Stuedsted	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Karakterer vgs	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kvote	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Utvalg	Alle	Alle	(1)=1	(2)=1	(2)=1
N studenter	385	385	369	341	340
N studiesteder	3	3	3	3	3
R ²	0.04-0.12	0.02-0.06	0.07-0.13	0.02-0.12	0.07-0.08
Utfall gj.snitt (std.av.)	0.96 (0.20)	0.89 (0.32)	53.4 (12.6)	111.1 (16.3)	3.62 (0.57)

Merknad: Standardfeil i parentes, *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1.

Det første som er verdt å merke seg er at det er lite variasjon i utfallsvariablene i utvalget vårt. 96 prosent av studentene er aktive det første året og 89 prosent er aktive også det andre året. I snitt gjennomfører aktive studenter 53 studiepoeng det første året og 111 studiepoeng i løpet av de første to årene. Karaktersnittet fra høyere utdanning er 3,62 i snitt, der hver karakter gir poengene A=5, B=4, C=3, D=2 og E=1, og beregning av snittet er vektet med antall studiepoeng.

Regresjonsresultatene for karaktersnitt fra videregående, (a), viser at det ikke er noen statistisk signifikant sammenheng mellom karaktersnitt fra videregående og studentens aktiv-status og gjennomføring av studiepoeng de første to årene. Estimaten er små og ikke signifikante for (1), (2) (3) og (4). Dette må sees i lys av at alle studentene som er tatt inn hadde gode karakterer fra videregående. I siste kolonne, (5), ser vi at det er en positiv og signifikant sammenheng mellom karakterpoeng fra videregående og karaktersnitt i høyere utdanning: En student med ett karakterpoeng mer fra videregående oppnår i gjennomsnitt 0,03 høyere snittkarakter i høyere utdanning.

Regresjonsresultatene for kjønn viser at det ikke er kjønnsforskjeller for utfal-
lene som måler aktiv status og gjennomførte studiepoeng. Også her er det signifi-
kante forskjeller for karaktersnittet i høyere utdanning, (5). Kvinner som har
samme karakterpoeng fra videregående studerer ved samme studiested, og har
samme kvotetilørighet som menn, har et karaktersnitt ved psykologistudiet som
er 0,18 høyere enn menn i snitt.

Regresjonsresultatene for alder viser at eldre studenter har mindre sannsynlig-
het for å være aktive, (1) og (2), og de oppnår færre studiepoeng, (3) og (4), enn
yngre studenter. Alder predikerer derimot ikke forskjeller i karaktersnittet i høy-
ere utdanning, (5).

Regresjonsresultatene for fagpoeng viser at studenter med flere fagpoeng har
noe mindre sannsynlighet for å være aktive i to år, men oppnår noe flere studie-
poeng gitt at de er aktive første året. Forskjellene er små, og går i ulik retning og
det er derfor noe uklart hva resultatet betyr.

Intervjuer med informanter ved Psykologisk institutt ved UiO indikerer at de
har noen studenter som tar første året på psykologi, for så å fortsette på medisin.
Studenter som har full realfagsfordypning og dermed full pott på fagpoeng har an-
ledning til å søke seg over til medisin ved at de både oppfyller kravene for opptak
og har gode nok karakterer til å komme inn. Denne typen overgang var langt mer
uvanlig da opptak var basert på karakter som studenten hadde oppnådd på grunn-
fag/årsstudium i psykologi.

4.4 Oppsummering

Psykologi er et attraktivt studium der det kreves gode karakterer for å komme inn
og tilbys ved UiO, UiB, NTNU og UIT. I 2019 hadde studiet opptak basert på karak-
terer fra videregående ved tre av fire læresteder, og analysene her fokuserer på de
tre lærestedene. Fra og med opptaket i 2019 ble det innført ett kjønnspoeng for
gutter i kvote for førstegangsvitnemål til psykologi ved UiB og UiO, og en tilsva-
rende ordning innføres ved NTNU fra og med opptaket i 2020.

I kvote for førstegangsvitnemål er det blant de som får tilbud overvekt av yngre
søkere som kommer rett fra videregående, mens det i ordinær kvote er overvekt
av søkere som har maksimalt med alderspoeng blant de som får tilbud. Forskjellen
mellom poenggrensen for kvote for førstegangsvitnemål og ordinær kvote viser at
alderspoeng får svært stor betydning. Analyser av karakterpoeng understøtter at
alderspoeng er viktig for å få opptak i ordinær kvote.

Kjønnspoengene som ble innført ved UiO og UiB ved opptaket i 2019 bidrar til
at andelen menn som får tilbud øker. Menn som ikke ellers ville ha fått plass på
studiet får plass på grunn av det ene ekstra poenget. Tilsvarende er det kvinner
som ellers ville ha fått plass på studiet som ikke får plass. Samtidig er ikke

kjønnspoengene nødvendigvis nok til å sikre at andelen mannlige søkere som begynner på eller fullfører studiet øker, og hvis det er en trend at flere kvinner og færre menn søker seg til psykologi over tid, så er det heller ikke nødvendigvis nok til å sikre at andelen menn øker fra et år til neste. Det sikrer bare at flere menn får tilbud om plass i hvert opptak enn tilfellet der de ikke hadde fått kjønnspoeng.

Blant søkere som får tilbud i begge kvotene er det mange som har tatt fag som gir fagpoeng. Siden psykologi ikke krever disse fagene, men har høye poenggrenser, er det sannsynlig at mange søkere velger å ta disse fagene nettopp for å få fagpoeng og dermed ha høyere sannsynlighet for å komme inn på studiet. Samtidig er det flere av fagene som er relevante for psykologifaget.

Regresjonsanalyser viser at mål for gjennomføring har negativ sammenheng med alder. Selv om vi ikke kan si helt sikkert at dette skyldes alder i seg selv, så peker det ikke i retning av at det er en fordel for gjennomføring å være eldre ved opptak.

Regresjonsanalyser viser også at karaktersnitt fra videregående har positiv sammenheng med karaktersnitt i høyere utdanning. Noe av årsaken til manglende positiv sammenheng mellom karaktersnitt fra videregående og andre mål på gjennomføring er terskeeffekter, altså at studiet er såpass attraktivt at det er lite variasjon i karaktersnittet til de som får opptak. Det er også en positiv sammenheng mellom karaktersnitt i høyere utdanning og det å være kvinne, som vil si at kvinner generelt oppnår bedre karakterer i studiet, kontrollert for andre forhold.

5 Søkning og opptak til medisin

Medisin er et av de studiene som har en rekke formelle opptakskrav i tillegg til generell studiekompetanse. Her må søkerne også ha Matematikk R1 (eller tilsvarende), Fysikk 1 og Kjemi 1+2 fra videregående opplæring. Med andre ord er søkere avgrenset til de som har fullført utdanningsprogrammet Studiespesialisering med realfagsfordypning. Elever som har fullført andre utdanningsprogrammer må dermed ta de fagene som kreves som privatist for å kvalifisere for opptak. Det å ta realfagene i høyere utdanning kan også gjøre personen kvalifisert til opptak, med andre ord likestilles det å ta grunnleggende kurs i høyere utdanning i kjemi eller fysikk med det å ta tilsvarende fag på videregående nivå.

Profesjonsutdanningen i medisin finnes ved fire læresteder i Norge: Universitetet i Oslo (UiO), Universitetet i Bergen (UiB), UiT – Norges arktiske universitet, og Norges teknisk naturvitenskapelige universitet (NTNU). Alle studiestedene har opptak i høstsemesteret, og UiO har også opptak hvert vårsemester. Med andre ord er det maksimalt fem søknadsalternativer som søkere til medisin kan sette opp i søknaden sin. Tidligere fantes det også en mulighet til å søke opptak i utlandet via NTNU, dvs. at NTNU hadde to søknadsalternativer (studier på NTNU og studier i utlandet), og dette ble omtalt som «det femte fakultet» (Jacobsen 2000). Dette var en ordning som eksisterte fra 1997, etter at Stortinget hadde vedtatt et mål om at Norge skulle ha 560 studieplasser i medisin og Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (KUF) dermed ga NTNU ansvaret for oppkjøp av studieplasser i utlandet, men som ble søkt gjennom den vanlige søkning. Dette ble løst ved at opptakskontoret for medisin ved NTNU fremskaffet 60 plasser i utlandet (ved flere universiteter i utlandet, bla England, Skottland, Irland, Australia, Nederland og Tyskland), den norske stat dekket alle skolepenger og studentene fikk lån og stipend fra Lånekassen etter vanlige satser. Denne ordningen ble fjernet i 2004, da målet om økningen i antall studieplasser var nådd (Grimstadutvalget 2019).

5.1 Poenggrense for opptak

Høsten 2019 var poenggrensene for opptak i kvote for førstegangsvitnemål mellom 59 og 61 mens poenggrensene for opptak i ordinær kvote var mellom 66,9 og 68,5, se Tabell 5.1. NTNU har høyest opptaksgrense for førstegangsvitnemål mens UiO høst har høyest poenggrense for ordinær kvote. Samtidig er det små forskjeller mellom de tre lærestedene i poenggrense. Det kreves svært gode karakterer for å få opptak på medisinstudiet. En poenggrense på 60 i kvote for

førstegangsvitemål tilsvarer et snitt på 5,6 (56 karakterpoeng) dersom man også har maksimalt med fagpoeng (4 fagpoeng). En poenggrense på 68 i ordinær kvote innebærer at man utover dette må samle 8 poeng, for eksempel 2 tilleggspoeng og 6 alderspoeng. Antallet plasser i medisin har vært stabilt de siste par årene, 636 plasser på landsbasis (Samordna opptak sluttstatistikk 2017; 2018).

Tabell 5.1: Poenggrenser 2019 for opptak til medisin.

	Kvotefor førstegangsvitnemål	Ordinær kvote	Forskjell
NTNU	61	67,3	6,3
UiB	59,2	67	7,8
UiO Høst	60,7	68,5	7,8
UiO Vår	59,1	67,5	8,4
UiT	59	66,9	7,9

5.2 Søkere og gruppesammensetning

Som beskrevet i kapittel 2.1.2, deler vi søkere inn i fire grupper. *Søkere* er det vi kan regne som reelle søkere, som vil si at søkeren ikke har andre studier med lavere opptakskrav rangert foran medisinstudiet. Denne gruppen deles videre inn i to grupper, der *fått tilbud* er søkere som får tilbud om plass i hovedopptaket, mens *ikke fått tilbud* er de som ikke får tilbud om plass i hovedopptaket. I den siste gruppen har vi *marginale søkere* som er søkere fra den gruppen *ikke fått tilbud*. Definisjonen av *marginale søkere* er søkere som har skolepoeng eller konkurransepoeng som utgjør minst 95 prosent av poenggrensen for opptak til medisin ved lærestedet de søkte på. Vi kan tenke på denne gruppen som søkere som har en reell mulighet til å komme inn på studiet.

Vi presenterer figurer der vi undersøker hvordan sammensetningen er i hver gruppe basert på seks kjennetegn; alder, tilleggspoeng, kjønn, bosted, fagpoeng og karakterpoeng. I hver figur er det en søyle for hver gruppe, og fargene på søylene viser sammensetningen av gruppen for hvert kjennetegn. Figurene presenteres separat for søkere i kvote for førstegangsvitnemål og søkere i ordinær kvote. Kvotefor førstegangsvitnemål (50 prosent) er forbeholdt søkere under 22 år der søknaden baserer seg på det første vitnemålet som utstedes etter fullført videregående opplæring. Opptak baserer seg på skolepoeng som inkluderer karakterpoeng, realfagspoeng og språkpoeng (se Tabell 1.1). Ordinær kvote (50 prosent) er for alle søkere og baserer seg på konkurransepoeng fra det beste vitnemålet, gitt studiet det søkes opptak til. Et vitnemål kan forbedres ved at søkeren har tatt nye fag eller tatt opp fag. Konkurransepoeng er summen av skolepoeng, tilleggspoeng og alderspoeng (se Tabell 1.1). Søknader vurderes i alle kvoter der de er aktuelle.

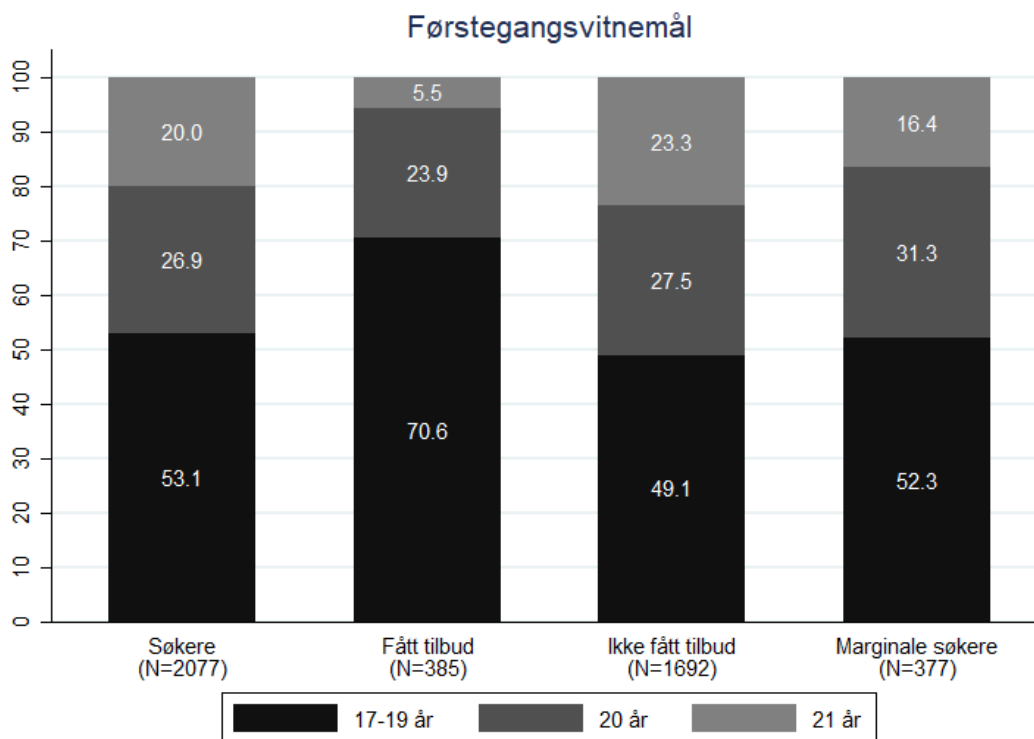
Søkere som får tilbud i en av kvotene vil ikke være i gruppene *ikke fått tilbud* og *marginale søkere*, hverken figuren for førstegangsvitnemål eller figuren for ordi- nær kvote.

Ved å sammenligne en søyle mot en annen i hver figur, kan vi få interessante innblikk i opptakssystemet. For eksempel kan en sammenligning av gruppesam- mensetningen i *marginale søkere* og *fått tilbud* gi en indikasjon på hvordan sam- mensetningen hadde endret seg dersom opptaksgrensen var marginalt lavere. Det er allikevel viktig å ta noen forbehold i slike analyser. Dataene fra Samordna opp- tak viser oss prioriterte alternativer fra søkere for et gitt opptakssystem. I og med at opptakssystemet og søkeres studiepreferanser er nokså like fra år til år, er også poenggrensene nokså like fra år til år, som vil si at søkerne har et rimelig godt inntrykk av hva poenggrensene også kommer til å være neste år. Dersom vi ønsker å stille spørsmål som «hvem ville ha fått tilbud dersom poenggrensen var lavere», eller «hvem ville ha fått tilbud dersom vi innførte loddtrekning om plassene», er svaret en tenkt situasjon (en kontrafaktisk situasjon) som vi ikke kan observere med mindre vi faktisk innfører endringene og ser hva som skjer. Dersom de tenkte endringene er små, kan det være rimelig å anta at nåværende søkerdata gir oss et nokså godt inntrykk av den tenkte situasjonen, men ikke dersom de tenkte end- ringene er store. For eksempel vil overgangen til et lotteribasert opptak sannsyn- ligvis føre til store endringer i søknadsmønstrene. Med det gjeldende opptakssys- temet kan det være mange søkere som ønsker å studere medisin, men som er nokså sikre på at de ikke kommer inn, da tidligere poenggrense ligger over deres skolepoeng/konkurransespoeng, og dermed ikke søker. Dette vil ikke lenger ha noe å si dersom systemet endres til lotteribasert opptak, og et slikt system kan føre til at flere av disse søkerne søker.

5.2.1 Alder

Figur 5.1 viser aldersfordelingen i de fire gruppene blant søkere i kvote for første- gangsvitnemål. Kvoten for førstegangsvitnemål gjelder for søkere under 22 år. Sø- kere som har fulgt et normert skoleløp med tre år på studieforberedende er 17-19 år gamle i det de fullfører videregående. Vi ser av figuren at 53 prosent av søkere er 17-19 år gamle. En mye større andel av de som får tilbud er 17-19 år gamle, hele 71 prosent, enn de som ikke får tilbud (49 prosent). Marginale søkere ligner mer på søkere som ikke får tilbud (52 prosent er 17-19 år gamle). Dette kan skyldes at søkere til medisinstudiet som har muligheten til å komme inn på studiet med en gang gjør nettopp det, spesielt hvis de er nærme poenggrensen og er redd for å ikke få plass året etter dersom poenggrensen øker. Marginale søkere over 19 år søkte sannsynligvis tidligere år uten å komme inn året før og er marginale søkere

også i år, siden de ikke har muligheten til å forbedre vitnemålet i kvote for førstegangsvitnemål.

Figur 5.1. Alderssammensetning for søkere til medisin 2019, kvote for førstegangsvitnemål

Figur 5.2 viser aldersfordelingen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote. Som nevnt vil søknader vurderes i kvoter der de er aktuelle, som innebærer at søkere i kvote for førstegangsvitnemål også søker i ordinær kvote og inngår dermed i søkere for denne kvoten, uavhengig av om de fikk tilbud i kvote for førstegangsvitnemål.

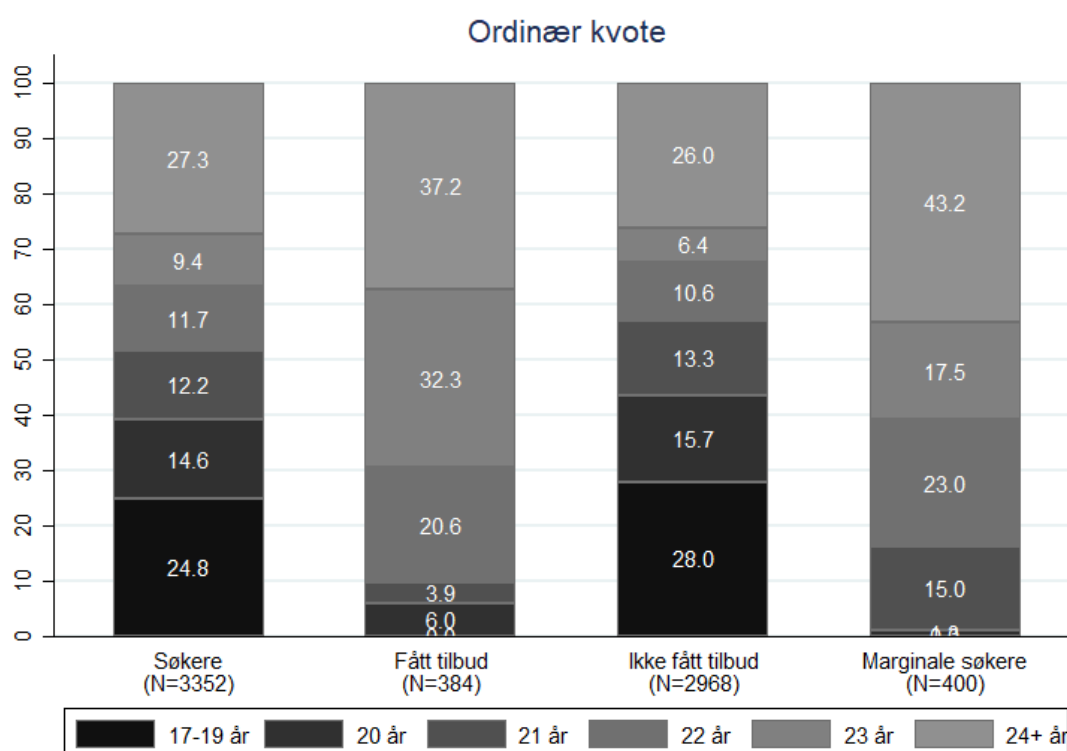
I figuren ser vi at gruppesammensetningen er veldig forskjellig mellom de som får og ikke får tilbud. Forskjellen kommer av at konkurransepoeng også baseres på tilleggs-poeng og alderspoeng, der særlig alderspoeng gjør at det er lettere å komme inn jo eldre man er. Man får 2 alderspoeng hvert år (maksimalt 8) fra året man fyller 20 år, og søkere som er 23 år eller eldre har dermed maksimalt med alderspoeng. Disse studentene utgjør 70 prosent av søkere som får tilbud i ordinær kvote. Dersom søkeren ikke har skolepoengene som trengs for å komme inn på kvote for førstegangsvitnemål i medisin, er det svært usannsynlig at søkere kommer inn på ordinær kvote før de har opparbeidet seg relativt mange alderspoeng.

Det er også interessant å se på alderssammensetningen blant marginale søkere. Her er det igjen en stor andel av søkerne, 61 prosent, som er 23 år eller eldre og

dermed har maksimalt med alderspoeng. For å komme inn på studiet må disse søkerne i så fall forbedre karaktersnittet eller samle tilleggspoeng, gitt at poenggrensen forblir den samme. Yngre søkere som ikke kom inn i kvote for førstegangsvitnemål må få maksimalt med andre tilleggspoeng og øke sine karakterer for å kompensere for mangelen på alderspoeng for å kunne få opptak.

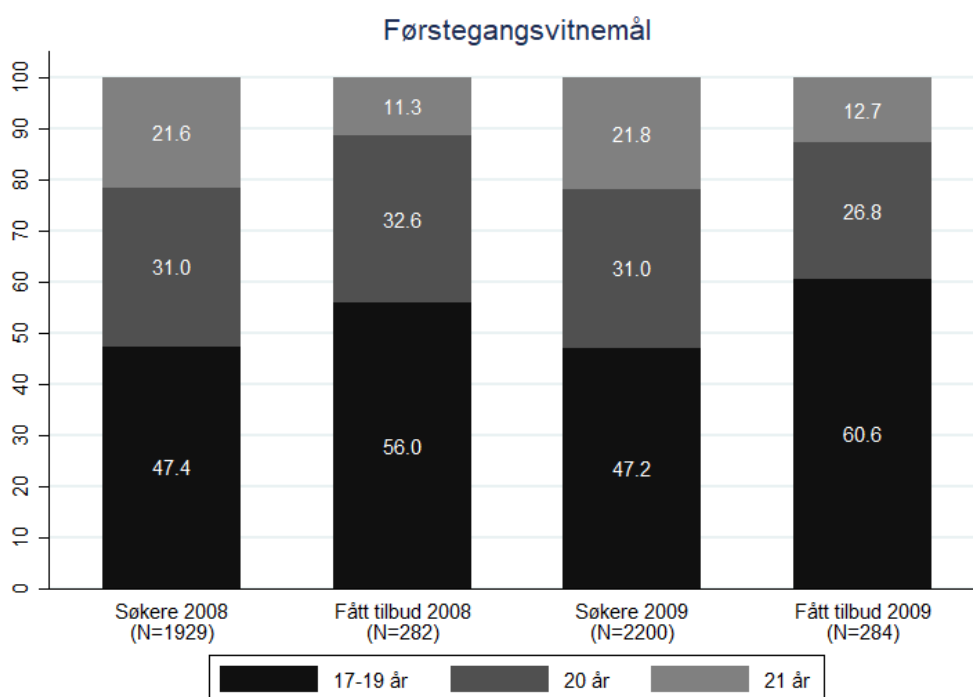
Som et eksempel kan vi se på poenggrensene fra NTNU. Poenggrensen i ordinær kvote for medisin ved NTNU var 67,3, mens poenggrensen i kvote for førstegangsvitnemål ved NTNU var 61. En søker som akkurat ikke kom inn på kvote for førstegangsvitnemål (60,9 skolepoeng) må samle 6,4 poeng for å komme inn i ordinær kvote. Dette er ikke mulig uten å samle alderspoeng. Det er faktisk umulig å komme på ordinær kvote ved NTNU uten å ha alderspoeng, siden maksimale konkurransepoeng uten alderspoeng er 66.

Som vi skal se i kapittel 8 som omhandler egnethet til ulike studier, så indikerer informanter fra medisin at de oppfatter det som uheldig at alder har såpass mye å si i det ordinære opptaket. De stiller også spørsmål ved om økt alder i seg selv bidrar til at man blir bedre egnet til studiene.

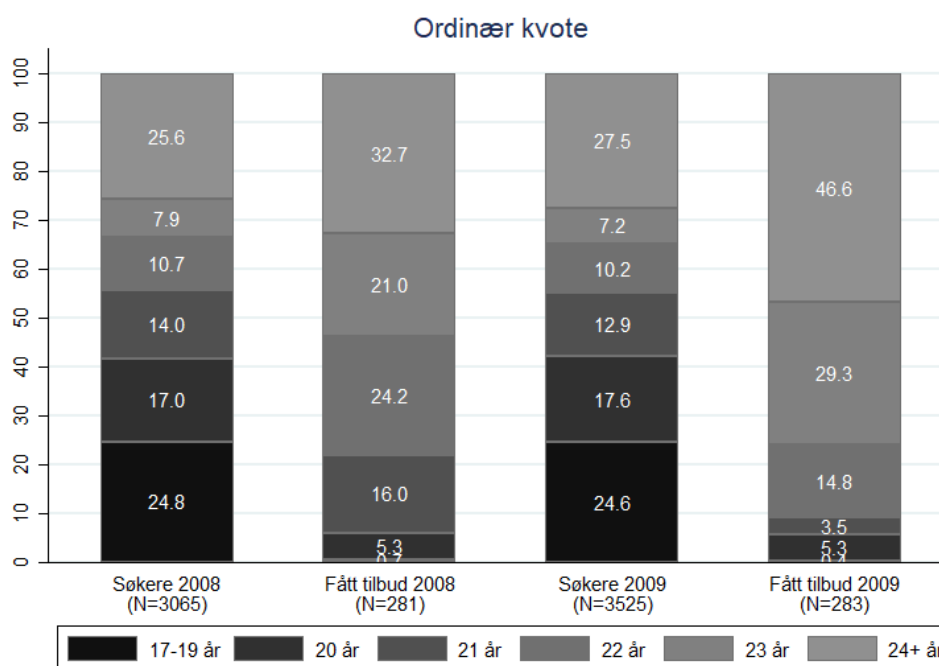

Figur 5.2. Alderssammensetning for søkere til medisin 2019, ordinær kvote

I og med at opptaksordningen endret betydningen av alderspoeng særlig for medisnopptaket i 2009, er det interessant å se på hvordan alderssammensetningen påvirkes av endringen ved å sammenligne søkere og søkere med tilbud i 2008 og 2009. Figur 5.3 og Figur 5.4 viser alderssammensetningen for 2008 og 2009 for henholdsvis kvote for førstegangsvitnemål og ordinær kvote. Det første vi legger merke til er at gruppesammensetningen til søkere og søkere med tilbud ser nokså like ut når vi sammenligner 2008 og 2009 i kvote for førstegangsvitnemål. Det samme er ikke tilfellet for ordinær kvote. Her ser vi at alderssammensetningen blant *søkere* er nokså lik i de to årene, men andelen eldre søkere i alderen 23 år eller eldre *som får tilbud* har økt fra 54 prosent til hele 76 prosent.

Figur 5.3. Alderssammensetning for søkere til medisin 2008 og 2009, kvote for førstegangsvitnemål

Figur 5.4. Alderssammensetning for søkere til medisin 2008 og 2009, ordinær kvote

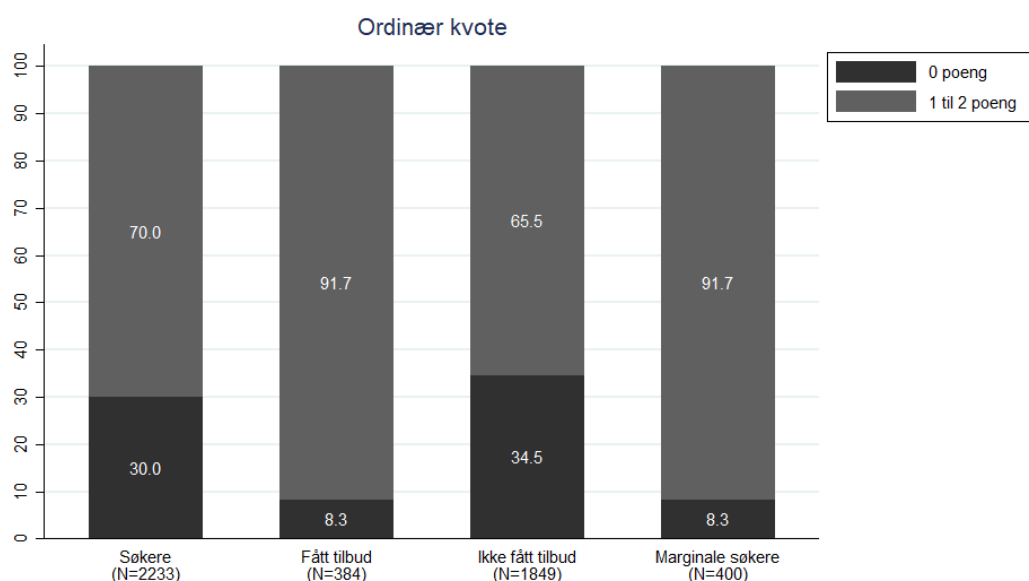
5.2.2 Tilleggspoeng

Konkurransespoengene som benyttes ved opptak i ordinær kvote består av summen av skolepoeng, tilleggspoeng og alderspoeng. En søker kan ha inntil 2 tilleggspoeng der det gis 2 poeng for enten folkehøgskole, militærtjeneste, siviltjeneste, fagskole eller høyere utdanning. Søkere med 60 studiepoeng/fagskolepoeng eller mer fra høyere utdanning/fagskole får 2 tilleggspoeng mens søkere med 30-59 studiepoeng får ett tilleggspoeng.

Figur 5.5 viser fordelingen av tilleggspoeng blant søkere i ordinær kvote.²⁹ For både søkere med tilbud og marginale søkere ser vi at svært mange har minst ett tilleggspoeng, hele 92 prosent. 20 og 21 prosent av søkere med tilbud har 2 poeng fra henholdsvis folkehøgskole eller militære/siviltjeneste, og de gjenværende har dermed tilleggspoeng fra fagskole eller høyere utdanning.

I og med at nesten alle søkere som får tilbud i ordinær kvote er 22 år eller eldre, og har gode karakterer fra videregående, er det ikke rart at de har rukket å ta minst 60 studiepoeng mens de har ventet på å komme inn på studiet, spesielt med tanke på at dette også gir tilleggspoeng.

²⁹ På grunn av databegrensninger er tilleggspoeng regnet ut ved å trekke skolepoeng, fagpoeng og alderspoeng fra konkurransespoeng. I noen tilfeller vil ikke denne verdien gjenspeile faktiske tilleggspoeng, og søkere med negativ verdi antas derfor å ha 0 tilleggspoeng mens søkere med verdi på mer enn 2 antas å ha 2 tilleggspoeng.

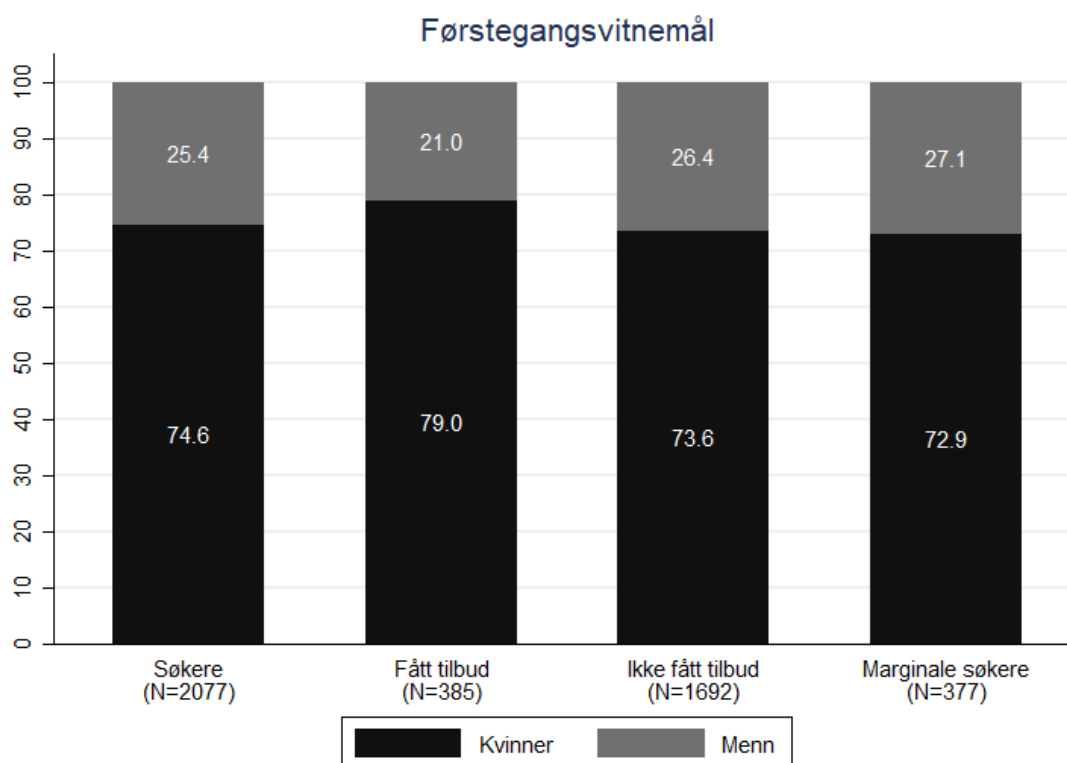

Figur 5.5. Tilleggspoengsammensetning for søkere til medisin 2019, ordinær kvote

5.2.3 Kjønn

Figur 5.6 viser kjønnsfordelingen i de fire gruppene blant søkere i kvote for førstegangsvitnemål. Det er 75 prosent kvinner som søker medisin, og kjønnsfordelingen er nokså lik når vi deler mellom de som får og ikke får tilbud, selv om andelen kvinner som får tilbud (79 prosent) er noe høyere enn den andelen kvinner som ikke får tilbud (74 prosent). I gruppen marginale søkere er det 73 prosent kvinner, og gruppen ligner dermed mer på søkere som ikke får tilbud. Medisin har ikke kjønnspoeng. Kjønnsbalansen ville ha bedret seg noe dersom alle marginale søkere fikk tilbud.

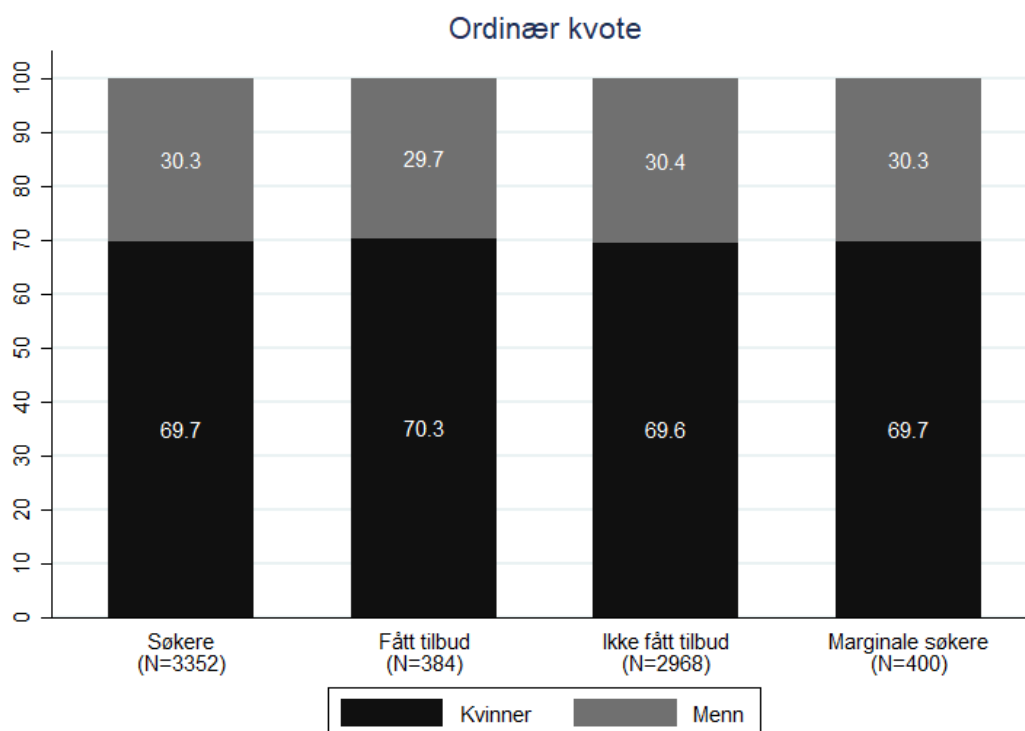

Figur 5.6. Kjønnssammensetning for søkere til medisin 2019, kvote for førstegangsvitnemål

Figur 5.7 viser kjønnsfordelingen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote. Kvinneandelen er noe lavere (fem prosentpoeng) blant søkere i ordinær kvote sammenlignet med søkere i kvote for førstegangsvitnemål. Det er ingen forskjeller i kjønnsfordelingen mellom de som får tilbud og de som ikke får tilbud og de marginale søkerne skiller seg heller ikke ut.

Dersom man ønsker å øke andelen menn som får tilbud i ordinær kvote, vil en marginal reduksjon i poenggrenser (for eksempel ved at flere plasser ble opprettet) ikke medføre en ønsket endring, i og med at kjønnsbalansen er den samme blant marginale søkere. En annen mulighet er å ha lotteribasert opptak (for alle som har et karaktersnitt over en viss grense), men dette vil trolig heller ikke bedre kjønnsbalansen, ettersom kjønnsfordelingen er nokså lik hos de som får tilbud og de som ikke får tilbud. Dersom man ønsker å bedre kjønnsbalansen i ordinær kvote basert på dette søknadsgrunnlaget, må man i så fall innføre kvoter eller kjønnspoeng.

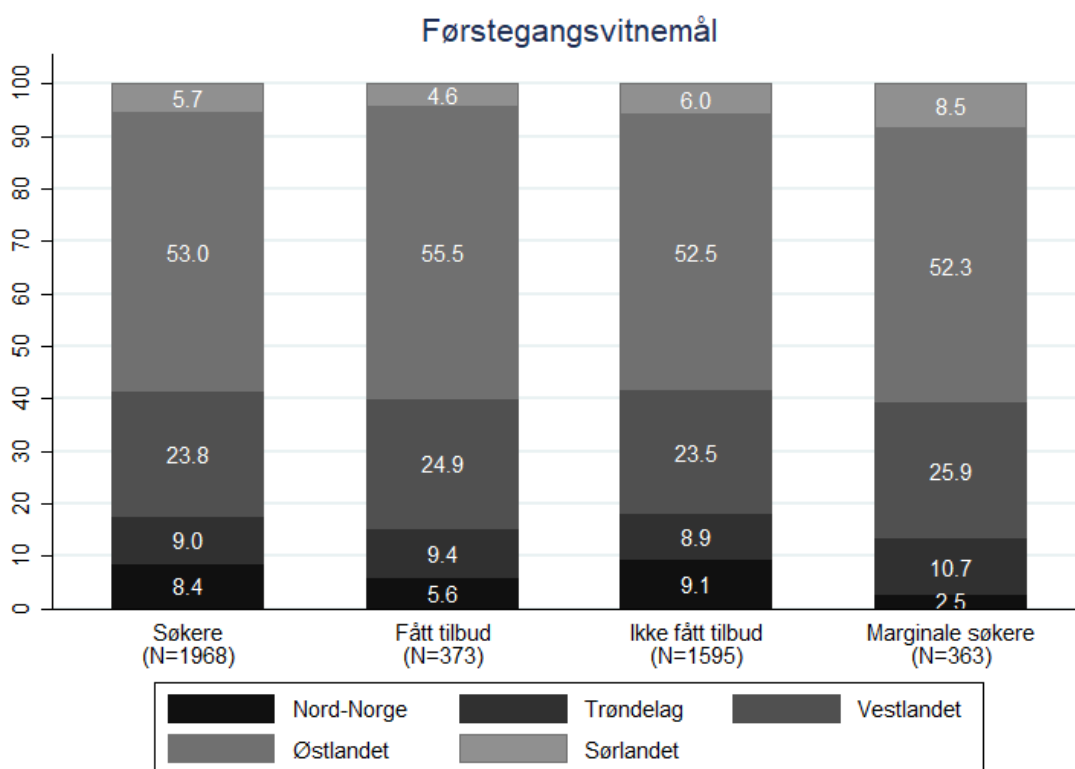

Figur 5.7. Kjønnssammensetning for søkere til medisin 2019, ordinær kvote

5.2.4 Bosted

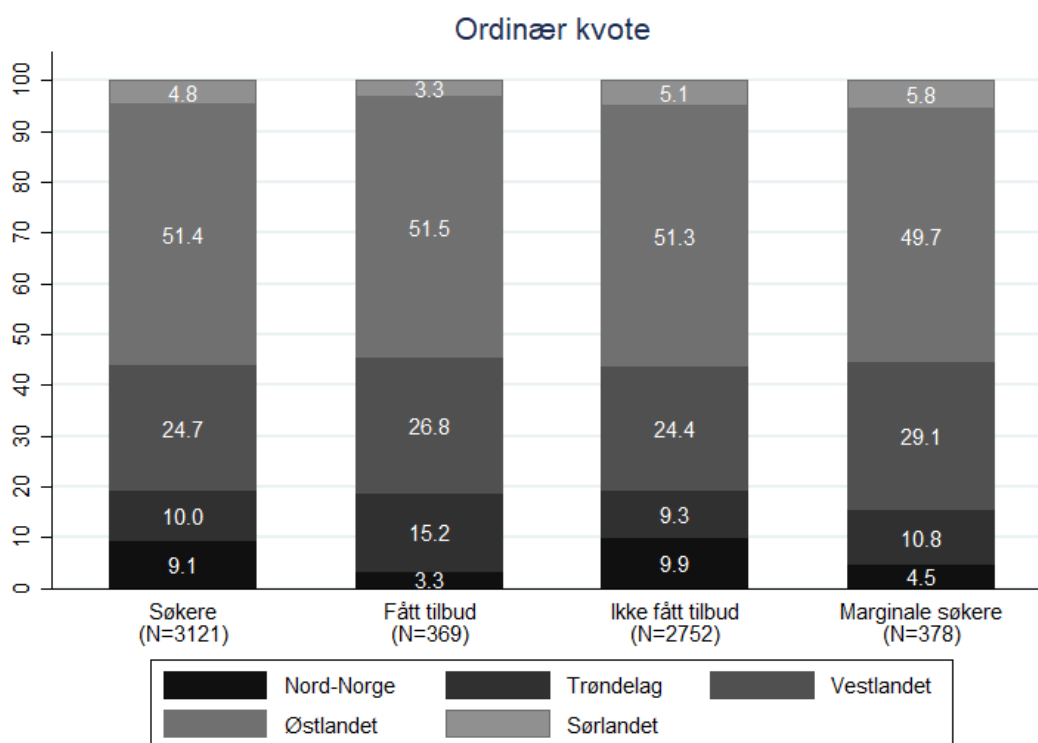
Figur 5.8 viser bostedsfordeling i de fire gruppene blant søkere i kvote for første-gangsvitnemål. Bosted er basert på registrert bosted i Samordna opptak ved søknadstidspunktet. Av figuren ser vi at det er flest søkere fra Østlandet (52 prosent) etterfulgt av Vestlandet (23 prosent). Dette gjenspeiler i stor grad befolkningsmønsteret i Norge.³⁰ Når vi deler mellom de som får og ikke får tilbud er det flere fra Østlandet som får tilbud sammenlignet med de som ikke får tilbud. Gruppen med marginale søkere har nokså lik gruppesammensetning som de som får tilbud, som indikerer at lavere poenggrenser vil ha liten påvirkning på bostedssammensetningen ved studiet.

³⁰ Blant 66 588 19-åringere i 2019, er 10 prosent fra Nord-Norge, 9 prosent fra Trøndelag, 27 prosent fra Vestlandet, 48 prosent fra Østlandet og 7 prosent fra Sørlandet (SSB, 2019). Disse tallene gir oss et bilde av befolkningsmønsteret blant potensielle søkere i Norge. Andelen søkere til høyere utdanning er dermed nokså likt befolkningsmønsteret.

Figur 5.8. Bostedssammensetning for søkere til medisin 2019, kvote for førstegangsvitnemål

Figur 5.9 viser bostedssammensetningen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote. Bostedssammensetningen er nokså lik i de ulike gruppene, og ligner også på bostedssammensetningen for kvote for førstegangsvitnemål. Å senke poenggrensen vil ikke føre til særlige endringer i bostedssammensetningen.

Figur 5.9. Bostedssammensetning for søkere til medisin 2019, ordinær kvote

5.2.5 Fagpoeng

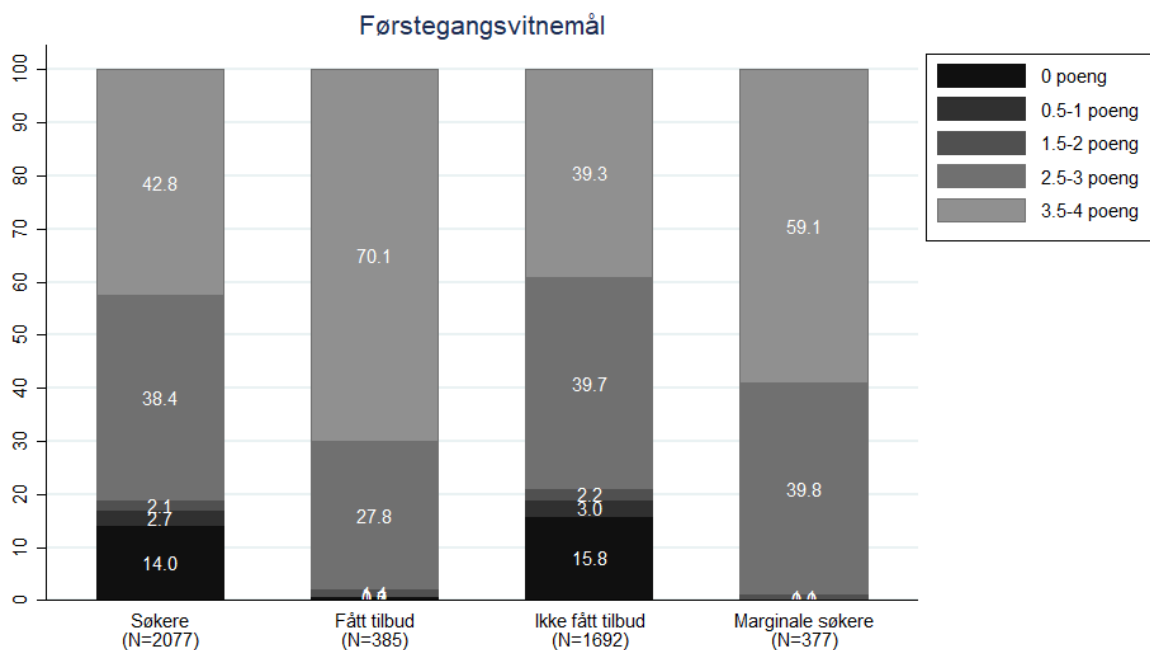
Figur 5.10 viser fagpoengsammensetningen i de fire gruppene blant søkere i kvote for førstegangsvitnemål. Fagpoeng oppnås ved å få realfagspoeng og/eller språkpoeng og søkeren kan få maksimalt fire poeng til sammen. For å være kvalifisert til å få opptak til medisin, må søkeren ha generell studiekompetanse og i tillegg ha bestått Matematikk R1 (eller Matematikk S1 og S2) og Fysikk1 og Kjemi 1 og 2. Dette innebærer at en kvalifisert søker har minst to fagpoeng.³¹ Alternativet er å kvalifisere gjennom kjemi og fysikk på universitetsnivå, men søkere som velger dette alternativet blir bare vurdert i ordinær kvote. Videre får de ikke fagpoeng for disse lagt til vitnemålet, det oppnår bare søkere som har tatt fagene gjennom videregående opplæring.

Blant søkere er det 14 prosent som ikke har noen fagpoeng³² og hele 43 prosent som har 3,5-4 fagpoeng. Søkere som ikke får tilbud ligner på den totale søkergruppen. Når vi ser på søkere som får tilbud, ser vi at hele 70 prosent har 3,5-4 fagpoeng. Andelen med 3,5-4 fagpoeng er noe lavere blant marginale søkere (59

³¹ Matematikk R1, Matematikk S1, Matematikk S2, Fysikk 1, Kjemi 1 og Kjemi 2 gir alle 0.5 fagpoeng.

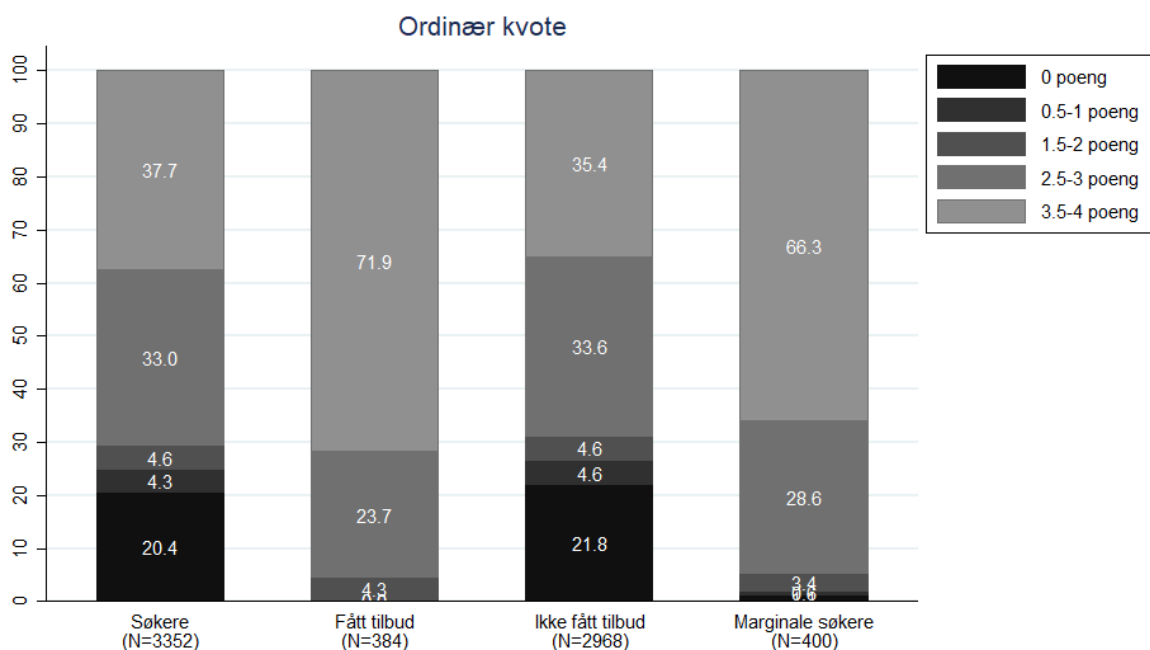
³² Søkere inkluderer også søkere som ikke er kvalifiserte, og det er naturligvis flere av de med få fagpoeng som ikke er kvalifiserte.

prosent), men er fremdeles høyt, og så å si alle marginale søkere har flere enn to fagpoeng. Det er dermed nesten ikke mulig å komme inn på studiet dersom man ikke har flere fagpoeng enn de to realfagspoengene som kreves for å være kvalifisert.

Figur 5.10. Fagpoengsammensetning for søkere til medisin 2019, kvote for førstegangsvitnemål

Figur 5.11 viser fagpoengsammensetningen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote. Også her ser vi at søkere som får tilbud og marginale søkere har flere fagpoeng enn søkere som ikke får tilbud. Andelen med 3,5-4 poeng er nokså lik når man sammenligner de som får tilbud i de to kvotene. Andelen med 3,5-4 poeng er større blant marginale søkere i ordinær kvote sammenlignet med marginale søkere i kvote for førstegangsvitnemål. Begge deler kan indikere at mange søkere som ikke kom inn på kvote for førstegangsvitnemål har tatt nye fag som gir fagpoeng etter at de var ferdige med videregående.

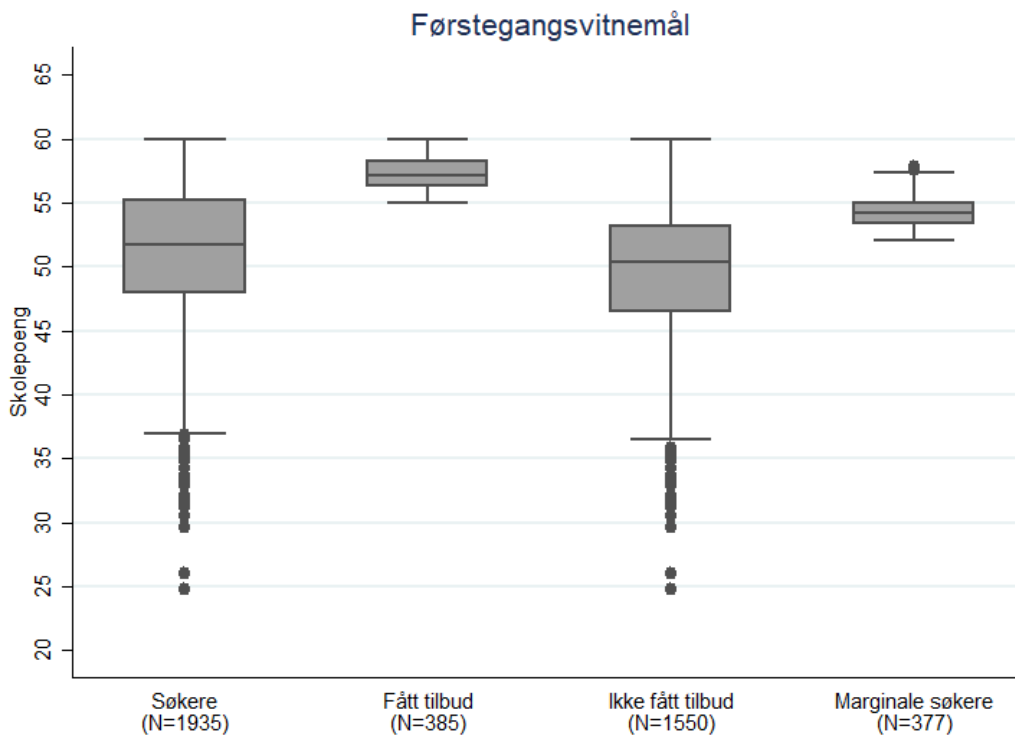

Figur 5.11. Fagpoengsammensetning for søkere til medisin 2019, ordinær kvote

5.2.6 Karakterpoeng

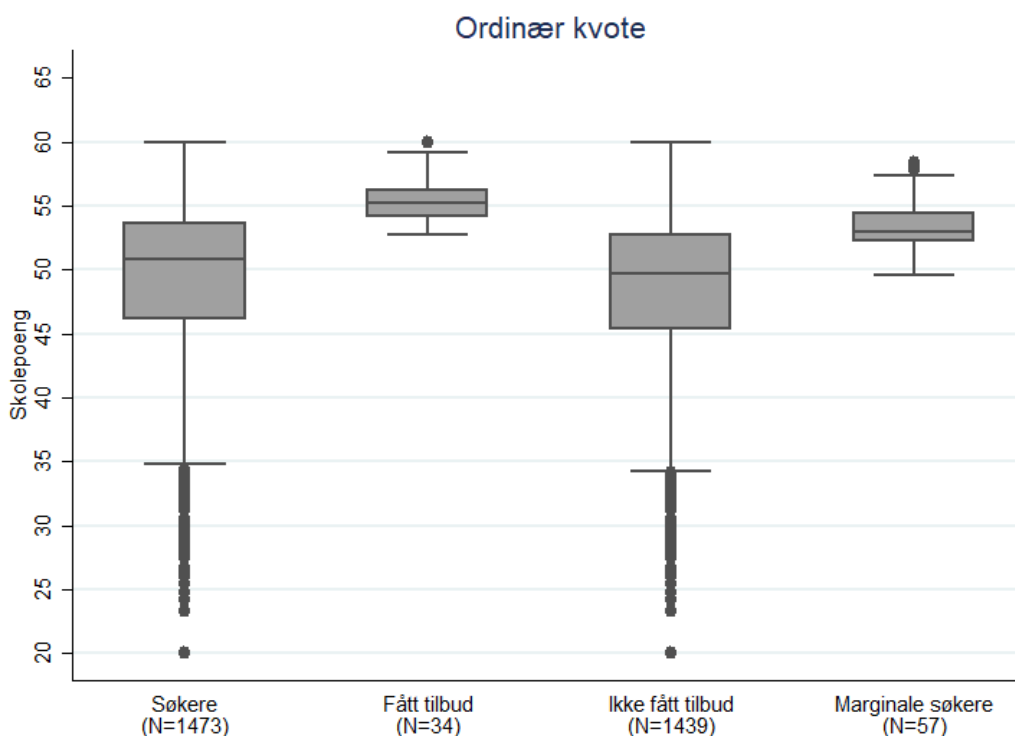
Karakterpoeng er karaktersnitt fra videregående ganger 10, der alle karakterene på vitnemålet teller like mye, slik at et karaktersnitt på 4,5 gir 45 karakterpoeng. Figur 4.11 viser karakterpoengfordelingen i de fire gruppene blant søkere i kvote for førstegangsvitnemål, illustrert med boksdiagram.³³ Figuren gir oss et bilde av fordelingen av karakterpoeng i hver søkergruppe. Mediansøkeren, «midtsøkeren», har 52 poeng, og halvparten av søkerne har mellom 48 og 55 karakterpoeng. Når vi deler mellom de som får og ikke får tilbud, ser vi at søkere som får tilbud er de med et høyt antall karakterpoeng, over 55. Dette følger direkte av opptakssystemet siden poenggrensene er over 59 og det maksimalt er mulig å få 4 fagpoeng. Det samme gjelder for gruppen marginale søkere som er definert ut ifra poenggrensen for opptak. Blant søkere som ikke får tilbud er det mange søkere som ligger et godt stykke unna poenggrensen for opptak.

³³ Streken i midten av boksen viser medianverdien, mens nedre og øvre del av boksen viser henholdsvis nedre og øvre kvartil, slik at boksen inneholder 50 prosent av observasjonene. De ytterste strekene (whiskers på engelsk) er den største/minste verdien som ligger innenfor 1,5 ganger boksens høyde målt fra øverste eller nederste kvartil (Ringdal 2001, s. 302-303) og markerer grensen mellom vanlige og uvanlige verdier mens punktene indikerer verdien på hver enkelt uvanlige verdi.

Figur 5.12. Karakterpoengfordeling for søkere til medisin 2019, kvote for førstegangsvitnemål

Figur 5.13 viser karakterpoengfordelingen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote, også her illustrert med boksdiagram. Poenggrensen for ordinær kvote bestemmes av konkurransepoeng som er summen av karakterpoeng, fagpoeng, tilleggspoeng (maks 2) og alderspoeng (maks 8). Karakterpoengfordelingen til de som får tilbud i ordinær er noe lavere enn karakterpoengfordelingen til de som får tilbud i kvoten for førstegangsvitnemål, som betyr at karaktergrunnlaget til søkere som får tilbud i ordinær kvote er noe lavere enn karaktergrunnlaget til søkere som får tilbud i kvote for førstegangsvitnemål.

Figur 5.13. Karakterpoengfordeling for søkere til medisin 2019, ordinær kvote

Forskjellen mellom konkurransepoeng og skolepoeng for medisin er mellom 6,3 og 8,4. En søker kan oppnå 10 poeng ved å samle maksimalt med tilleggspoeng og alderspoeng, så for noen søkere kan det være tilstrekkelig å vente til de er 23 år, mens det for andre ikke vil være mulig å få opptak i ordinær kvote jo mindre de også forbedrer karakterer eller tar nye fag. Figur 5.2 med alderssammensetningen i ordinær kvote viste at 60 prosent av marginale søkere hadde maksimalt antall alderspoeng. Dersom de også har tilleggspoeng, er den eneste måten å komme inn på studiet å forbedre skolepoengene ved å ta opp eller ta nye fag.

For søkere som får tilbud i ordinær kvote kan vi følge dem bakover i tid i dataene fra Samordna opptak og undersøke om de tidligere har søkt opptak til høyere utdanning med lavere karakterpoeng eller med færre fagpoeng. Hele 70 prosent har på et tidspunkt forbedret karakterpoengene og 54 prosent har på et tidspunkt økt antall fagpoeng.

5.3 Regresjonsanalyser

Dataene gir oss også muligheten til å følge søkere til studiet inn i høyere utdanning.³⁴ Tabell 5.2 viser resultatene fra regresjonsanalyser som estimerer sammenhengen mellom studentkjennetegn og ulike mål for gjennomføring. Målene for gjennomføring som vi bruker (utfallsvariablene) er (1) om studenten er aktiv første året, (2) om studenten er aktiv i løpet av de første to årene, (3) antall studiepoeng studenten fullfører første året, (4) antall studiepoeng studenten fullfører i løpet av de første to årene og (5) karaktersnitt fra studiet. Disse variablene er beskrevet nærmere i kapittel 2.1.2.

I tabellen er det fire ulike regresjoner for hvert utfall, (a)-(e). Hver regresjon inkluderer studiestedsfasteffekter og kvotetilhørighet, som vil si at vi sammenligner studenter ved samme studiested og med samme kvotetilhørighet. (a) inkluderer karakterpoeng fra videregående³⁵ som forklaringsvariabel. Den forteller oss sammenhengen mellom karakterpoeng og utfallet, når vi sammenligner studenter ved samme studiested og med samme kvotetilhørighet. (b) inkluderer kjønn som forklaringsvariabel og beholder også karakterpoeng fra videregående, denne gangen som en kontrollvariabel. På samme måte inkluderer (c) istedenfor alder som forklaringsvariabel og (d) istedenfor fagpoeng³⁶ som forklaringsvariabel, men beholder karakterpoeng fra videregående som kontrollvariabel.³⁷ Estimertene forteller oss sammenhengen mellom utfallet og enten kjønn, alder eller fagpoeng når vi sammenligner studenter ved samme studiested og med samme kvotetilhørighet, og når vi kontrollerer for karakterpoeng fra videregående. Nederst i tabellen rapporteres antall studenter og studiesteder som inngår for hvert utfall, intervallet for andel forklart variasjon (R^2) i tillegg til gjennomsnittet og standardavviket til utfallsvariabelen.

---

³⁴ Analysene inkluderer alle studentene som er registrert i STAR datasettet, som vil si at studenten er registrert i FS ved studiestedet og at studiestedet har samtykket til datautlevering. Dette inkluderer studenter som fikk tilbud om plass i hovedopptaket og takket ja, men inkluderer også studenter som fikk plass og takket ja i supplerende opptak.

³⁵ Karakterpoeng fra videregående er karaktersnitt*10.

³⁶ Fagpoeng er definert som summen av realfags- og språkpoeng.

³⁷ Vi inkluderer også en dummy-variabel for manglende karakterinformasjon slik at vi ikke mister disse observasjonene i analysen.

Tabell 5.2. Gjennomføring, medisinstudenter med opptak 2017.

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Aktiv student første år	Aktiv student første og andre år	Studiepoeng første år	Studiepoeng første og andre år	Karaktersnitt første og andre år
(a) Karakter- poeng vgs	0.003 (0.003)	0.006 (0.005)	0.007 (0.174)	0.242 (0.200)	0.090*** (0.013)
Studiested	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kvote	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
(b) Kvinne	0.003 (0.015)	-0.032 (0.028)	-0.913 (0.945)	-0.298 (1.068)	-0.031 (0.070)
(c) Alder	-0.011*** (0.002)	-0.016*** (0.004)	-0.193 (0.157)	-0.838*** (0.222)	0.012 (0.015)
(d) Fagpoeng	0.003 (0.012)	0.004 (0.022)	-1.080 (0.762)	-1.103 (0.853)	-0.186*** (0.055)
Studiested	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Karakterer vgs	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kvote	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Utvalg	Alle	Alle	(1)=1	(2)=1	(2)=1
N studenter	668	668	647	555	546
N studiesteder	4	4	4	4	4
R ²	0.02-0.05	0.22-0.24	0.17-0.18	0.05-0.07	0.19-0.20
Utfall gj.snitt (std.av.)	0.97 (0.17)	0.83 (0.38)	54.7 (12.1)	115.8 (11.8)	3.59 (0.83)

Merknad: Standardfeil i parentes, *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1.

Det første som er verdt å merke seg er at det er lite variasjon i utfallsvariablene i utvalget vårt, slik som det også var for psykologi. 97 prosent av studentene er aktive det første året og 83 prosent er aktive også det andre året. I snitt gjennomfører aktive studenter 55 studiepoeng det første året og 116 studiepoeng i løpet av de første to årene. Karaktersnittet fra høyere utdanning er 3,62 i snitt, der hver karakter gir poengene A=5, B=4, C=3, D=2 og E=1, og beregning av snittet er vektet med antall studiepoeng.

Regresjonsresultatene for karaktersnitt fra videregående viser at det ikke er noen statistisk signifikant sammenheng mellom karaktersnitt fra videregående og studentens aktiv-status og gjennomføring av studiepoeng de første to årene. Estimaten er små og ikke signifikante for (1), (2) (3) og (4). Dette må sees i lys av at alle studentene som er tatt inn hadde gode karakterer fra videregående. I siste kolonne, (5), ser vi at det er en positiv og signifikant sammenheng mellom karakterpoeng fra videregående og karaktersnitt i høyere utdanning: Ett karakterpoeng

mer fra videregående predikerer et karaktersnitt i høyere utdanning som er 0,09 større i snitt.

Regresjonsresultatene for kjønn viser det ikke er kjønnsforskjeller for noen av utfallene. Kvinner som har samme karakterpoeng fra videregående, studerer ved samme studiested og har samme kvotetilhørighet som menn, har et likt karaktersnitt i høyere utdanning.

Regresjonsresultatene for alder viser at eldre studenter har mindre sannsynlighet for å være aktive, (1) og (2) og oppnår færre studiepoeng i løpet av de første to årene, (4), enn yngre studenter. Alder predikerer derimot ikke forskjeller i karaktersnittet i høyere utdanning, (5).

Regresjonsresultatene for fagpoeng viser det er ikke er noen forskjell når det gjelder antall fagpoeng for aktiv-status og gjennomførte studiepoeng. Studenter med flere fagpoeng har lavere karaktersnitt i høyere utdanning. Ett fagpoeng mer reduserer karaktersnittet med 0,19 når vi sammenligner studenter som på samme studiested, med samme karakterpoeng fra videregående og med samme kvotetilhørighet.

5.4 Oppsummering

Medisin er et attraktivt studium der det kreves gode karakterer for å komme inn og tilbys ved UiO, UiB, NTNU og UIT. Blant søkere og de som får tilbud er det en høy andel kvinner.

I kvote for førstegangsvitnemål er det blant de som får tilbud overvekt av yngre søkere som kommer rett fra videregående, mens det i ordinær kvote er overvekt av søkere som har maksimalt med alderspoeng blant de som får tilbud. Forskjellen mellom poenggrensen for kvote for førstegangsvitnemål og ordinær kvote viser at alderspoeng får svært stor betydning. Analyser av karakterpoeng understøtter at alderspoeng er viktig for å få opptak i ordinær kvote.

Blant søkere som får tilbud i begge kvotene er det mange som har tatt fag som gir fagpoeng. Mange av disse fagene krevers for å komme inn på medisin, men flere søkere har fagpoeng utover dette.

Regresjonsanalyser viser at mål for gjennomføring har negativ sammenheng med alder. Selv om vi ikke kan si helt sikkert at dette skyldes alder i seg selv, så peker det ikke i retning av at det er en fordel for gjennomføring å være eldre ved opptak.

Regresjonsanalyser viser også at karaktersnitt fra videregående har positiv sammenheng med karaktersnitt i høyere utdanning. Noe av årsaken til manglende positiv sammenheng mellom karaktersnitt fra videregående og andre mål på gjennomføring er terskeeffekter, altså at studiet er såpass attraktivt at det er lite variasjon i karaktersnittet til de som får opptak.

6 Søkning og opptak til jus

Det formelle opptakskravet for profesjonsstudiet i rettsvitenskap, vanligvis omtalt som jus, er kun generell studiekompetanse, og studiet finnes ved tre universiteter: Universitetet i Oslo (UiO), Universitetet i Bergen (UiB) og UiT – Norges arktiske universitet. Alle studiestedene har opptak i høstsemesteret, og UiO har også opptak hvert vårsemester. Med andre ord er det maksimalt fire søknadsalternativer som søkere til jus kan sette opp i søknaden sin. I 2019 var det 63 prosent av søkerne til jus som hadde søkt jus som minst to av sine 10 mulige søknadsalternativer.

I forbindelse med innføringen av Kvalitetsreformen ble opptaket til jus-studiet endret. Før 2003 var opptak til profesjonsstudiet basert på karakterer på de to første grunnfagene: offentlig rett grunnfag og privatrett grunnfag (tilsvarer å ha fullført to årsstudier), i tillegg til ex.phil. og ex.fac. Med andre ord var det hvordan studenten gjorde det på de første to grunnfagene som bestemte om vedkommende fikk innpass på profesjonsstudiet. I 2003 ble dette endret til direkte opptak basert på karakterer, og opptaket gjelder da for det femårige profesjonsstudiet. Ved innføringen av opptak til femårig profesjonsstudium økte også opptakskravene, gjennom at det ved alle læresteder kreves minst 50 skolepoeng for å komme i første-gangsvitnemålskvoten, og at det kreves minst 55 konkurransepoeng for å komme inn i ordinær kvote.

Det har lenge vært anledning til å være privatist på jus, dvs. å følge åpen undervisning (forelesninger) og ta eksamen, uten å egentlig ha opptak på studiet. Tidligere, særlig før innføring av det femårige profesjonsstudiet var dette en «bakvei» inn i studiet for de som ikke hadde gode nok karakterer til å få opptak via Samordna opptak. Men i 2011 ble det lansert en ny studieordning, med mer obligatoriske arbeidskrav, hvilket fikk den effekten at privatistordningen ble avvirket. Privatistordningen ble gradvis avvirket, ved at 2. avdeling (2. år) kunne tas som privatist til og med våren 2013, 3. avdeling (3. år) til og med våren 2014, mens 4. avdeling og 5. avdeling kunne tas siste gang våren 2016 respektive våren 2017 (UiO/Jus 2012). Våren 2020 vil være siste gang det er anledning til å ta de to fagene Privatrett I (20 sp) og Privatrett II (30 sp), som tidligere var en del av det første året på jus. Med andre ord er det ikke lenger anledning til å ta jus som privatist, og

dermed er det bare mulig å få opptak på studiet via søknad til Samordna opptak. Dette gjelder også for studenter som har tatt en bachelor i jus ved USN, Høgskolen i Innlandet eller Universitetet i Agder. De studentene kan kun få anledning til å fullføre en master i rettsvitenskap dersom de konkurrerer seg inn på jus på lik linje med alle andre søkere, via Samordna opptak. I de tilfeller de har gode nok karakterer til å komme inn kan de få godkjent kurs de har tatt tidligere og dermed hoppe over noen av de første årene.

6.1 Poenggrense for opptak

Høsten 2019 var poenggrensene for opptak i kvote for førstegangsvitnemål mellom 52,8 og 54,8 mens poenggrensene for opptak i ordinær kvote var mellom 59,5 og 62,2, se Tabell 6.1. UiO høst har høyest opptaksgrense for både kvote for førstegangsvitnemål og ordinær kvote. Samtidig er det små forskjeller mellom de tre lærestedene i poenggrense. 2 og 2.7 poeng skiller høyeste og laveste poenggrense for henholdsvis kvote for førstegangsvitnemål og ordinær kvote. Det kreves gode karakterer for å få opptak på jusstudiet. 54 poeng i kvote for førstegangsvitnemål tilsvarer et sted mellom et snitt på 5 (50 karakterpoeng) med 4 fagpoeng og et snitt på 5,4 (54 karakterpoeng) med ingen fagpoeng. 60 poeng i ordinær kvote tilsvarer et sted mellom et snitt på 4,6 (46 karakterpoeng) med maksimalt fagpoeng, alderspoeng og tilleggspoeng og et snitt på 6,0 (60 karakterpoeng) med ingen ytterligere poeng.

Tabell 6.1: Poenggrenser 2019 for opptak til jus.

	Kvote for førstegangsvitnemål	Ordinær kvote	Forskjell
UiB	53,3	60	6,7
UiO Høst	54,8	62,2	7,4
UiO Vår	53,2	60,8	7,6
UiT	52,8	59,5	6,7

6.2 Søkere og gruppesammensetning

Som beskrevet i kapittel 2.1.2, deler vi søkere inn i fire grupper. *Søkere* er det vi kan regne som reelle søkere, som vil si at søkeren ikke har andre studier med lavere opptakskrav rangert foran jusstudiet. Denne gruppen deles videre inn i to grupper, der *fått tilbud* er søkere som får tilbud om plass i hovedopptaket, mens *ikke fått tilbud* er de som ikke får tilbud om plass i hovedopptaket. I den siste

gruppen har vi *marginale søkere* som er søkere i gruppen *ikke fått tilbud*. Definisjonen på *marginale søkere* er søkere som har skolepoeng eller konkurransepoeng som utgjør minst 95 prosent av poenggrensen for opptak til jus ved lærestedet de søkte på. Vi kan tenke på denne gruppen som søkere som har en reell mulighet til å komme inn på studiet.

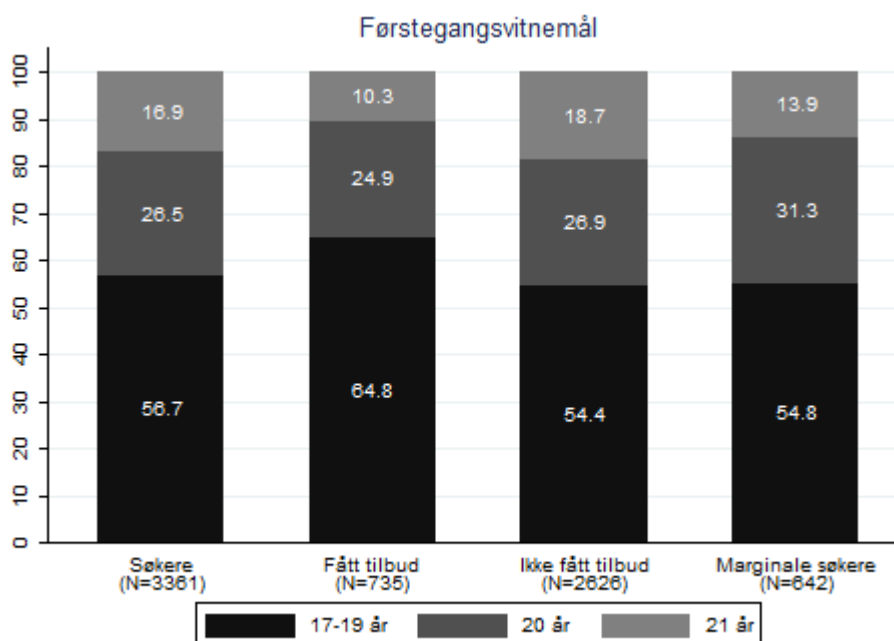
Vi presenterer figurer der vi undersøker hvordan sammensetningen er i hver gruppe basert på seks kjennetegn; alder, tilleggs-poeng, kjønn, bosted, fagpoeng og konkurransepoeng. I hver figur er det en søyle for hver gruppe, og fargene på søylene viser sammensetningen av gruppen for hvert kjennetegn. Figurene presenteres separat for søkere i kvote for førstegangsvitnemål og søkere i ordinær kvote. Kvote for førstegangsvitnemål (50 prosent) er forbeholdt søkere under 22 år der søknaden baserer seg på det første vitnemålet som utstedes etter fullført videregående opplæring. Opptak baserer seg på skolepoeng som inkluderer karakterpoeng, realfagspoeng, språkpoeng og eventuelt kjønns-poeng og poeng for opptaksprøver (se Tabell 1.1). Ordinær kvote (50 prosent) er for alle søkere og baserer seg på konkurransepoeng fra det beste vitnemålet, gitt studiet det søkes opptak til. Et vitnemål kan forbedres ved at søkeren har tatt nye fag, tatt opp fag eller ved at søkeren vurderes etter 23/5-regelen. Konkurransepoeng er summen av skolepoeng, tilleggs-poeng og alderspoeng (se Tabell 1.1). Søknader vurderes i alle kvoter der de er aktuelle. Søkere som får tilbud i en av kvotene vil ikke være i gruppene *ikke fått tilbud* og *marginale søkere*, hverken i figuren for førstegangsvitnemål eller i figuren for ordinær kvote.

Ved å sammenligne en søyle mot en annen i hver figur, kan vi få interessante innblikk i opptakssystemet. For eksempel kan en sammenligning av gruppesammensetningen i *marginale søkere* og *fått tilbud* gi en indikasjon på hvordan sammensetningen hadde endret seg dersom opptaksgrensen var marginalt lavere. Det er allikevel viktig å ta noen forbehold i slike analyser. Dataene fra Samordna opptak viser oss prioriterte alternativer fra søkere for et gitt opptakssystem. I og med at opptakssystemet og søkeres studiepreferanser er nokså like fra år til år, er også poenggrensene nokså like fra år til år, som vil si at søkerne har et rimelig godt inntrykk av hva poenggrensene også kommer til å være neste år. Dersom vi ønsker å stille spørsmål som «hvem ville ha fått tilbud dersom poenggrensen var lavere», eller «hvem ville ha fått tilbud dersom vi innførte loddtrekning om plassene», er svaret en tenkt situasjon (en kontrafaktisk situasjon) som vi ikke kan observere med mindre vi faktisk innfører endringene og ser hva som skjer. Dersom de tenkte endringene er små, kan det være rimelig å anta at nåværende søkerdata gir oss et nokså godt inntrykk av den tenkte situasjonen, men ikke dersom de tenkte endringene er store. For eksempel vil overgangen til et lotteribasert opptak sannsynligvis føre til store endringer i søknadsmønstrene. Med det gjeldende opptakssystemet kan det være mange søkere som ønsker å studere jus men som er nokså

sikre på at de ikke kommer inn, da tidligere poenggrense ligger over deres skolepoeng/konkurranspoeng, og dermed ikke søker. Dette vil ikke lenger ha noe å si dersom systemet endres til lotteribasert opptak, og et slikt system kan føre til at flere av disse søkerne søker.

6.2.1 Alder

Figur 6.1 viser aldersfordelingen i de fire gruppene blant søkere i kvote for førstegangsvitnemål. Kvoten for førstegangsvitnemål gjelder for søkere under 22 år. Søkere som har fulgt et normert skoleløp med tre år på studieforberedende er 17-19 år gamle i det de fullfører videregående. Vi ser av figuren at 57 prosent av søkere er inntil 19 år gamle. Når vi deler mellom de som får og ikke får tilbud, ser vi at en mye større andel av de som får tilbud er inntil 19 år gamle, 65 prosent. Marginale søkere ligner mer på søkere som ikke får tilbud, med 55 prosent som er inntil 19 år.

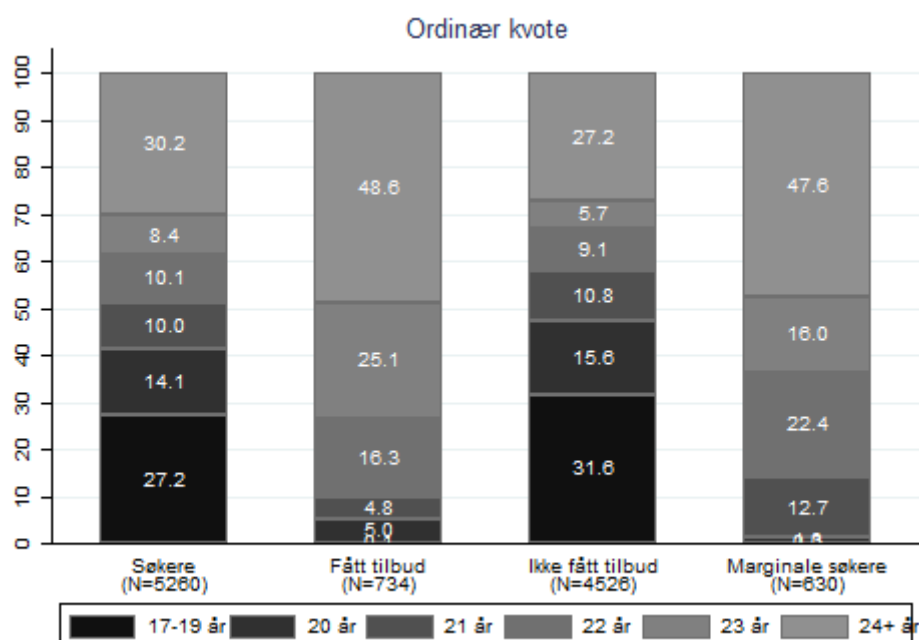
Figur 6.1. Alderssammensetning for søkere til jus 2019, kvote for førstegangsvitnemål

Figur 6.2 viser aldersfordelingen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote. Som nevnt vil søknader vurderes i kvoter der de er aktuelle, som innebærer at søkere i kvote for førstegangsvitnemål også søker i ordinær kvote og inngår dermed i søkere for denne kvoten, uavhengig av om de fikk tilbud i kvote for førstegangsvitnemål.

Opptak til ordinær kvote bestemmes på grunnlag av konkurransepoeng, der konkurransepoeng er summen av skolepoeng, tilleggspoeng og alderspoeng. Søkeren kan få inntil 2 tilleggspoeng for enten folkehøgskole, militærtjeneste, siviltjeneste, fagskole eller høyere utdanning, og får 2 alderspoeng hvert år (maksimalt 8) fra året de fyller 20 år. Søkere som er 23 år eller eldre har dermed maksimalt med alderspoeng. Søkeren kan også forbedre skolepoengene sine ved å ta opp eller ta nye fag.

I figuren ser vi at alderssammensetningen er veldig forskjellig mellom de som får og ikke får tilbud i ordinær kvote. Studentene som er 23 år eller eldre, og dermed har maksimalt med alderspoeng, utgjør 74 prosent av søkere som får tilbud i ordinær kvote, og 64 prosent av de marginale søkerne i ordinær kvote.

Dersom søkeren ikke har skolepoengene som trengs for å komme inn på kvote for førstegangsvitnemål i jus, er det svært usannsynlig at søkeren kommer inn på ordinær kvote før søkeren har opparbeidet seg relativt mange alderspoeng. Som et eksempel kan vi se på poenggrensene fra UiT. Poenggrensen i ordinær kvote for jus ved UiT var 59,5, mens poenggrensen i kvote for førstegangsvitnemål ved UiT var 52,8. Marginale søkere til ordinær kvote har konkurransepoeng mellom 56,5 og 59,5. En søker som akkurat ikke kommer inn på kvote for førstegangsvitnemål må samle nesten 4 poeng for å være marginal søker og nesten 7 poeng for å komme inn på ordinær kvote. Det vanskelig å se for seg at en søker kan oppnå opptak på ordinær kvote uten å være gammel nok til å få mange alderspoeng.

Figur 6.2. Alderssammensetning for søkere til jus 2019, ordinær kvote

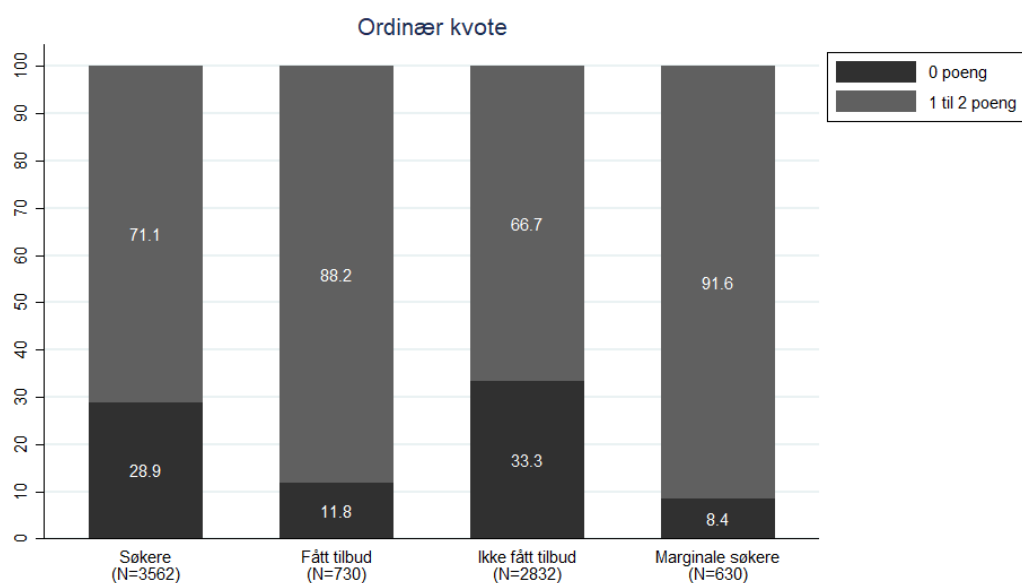

6.2.2 Tilleggs-poeng

Konkurranspoengene som benyttes ved opptak i ordinær kvote består av summen av skolepoeng, tilleggs-poeng og alderspoeng. En søker kan ha inntil 2 tilleggs-poeng der det gis 2 poeng for enten folkehøgskole, militærtjeneste, siviltjeneste, fagskole eller høyere utdanning. Søkere med 60 studiepoeng/fagskolepoeng eller mer fra høyere utdanning/fagskole får 2 tilleggs-poeng mens søkere med 30-59 studiepoeng får ett tilleggs-poeng.

Figur 6.3 viser fordelingen av tilleggs-poeng blant søkere i ordinær kvote.³⁸ For både søkere med tilbud og marginale søkere ser vi at svært mange har minst ett tilleggs-poeng, henholdsvis 88 og 92 prosent. 13 prosent og 28 prosent av søkere med tilbud har 2 poeng fra henholdsvis folkehøgskole eller militære/siviltjeneste, og de gjenværende har dermed tilleggs-poeng fra fagskole eller høyere utdanning.

I og med at nesten alle søkere som får tilbud i ordinær kvote er 22 år eller eldre, og har gode karakterer fra videregående, er det ikke rart at de har rukket å ta minst 60 studiepoeng mens de har ventet på å komme inn på studiet, spesielt med tanke på at dette også gir tilleggs-poeng.

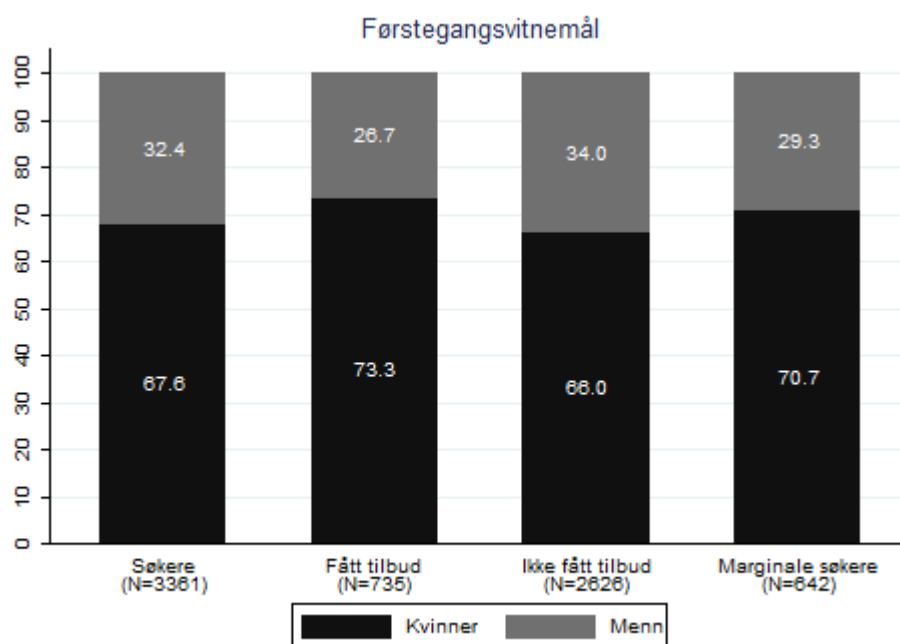

Figur 6.3. Tilleggs-poengsammensetning for søkere til jus 2019, ordinær kvote

³⁸ På grunn av databegrensninger er tilleggs-poeng regnet ut ved å trekke skolepoeng, fagpoeng og alderspoeng fra konkurranspoeng. I noen tilfeller vil ikke denne verdien gjenspeile faktiske tilleggs-poeng, og søkere med negativ verdi antas derfor å ha 0 tilleggs-poeng mens søkere verdi på mer enn 2 antas å ha 1-2 tilleggs-poeng.

6.2.3 Kjønn

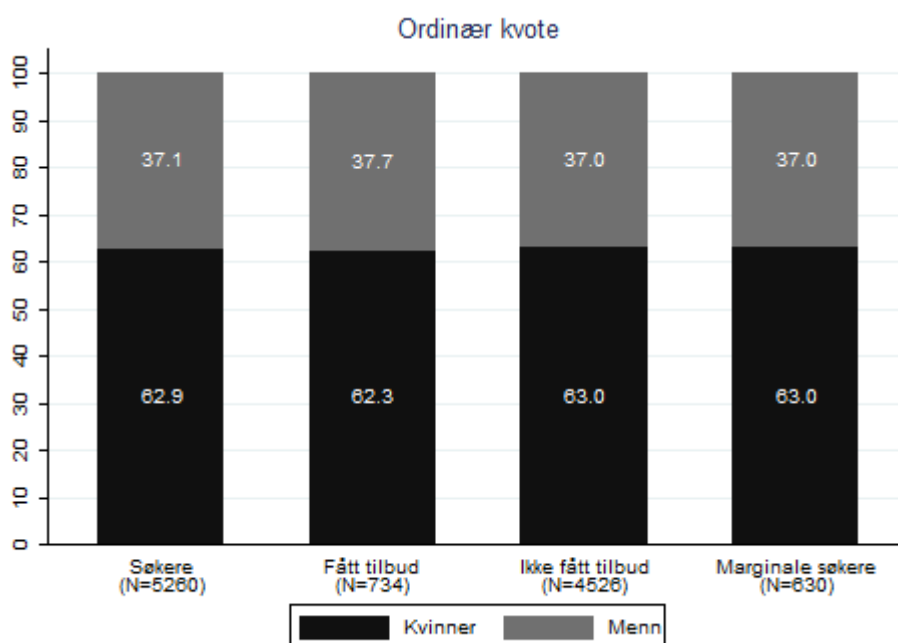
Figur 6.4 viser kjønnsfordelingen i de fire gruppene blant søkere i kvote for førstegangsvitnemål. Det er 68 prosent kvinner som søker jus, og kjønnsfordelingen er noe høyere blant de som får tilbud, 73 prosent, sammenlignet med de som ikke får tilbud, 66 prosent. I gruppen marginale søkere er det 71 prosent kvinner. Jus har ikke kjønnspoeng. Kjønnbalansen ville ha bedret seg noe dersom alle marginale søkere fikk tilbud (72 prosent).

Figur 6.4. Kjønnssammensetning for søkere til jus 2019, kvote for førstegangsvitnemål

Figur 6.5 viser kjønnsfordelingen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote. Kvinneandelen er noe lavere (63 prosent) blant søkere i ordinær kvote sammenlignet med søkere i kvote for førstegangsvitnemål, men er jevn når vi sammenligner de som får tilbud og de som ikke får tilbud. I dette tilfellet er det også jevn fordeling i gruppen marginale søkere.

Dersom man ønsker å redusere kvinneandelen i ordinær kvote, vil en marginal reduksjon i poenggrenser (for eksempel ved at flere plasser ble opprettet) ikke oppnå dette, i og med at kjønnbalansen er den samme blant marginale søkere. En annen mulighet er å ha lotteribasert opptak (for alle som har et karaktersnitt over en viss grense), men heller ikke dette vil sannsynligvis bedre kjønnbalansen, ettersom den er nokså lik gruppen søkere som ikke får tilbud. Dersom man ønsker å bedre kjønnbalansen i ordinær kvote basert på dette søknadsgrunnlaget må man i så fall innføre kvoter eller kjønnspoeng.

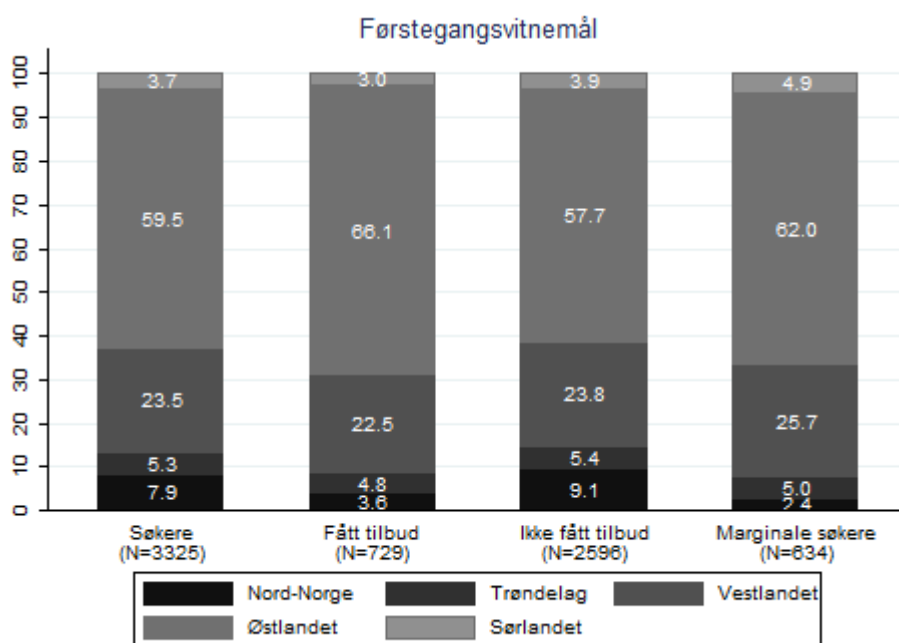

Figur 6.5. Kjønnssammensetning for søkere til jus 2019, ordinær kvote

6.2.4 Bosted

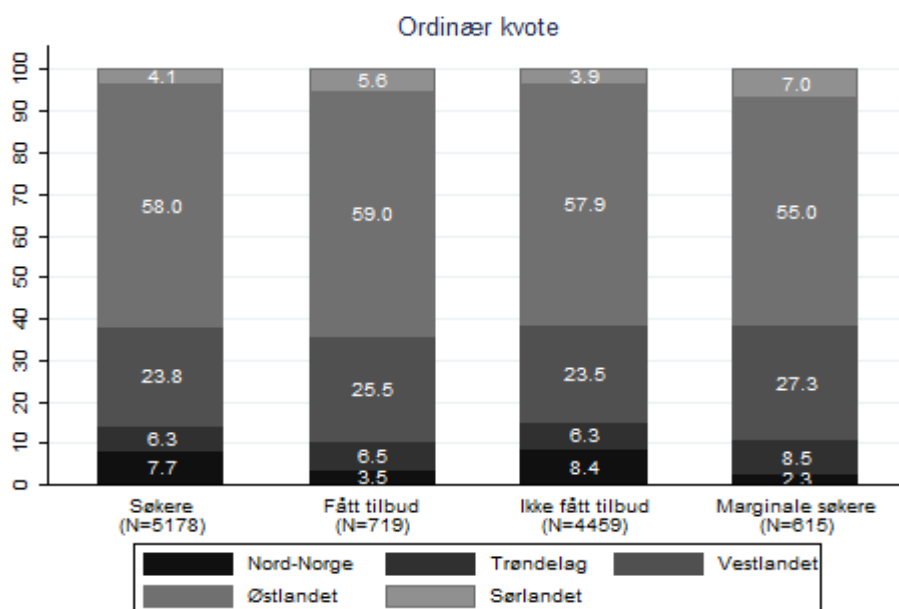
Figur 6.6 viser bostedsfordeling i de fire gruppene blant søkere i kvote for første-gangsvitnemål. Bosted er basert på registrert hjemsted i datasettet fra Samordna opptak og aggregeres opp til landsdel. Det kan være flere søkere som flytter til andre landsdeler i årene etter videregående, og disse tallene gjenspeiler dermed hvor søkeren søker fra, ikke nødvendigvis hvor søkeren kommer fra. Av figuren ser vi at søkere består av flest søkere fra Østlandet (60 prosent) etterfulgt av Vestlandet (24 prosent). Dette gjenspeiler i stor grad befolkningsmønsteret i Norge.³⁹ Når vi deler mellom de som får og ikke får tilbud er det flere fra Østlandet som får tilbud sammenlignet med de som ikke får tilbud. Gruppen med marginale søkere har nokså lik gruppesammensetning som de som får tilbud, som indikerer at lavere poenggrenser ikke vil ha stor påvirkning på bostedssammensetningen ved studiet.

³⁹ Blant 66 588 19-åringere i 2019, er 10 prosent fra Nord-Norge, 9 prosent fra Trøndelag, 27 prosent fra Vestlandet, 48 prosent fra Østlandet og 7 prosent fra Sørlandet (SSB, 2019). Disse tallene gir oss et bilde av befolkningsmønsteret blant søkere i Norge. Andelen søkere til jus er dermed nokså likt befolkningsmønsteret, allikevel ser vi at det er relativt flere søkere fra Østlandet og relativt færre søkere fra Sørlandet og Trøndelag.

Figur 6.6. Bostedssammensetning for søkere til jus 2019, kvote for førstegangsvitnemål

Figur 6.7 viser bostedssammensetningen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote. Bostedssammensetningen er nokså lik i de ulike gruppene, og ligner også på bostedssammensetningen for kvote for førstegangsvitnemål. Å senke poenggrensen vil ikke føre til særlige endringer i bostedssammensetningen.

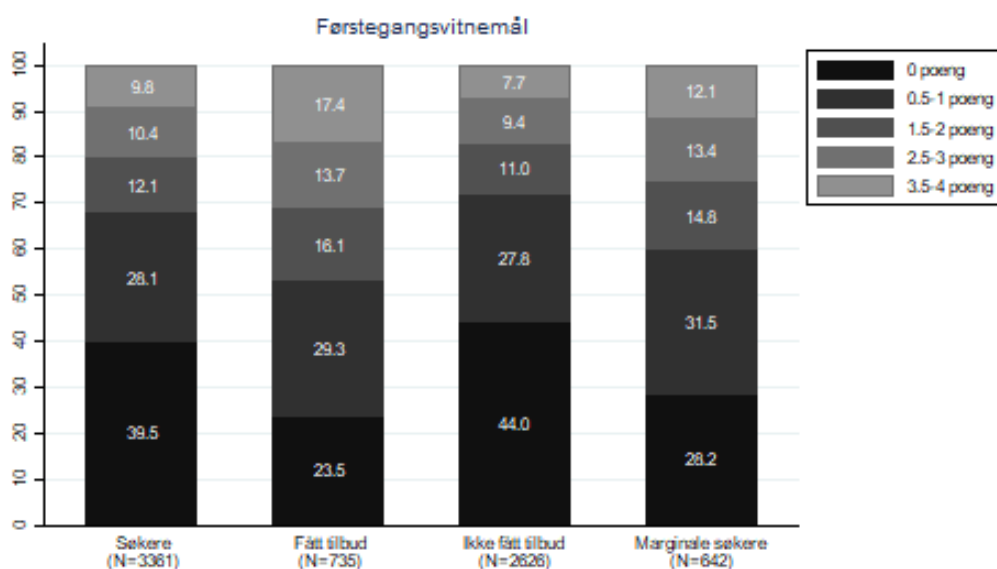

Figur 6.7. Bostedssammensetning for søkere til jus 2019, ordinær kvote

6.2.5 Fagpoeng

Figur 6.8 viser fagpoengsammensetningen i de fire gruppene blant søkere i kvote for førstegangsvitnemål. Fagpoeng oppnås ved å få realfagspoeng og/eller språkpoeng og søkeren kan få maksimalt fire poeng til sammen. Det er ingen spesifikke fag- eller karakterkrav, kun generell studiekompetanse, for å studere jus.

Blant søkere er det 40 prosent som ikke har noen fagpoeng og bare 10 prosent som har 3,5-4 fagpoeng. Søkere som ikke får tilbud ligner på den totale søkergruppen. Når vi ser på søkere som får tilbud, ser vi at en lavere andel har ingen fagpoeng, 24 prosent, og en høyere andel har 3,5-4 fagpoeng, 17 prosent. Andelen med 3,5-4 fagpoeng er noe lavere blant marginale søkere (12 prosent), men er fremdeles høy.

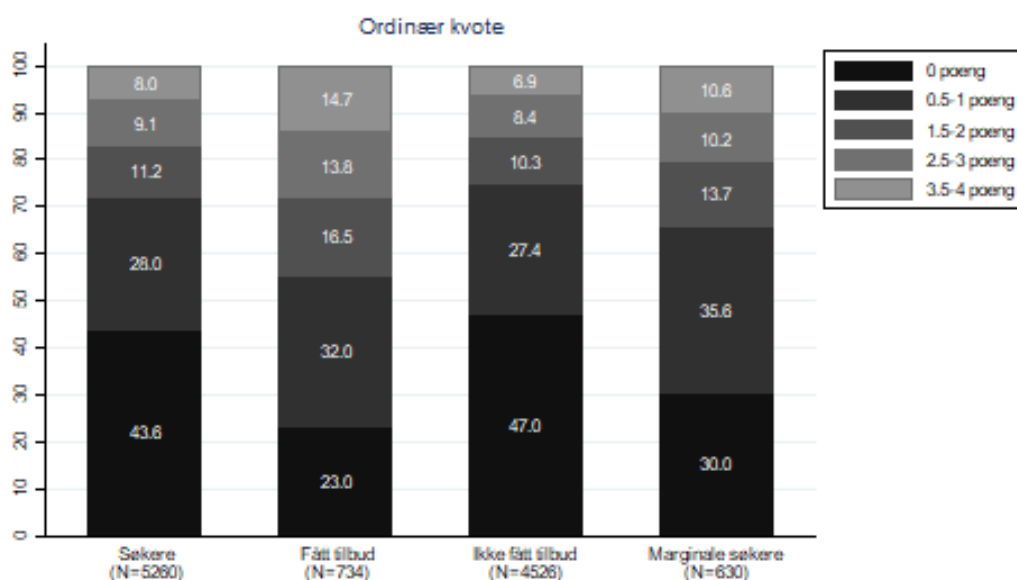

Figur 6.8. Fagpoengsammensetning for søkere til jus 2019, kvote for førstegangsvitnemål

Figur 6.9 viser fagpoengsammensetningen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote. Også her ser vi at søkere som får tilbud og marginale søkere har flere fagpoeng enn søkere som ikke får tilbud. Andelen med 3,5-4 poeng er nokså lik når man sammenligner de som får tilbud og marginale søkere med de samme gruppene i kvote for førstegangsvitnemål. Dette indikerer at mange søkere som ikke kom inn på kvote for førstegangsvitnemål har tatt nye fag som gir fagpoeng etter at de var ferdige med videregående, for å få opptak i ordinær kvote.

Når vi sammenligner med psykologi, ser vi at søkere til jus og de som får tilbud på jus har færre fagpoeng enn de som søker/får tilbud på psykologi, selv om ingen av studiene har spesifikke fagkrav. Språkfagene som gir fagpoeng er ikke nært knyttet til hverken psykologi eller jus, og realfagene som gir fagpoeng er ikke nært

knyttet til jus. Realfagene som gir fagpoeng har nærmere tilknytning til psykologi. Dette kan være med å forklare forskjellen, men det kan også skyldes at søkere vet at det er vanskelig å oppnå kravene til psykologi uten fagpoeng siden poenggrensen er såpass høy. I intervjuer med informanter ved Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo ble det indikert at det ikke ses som aktuelt å vurdere fagpoeng for rettslære fra videregående skole, selv om dette er et svært relevant fag. Informantene mener det er vel så viktig å ha gode karakterer generelt som bidrar til at nye studenter er godt rustet til kravene universitetsutdanning stiller. Det er heller ikke slik at det er alle norske videregående skoler som tilbyr rettslære, noe som gjør at man ikke uten utfordringer fra sentralt hold kan fastlegge fagpoeng for dette skolefaget.

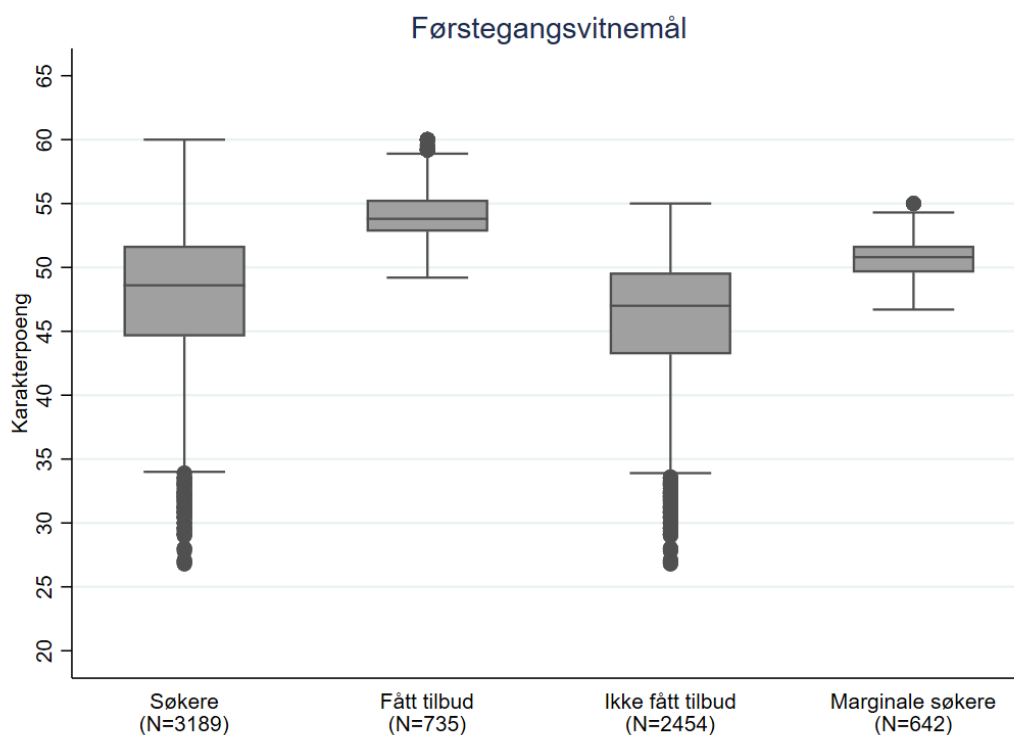
Figur 6.9. Fagpoengsammensetning for søkere til jus 2019, ordinær kvote

6.2.6 Karakterpoeng

Karakterpoeng er karaktersnitt fra videregående ganger 10, der alle karakterene på vitnemålet teller like mye, slik at et karaktersnitt på 4,5 gir 45 karakterpoeng. Figur 6.10 viser karakterpoengfordelingen i de fire gruppene blant søkere i kvote for førstegangsvitnemål, illustrert med boksdiagram.⁴⁰ Figuren gir oss et bilde av fordelingen av karakterpoeng i hver søkergruppe. Mediansøkeren, «midtsøkeren», har 48 poeng, og halvparten av søkerne har mellom 45 og 52 karakterpoeng.

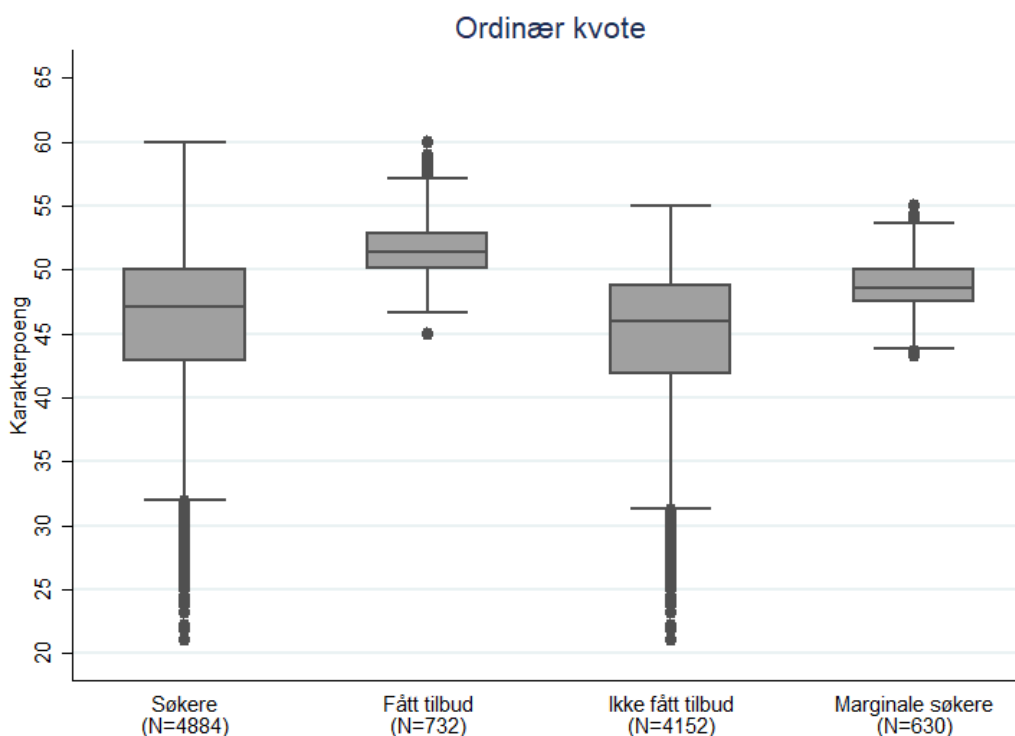
⁴⁰ Streken i midten av boksen viser medianverdien, mens nedre og øvre del av boksen viser henholdsvis nedre og øvre kvartil, slik at boksen inneholder 50 prosent av observasjonene. De ytterste strekene (whiskers på engelsk) er den største/minste verdien som ligger innenfor 1,5 ganger boksens høyde målt fra øverste eller nederste kvartil (Ringdal 2001, s. 302-303) og markerer grensen mellom vanlige og uvanlige verdier mens punktene indikerer verdien på hver enkelt uvanlige verdi.

Når vi deler mellom de som får og ikke får tilbud, ser vi at søkere som får tilbud er de med et høyt antall karakterpoeng, over 49. Dette følger direkte av opptakssystemet siden poenggrensene er 52,8 og oppover og det maksimalt er mulig å få 4 fagpoeng. Det samme gjelder for gruppen marginale søkere som er definert ut ifra poenggrensen for opptak. Blant søkere som ikke får tilbud er det mange søkere som ligger et godt stykke unna poenggrensen for opptak.

Figur 6.10. Karakterpoengfordeling for søkere til jus 2019, kvote for førstegangsvitnemål

Figur 5.13 viser karakterpoengfordelingen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote, også her illustrert med boksdiagram. Poenggrensen for ordinær kvote bestemmes av konkurransepoeng som er summen av karakterpoeng, fagpoeng, tilleggspoeng (maks 2) og alderspoeng (maks 8). Karakterpoengfordelingen til de som får tilbud i ordinær er noe lavere enn karakterpoengfordelingen til de som får tilbud i kvoten for førstegangsvitnemål, som betyr at karaktergrunnlaget til søkere som får tilbud i ordinær kvote er noe lavere enn karaktergrunnlaget til søkere som får tilbud i kvote for førstegangsvitnemål.

Figur 6.11. Karakterpoengfordeling for søkere til jus 2019, ordinær kvote

Forskjellen mellom konkurransepoeng og skolepoeng for jus er mellom 6,7 og 7,6. En søker kan oppnå 10 poeng ved å samle maksimalt med tilleggspoeng og alderspoeng, så for noen søkere kan det være tilstrekkelig å vente til de er 23 år, mens det for andre ikke vil være mulig å få opptak i ordinær kvote jo mindre de også forbedrer karakterer eller tar nye fag. Figur 6.2 med alderssammensetningen i ordinær kvote viste at 64 prosent av marginale søkere hadde maksimalt antall alderspoeng. Dersom de også har tilleggspoeng, er den eneste måten å komme inn på studiet å forbedre skolepoengene ved å ta opp eller ta nye fag.

For søkere som får tilbud i ordinær kvote kan vi følge dem bakover i tid i dataene fra Samordna opptak og undersøke om de tidligere har søkt opptak til høyere utdanning med lavere karakterpoeng eller med færre fagpoeng. Hele 51 prosent har på et tidspunkt forbedret karakterpoengene og 27 prosent har på et tidspunkt økt antall fagpoeng.

6.3 Regresjonsanalyser

Dataene gir oss også muligheten til å følge søkere til studiet inn i høyere utdanning.⁴¹ Tabell 6.2 viser resultatene fra regresjonsanalyser som estimerer sammenhengen mellom studentkjennetegn og ulike mål for gjennomføring. Målene for gjennomføring som vi bruker (utfallsvariablene) er (1) om studenten er aktiv første året, (2) om studenten er aktiv i løpet av de første to årene, (3) antall studiepoeng studenten fullfører første året, (4) antall studiepoeng studenten fullfører i løpet av de første to årene og (5) karaktersnitt fra studiet. Disse variablene er beskrevet nærmere i kapittel 2.1.2.

I tabellen er det fire ulike regresjoner for hvert utfall, (a)-(e). Hver regresjon inkluderer studiestedsfasteffekter og kvotetilhørighet, som vil si at vi sammenligner studenter ved samme studiested og med samme kvotetilhørighet. (a) inkluderer karakterpoeng fra videregående⁴² som forklaringsvariabel. Den forteller oss sammenhengen mellom karakterpoeng og utfallet, når vi sammenligner studenter ved samme studiested og med samme kvotetilhørighet. (b) inkluderer kjønn som forklaringsvariabel og beholder også karakterpoeng fra videregående, denne gangen som en kontrollvariabel. På samme måte inkluderer (c) istedenfor alder som forklaringsvariabel og (d) istedenfor fagpoeng⁴³ som forklaringsvariabel, men beholder karakterpoeng fra videregående som kontrollvariabel.⁴⁴ Estimaten forteller oss sammenhengen mellom utfallet og enten kjønn, alder eller fagpoeng når vi sammenligner studenter ved samme studiested og med samme kvotetilhørighet, og når vi kontrollerer for karakterpoeng fra videregående. Nederst i tabellen rapporteres antall studenter og studiesteder som inngår for hvert utfall, intervallet for andel forklart variasjon (R^2) i tillegg til gjennomsnittet og standardavviket til utfallsvariabelen.

---

⁴¹ Analysene inkluderer alle studentene som er registrert i STAR datasettet, som vil si at studenten er registrert i FS ved studiestedet og at studiestedet har samtykket til datautlevering. Dette inkluderer studenter som fikk tilbud om plass i hovedopptaket og takket ja, men inkluderer også studenter som fikk plass og takket ja i supplerende opptak.

⁴² Karakterpoeng fra videregående er karaktersnitt*10.

⁴³ Fagpoeng er definert som summen av realfags- og språkpoeng.

⁴⁴ Vi inkluderer også en dummy-variabel for manglende karakterinformasjon slik at vi ikke mister disse observasjonene i analysen.

Tabell 6.2. Gjennomføring, jus-studenter med opptak 2017.

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Aktiv student første år	Aktiv student første og andre år	Studiepoeng første år	Studiepoeng første og andre år	Karaktersnitt første og andre år
(a) Karakterpoeng vgs	0.004** (0.002)	0.033*** (0.003)	0.658*** (0.111)	0.512** (0.240)	0.058*** (0.008)
Stuedsted	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kvote	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
(b) Kvinne	0.008 (0.013)	0.008 (0.024)	0.732 (0.860)	-0.893 (1.269)	-0.020 (0.042)
(c) Alder	- 0.006** *	-0.020*** (0.003)	-0.493*** (0.106)	-1.063*** (0.200)	-0.018*** (0.007)
(d) Fagpoeng	-0.008 (0.005)	-0.001 (0.009)	-0.665** (0.334)	0.559 (0.509)	0.011 (0.017)
Stuedsted	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Karakterer vgs	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kvote	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Utvalg	Alle	Alle	(1)=1	(2)=1	(2)=1
N studenter	1166	1166	1110	865	865
N studiesteder	3	3	3	3	3
R ²	0.04-0.05	0.21-0.25	0.08-0.09	0.06-0.09	0.15
Utfall gj.snitt (std.av.)	0.95 (0.21)	0.74 (0.44)	48.7 (13.9)	108.4 (17.8)	3.17 (0.70)

Note: Standardfeil i parentes, *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$.

Det første som er verdt å merke seg er at det er lite variasjon i utfallsvariablene i utvalget vårt. 95 prosent av studentene er aktive det første året og 74 prosent er aktive også det andre året. I snitt gjennomfører aktive studenter 49 studiepoeng det første året og 108 studiepoeng i løpet av de første to årene. Karaktersnittet fra høyere utdanning er 3,17 i snitt, der hver karakter gir poengene A=5, B=4, C=3, D=2 og E=1, og beregning av snittet er vektet med antall studiepoeng.

Regresjonsresultatene for karaktersnitt fra videregående viser at det er en statistisk signifikant sammenheng mellom karaktersnitt fra videregående og studentens aktiv-status, gjennomføring av studiepoeng de første to årene og karaktersnitt i høyere utdanning. Ett karakterpoeng mer fra videregående predikerer 0,5 flere fullførte studiepoeng i løpet av det første eller de to første årene, og et karaktersnitt i høyere utdanning som er 0,06 større i snitt. Ett mer karakterpoeng fra

videregående predikerer også at sannsynligheten for å være aktiv øker med 0,4 og 3,3 prosentpoeng henholdsvis første studieåret og de første to studieårene.

Regresjonsresultatene for kjønn viser det ikke er kjønnsforskjeller for noen av utfallene. Kvinner som har samme karakterpoeng fra videregående, studerer ved samme studiested og har samme kvotetilhørighet som menn, har like utfall i snitt.

Regresjonsresultatene for alder viser at eldre studenter har mindre sannsynlighet for å være aktive, (1) og (2), oppnår færre studiepoeng, (3) og (4), og har lavere karaktersnitt i høyere utdanning, (5), enn yngre studenter.

Regresjonsresultatene for fagpoeng viser at det som regel ikke er signifikante forskjeller når det gjelder antall fagpoeng. Studenter med flere fagpoeng har noe mindre sannsynlighet for å være aktive i ett år. Dette kan skyldes at dette er en gruppe studenter som ved å ha gode karakterer og ekstra fagpoeng, også har flere studiealternativer, og som prøver ut jus for så å velge et annet studium.

6.4 Oppsummering

Jus er et attraktivt studium der det kreves gode karakterer for å komme inn og tilbys ved UiO, UiB og UIT. Blant søkere og de som får tilbud er det en høy andel kvinner.

I kvote for førstegangsvitnemål er det blant de som får tilbud overvekt av yngre søkere som kommer rett fra videregående, mens det i ordinær kvote er overvekt av søkere som har maksimalt med alderspoeng blant de som får tilbud. Forskjellen mellom poenggrensen for kvote for førstegangsvitnemål og ordinær kvote viser at alderspoeng får svært stor betydning.

Blant søkere som får tilbud i begge kvotene er det mange som har tatt fag som gir fagpoeng, men søkerne har som regel færre fagpoeng enn det søkerne til medisin og psykologi har. Jus har ingen fagkrav, på lik linje med psykologi men i motsetning til psykologi er det sannsynligvis færre av fagene som gir fagpoeng som oppleves relevante for jusstudiet. Dette viser at fagpoeng i seg selv ikke nødvendigvis motiverer alle til å ta fagene for å komme inn på attraktive studier.

Regresjonsanalyser viser at alder har negativ sammenheng med mål for gjennomføring. Selv om vi ikke kan si helt sikkert at dette skyldes alder i seg selv, så peker det ikke i retning av at det er en fordel for gjennomføring å være eldre ved opptak.

Regresjonsanalyser viser også at karaktersnitt fra videregående har positiv sammenheng med mål for gjennomføring. Karaktersnittet fra videregående er nokså sammenlignbart med karaktersnittet fra videregående for psykologistudentene, der det ikke er like tydelig sammenheng mellom karakterer og mål på gjennomføring (se kapittel 4.3). Dette kan indikere at karakterer er et godt mål på egnethet for jusstudiet, som også reflekteres i kvalitative intervjuer.

7 Søkning og opptak til grunnskolelærer 1-7

Grunnskolelærerutdanning 1-7 (GLU 1-7) i sin nåværende form, som et femårig studieløp, ble innført fra og med høsten 2017. Lærerutdanningen har gjennomgått en rekke endringer i løpet av de siste 10-15 årene. Allmennlærerutdanningen (1992-2010) var en fireårig utdanning som besto av en obligatorisk del på 120 studiepoeng, som inneholdt blant annet matematikk, norsk og pedagogikk, og en valgbar del på 120 studiepoeng, der minst 60 studiepoeng skulle tilsvare fag som undervises i skolen (Rammeplan for 4-årig allmennlærerutdanning 1999). I St. meld. 11 (2008-2009) ble det foreslått å erstatte den generelle allmennlærerutdanningen med en mer spesialisert lærerutdanning. Som et resultat av dette ble allmennlærerutdanningen erstattet med to grunnskolelærerutdanninger, én rettet mot trinn 1-7 og én rettet mot trinn 5-10. Hensikten med endringen var blant annet å svare på utfordringen med at internasjonale undersøkelser viste at elevenes faglige kompetanse skulle styrkes, gjennom å heve kvaliteten i lærerutdanningen ved å dele opp mellom barnetrinn og ungdomstrinn, samt å bedre rekrutteringen både til lærerutdanningen og til læreryrket (St.meld. 11, 2008-2009: 10). GLU 1-7 skulle omfatte minimum 4 undervisningsfag, der studenten skal ha tatt minst 60 studiepoeng i et av fagene og minimum 30 studiepoeng i de andre fagene. Videre ble det innført obligatorisk bacheloroppgave, som skulle leveres i det tredje studieåret (Forskrift om plan for grunnskolelærerutdanning 2010). I 2016 ble forskriften justert i forbindelse med at det ble innført 5-årig lærerutdanning, det vil si at lærerutdanningen ble et integrert masterprogram.

Lærerutdanningen er en av de utdanningene som har mest spesifikke karakterkrav, og disse ble først innført i 2005. I Stortingsmelding 30 (2003-2004) ble det lansert at det skulle innføres krav til minst 35 skolepoeng og karakterene 3 i norsk og matematikk for opptak på lærerutdanning (St.meld 30, 2003-2004). Bakgrunnen for innføringen var bekymring for svake forkunnskaper blant de som fikk opptak til lærerutdanningen og et uttalt ønske om å styrke fagkompetansen i skolen. I prosessen ble det vurdert å innføre opptaksprøver eller spesielle opptakskrav, men departementet falt ned på at «særlige opptakskrav vil gi et klart signal til

ungdom som ønsker å ta lærerutdanning om at allmennlærerstudiet er krevende, og at læreryrket forutsetter motivasjon, arbeidsinnsats og utholdenhet» (St.meld 30, 2003-2004:96). Innføringen av nye opptakskrav skulle lede til at rekrutteringen ble bedre, ved at studiet ble mer attraktivt og fikk «bedre omdømme» (St.meld 30, 2003-2004:97). Imidlertid viser en studie gjennomført i 2014 at karakterkravene ikke ga flere søkere i de beste karaktergruppene, med andre ord klarte man ikke å rekruttere flere med høyt karaktersnitt. Derimot fjernet innføringen av minimumskrav de svakeste studentene, og fordi frafallet ble lavere etter innføring av kravet, ble forskjellen i antall uteksaminerte lærere ikke særlig stor (With & Mastekaasa 2014).

I september 2014 varslet Kunnskapsministeren at regjeringen ønsket å skjerpe kravene for opptak til lærerutdanningen, ved at karakterkravet i matematikk økte fra 3 til 4. Også da var argumentet at dette ville være positivt for rekrutteringen, men at det ville føre til reduisering av antallet kvalifiserte søkere i en overgangs-fase. Hovedargumentet er imidlertid knyttet til kvalitet: skjerpede opptakskrav vil på sikt lede til at man «vil utdanne mer kvalifiserte og faglig sterke lærere» (Kunnskapsdepartementet 2014). I 2016 til 2019 var det mulig for studenter som hadde karakter 3 i matematikk å få tatt et forkurs for å, ved å bestå kurset, oppfylle opptakskravet om karakter 4 i matematikk. Dette kurset ble imidlertid avviklet fra og med 2020 (Uniforum 2019b).

Analysene i dette kapittelet inkluderer søkere til GLU 1-7. Det er både mulig å ta en generell utdanning innenfor GLU 1-7, eller å velge studieretninger med fordypning i spesifikke fag, som kroppsøving, samfunnsfag, musikk eller mat og helse. Alle disse er inkludert. Det er til sammen 12 universiteter og høyskoler som tilbyr til denne utdanningen og ved de aller fleste læresteder får alle kvalifiserte søkere tilbud om plass, såfremt de ikke har fått tilbud på søknader til studier med høyere prioritet enn GLU 1-7.⁴⁵

7.1 Søkere og gruppesammensetning

Som beskrevet i kapittel 2.1.2, deler vi søkere inn i fire grupper. *Søkere* er det vi kan regne som reelle søkere, som vil si at søkeren ikke har andre studier med lavere opptakskrav rangert foran GLU 1-7. Denne gruppen deles videre inn i tre grupper; de som har fått tilbud, de som ikke har fått tilbud og er kvalifiserte og de som ikke har fått tilbud og er ukvalifiserte. Å være kvalifisert krever at karakterkravene i norsk og matematikk og kravet om antall skolepoeng er oppfylt, og inkluderer søkere med betinget opptak, som vil si at de må bestå et forkurs for å

---

⁴⁵ Til sammen 10 av 34 studiesteder+studieretninger innenfor GLU 1-7 har flere kvalifiserte søkere enn studieplasser. Dette gjelder studieretninger ved OsloMet, NTNU, UiA og UiS.

kunne begynne på studiet. Det er ikke mulig å definere marginale søkere fordi flere studier ikke har poenggrenser.

Vi presenterer figurer der vi undersøker hvordan sammensetningen er i hver gruppe basert på seks kjennetegn; alder, tilleggs-poeng, kjønn, bosted, fagpoeng og karakterpoeng. I hver figur er det en søyle for hver gruppe, og fargene på søylene viser sammensetningen av gruppen for hvert kjennetegn. Figurene presenteres separat for søkere i kvote for førstegangsvitnemål og søkere i ordinær kvote. Kvote for førstegangsvitnemål (50 prosent) er forbeholdt søkere under 22 år der søknaden baserer seg på det første vitnemålet som utstedes etter fullført videregående opplæring. Opptak baserer seg på skolepoeng som inkluderer karakterpoeng, realfagspoeng, språkpoeng og eventuelt kjønns-poeng og poeng for opptaksprøver (se Tabell 1.1). Ordinær kvote (50 prosent) er for alle søkere og baserer seg på konkurransepoeng fra det beste vitnemålet, gitt studiet det søkes opptak til. Et vitnemål kan forbedres ved at søkeren har tatt nye fag, tatt opp fag eller ved at søkeren vurderes etter 23/5-regelen. Konkurransepoeng er summen av skolepoeng, tilleggs-poeng og alderspoeng (se Tabell 1.1). Søknader vurderes i alle kvoter der de er aktuelle. Søkere som får tilbud i en av kvotene vil ikke være i gruppene *ikke fått tilbud*, hverken i figuren for førstegangsvitnemål eller figuren for ordinær kvote.

Ved å sammenligne en søyle mot en annen i hver figur, kan vi få interessante innblikk i opptakssystemet. For eksempel kan en sammenligning av gruppesammensetningen i *ikke fått tilbud*, *kvalifiserte* og *fått tilbud* gi en indikasjon på hvordan sammensetningen hadde endret seg dersom opptaksgrensen var lavere. En sammenligning av gruppesammensetningen i *ikke fått tilbud*, *ukvalifiserte* og *fått tilbud* gir en indikasjon på hvordan sammensetningen hadde endret seg dersom man endret på kvalifikasjonskravene. Det er allikevel viktig å ta noen forbehold i slike analyser. Dataene fra Samordna opptak viser oss prioriterte alternativer fra søkere for et gitt opptakssystem. I og med at opptakssystemet, kvalifikasjonskrav og søkeres studiepreferanser er nokså like fra år til år, er også poenggrensene nokså like fra år til år, som vil si at søkerne har et rimelig godt inntrykk av hva poenggrensene og kvalifikasjonskravene også kommer til å være neste år. Dersom vi ønsker å stille spørsmål som «hvem ville ha fått tilbud dersom poenggrensen var lavere», eller «hvem ville ha fått tilbud dersom vi endret kvalifikasjonskravene», er svaret en tenkt situasjon (en kontrafaktisk situasjon) som vi ikke kan observere med mindre vi faktisk innfører endringene og ser hva som skjer. Dersom de tenkte endringene er små, kan det være rimelig å anta at nåværende søkerdata gir oss et nokså godt inntrykk av den tenkte situasjonen, men ikke dersom de tenkte endringene er store. For eksempel vil det fjerne kvalifikasjonskrav sannsynligvis føre til store endringer i søknadsmønstrene. Med det gjeldende opptakssystemet kan det være mange søkere som ønsker å studere GLU 1-7 men som er

nokså sikre på at de ikke er kvalifiserte, og dermed ikke søker. Det kan være at dette ikke lenger er tilfellet dersom kvalifikasjonskravet endres, og et slikt system kan føre til at flere av disse søkerne søker.

7.1.1 Alder

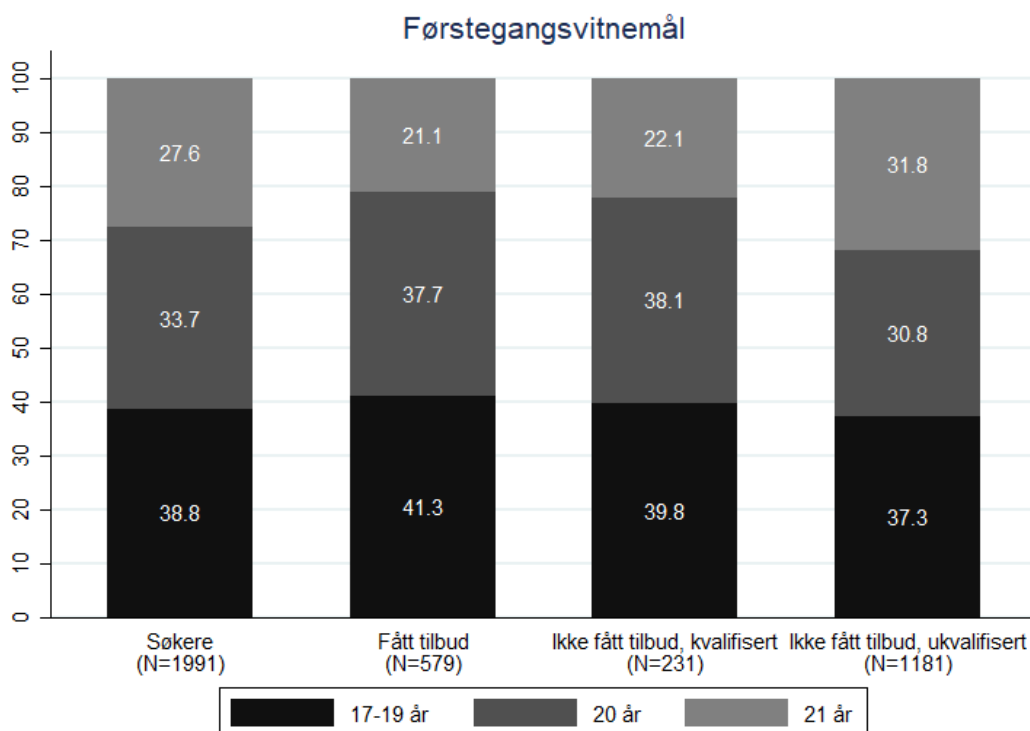
Figur 7.1 viser aldersfordelingen i de fire gruppene blant søkere i kvote for førstegangsvitnemål. Kvoten for førstegangsvitnemål gjelder for søkere under 22 år. Søkere som har fulgt et normert skoleløp med tre år på studieforbereende er 17-19 år gamle i det de fullfører videregående.

Det første vi kan legge merke til i figuren er antall søkere i hver kategori. Blant 1991 søkere er hele 1181 ukvalifiserte. Blant disse er det 360 søkere som ikke har 35 skolepoeng og 289 der vi mangler informasjon om skolepoeng. De resterende søkerne oppfyller sannsynligvis ikke kvalifikasjonskravet på grunn av enten karakteren i norsk eller matematikk, eller begge.⁴⁶ Det er nokså få som er kvalifiserte men ikke får tilbud, 231, som kommer av at mange av studiestedene ikke har poenggrenser på grunn av undersøkning.

Vi ser av figuren at 39 prosent av søkermassen er inntil 19 år gamle. Når vi deler mellom de som får og ikke får tilbud, både kvalifiserte og ukvalifiserte, ser vi at andelen som er inntil 19 år gamle er nokså lik, men er noe lavere blant ukvalifiserte. For ukvalifiserte er også andelen som er 21 år høyere, 32 prosent.

---

⁴⁶ Vi har ikke tilgang til den fullstendige vitnemålshistorikken til hver søker og kan dermed ikke alltid stadfeste grunnen til at søkeren får status som ukvalifisert.

Figur 7.1. Alderssammensetning for søkere til GUL 1-7 2019, kvote for førstegangsvitnemål

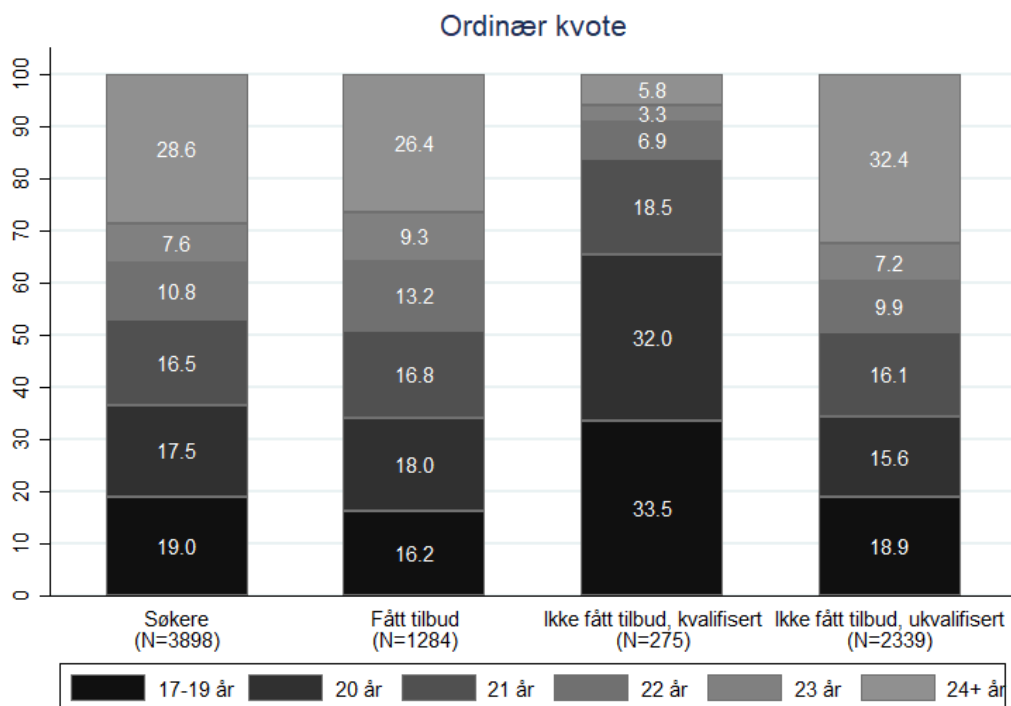
Figur 7.2 viser aldersfordelingen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote. Som nevnt vil søknader vurderes i alle kvoter der de er aktuelle, som innebærer at søkere i kvote for førstegangsvitnemål også søker i ordinær kvote og inngår dermed i søkere for denne.

Opptak til ordinær kvote bestemmes på grunnlag av konkurransepoeng, der konkurransepoeng er summen av skolepoeng, tilleggspoeng og alderspoeng. Søkeren kan få inntil 2 tilleggspoeng for enten folkehøgskole, militærtjeneste, sivil-tjeneste, fagskole eller høyere utdanning, og får 2 alderspoeng hvert år (maksimalt 8) fra året de fyller 20 år. Søkere som er 23 år eller eldre har dermed maksimalt med alderspoeng. Søkeren kan også forbedre skolepoengene sine ved å ta opp eller ta nye fag.

I figuren ser vi at alderssammensetningen er nokså lik når vi sammenligner søkere, de som får tilbud og de som ikke får tilbud fordi de er ukvalifiserte. Blant de som ikke får tilbud men som er kvalifiserte er det flere yngre søkere. Denne gruppen består nesten utelukkende av de samme søkerne som ikke får tilbud men er kvalifisert i kvote for førstegangsvitnemål. Det vil si at det er svært få søkere som er kvalifiserte og som har endel alderspoeng som ikke kommer inn i ordinær kvote. Kun 9 prosent er søkere i denne gruppen er søkere med maksimalt antall alderspoeng.

Hindringen for opptak til GLU 1-7 for yngre søkere er en kombinasjon av for lave skolepoeng og manglende kvalifikasjonskrav, mens det for eldre søkere er nesten utelukkende et resultat av manglende kvalifikasjonskrav.

Figur 7.2. Alderssammensetning for søkere til GUL 1-7 2019, ordinær kvote

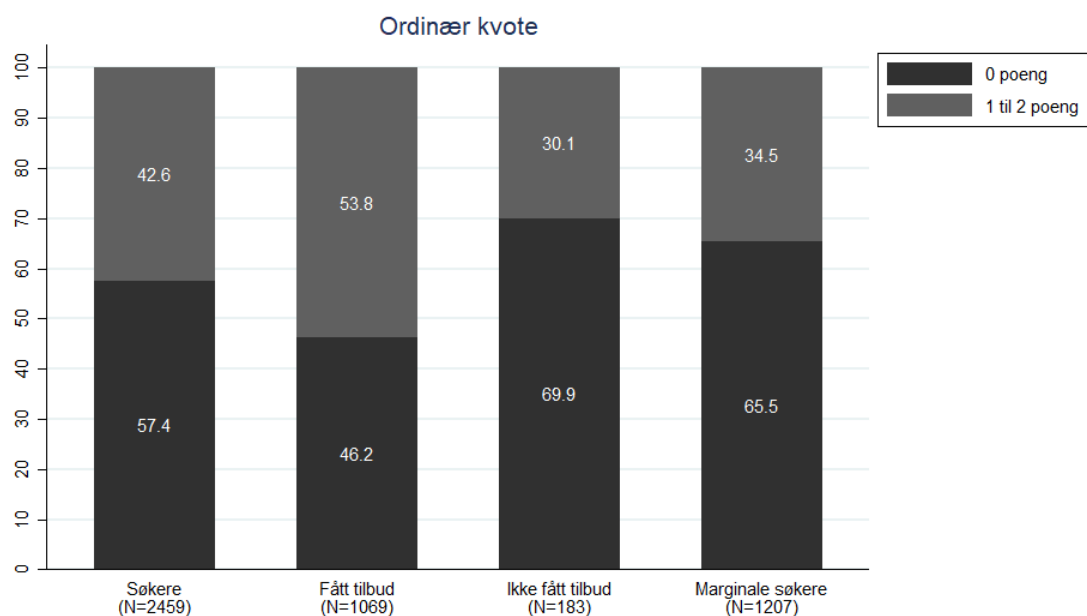
7.1.2 Tilleggs poeng

Konkurransespoengene som benyttes ved opptak i ordinær kvote består av summen av skolepoeng, tilleggs poeng og alderspoeng. En søker kan ha inntil 2 tilleggs poeng der det gis 2 poeng for enten folkehøgskole, militærtjeneste, sivil tjeneste, fagskole eller høyere utdanning. Søkere med 60 studiepoeng/fagskolepoeng eller mer fra høyere utdanning/fagskole får 2 tilleggs poeng mens søkere med 30-59 studiepoeng får ett tilleggs poeng.

Figur 7.3 viser fordelingen av tilleggs poeng blant søkere i ordinær kvote.⁴⁷ For både søkere med tilbud og marginale søkere ser vi at mange har minst ett tilleggs poeng, henholdsvis 54 og 35 prosent. 20 og 16 prosent av søkere med tilbud har 2

⁴⁷ På grunn av databegrensninger er tilleggs poeng regnet ut ved å trekke skolepoeng, fagpoeng og alderspoeng fra konkurransespoeng. I noen tilfeller vil ikke denne verdien gjenspeile faktiske tilleggs poeng, og søkere med negativ verdi antas derfor å ha 0 tilleggs poeng mens søkere med verdi på mer enn 2 antas å ha 2 tilleggs poeng.

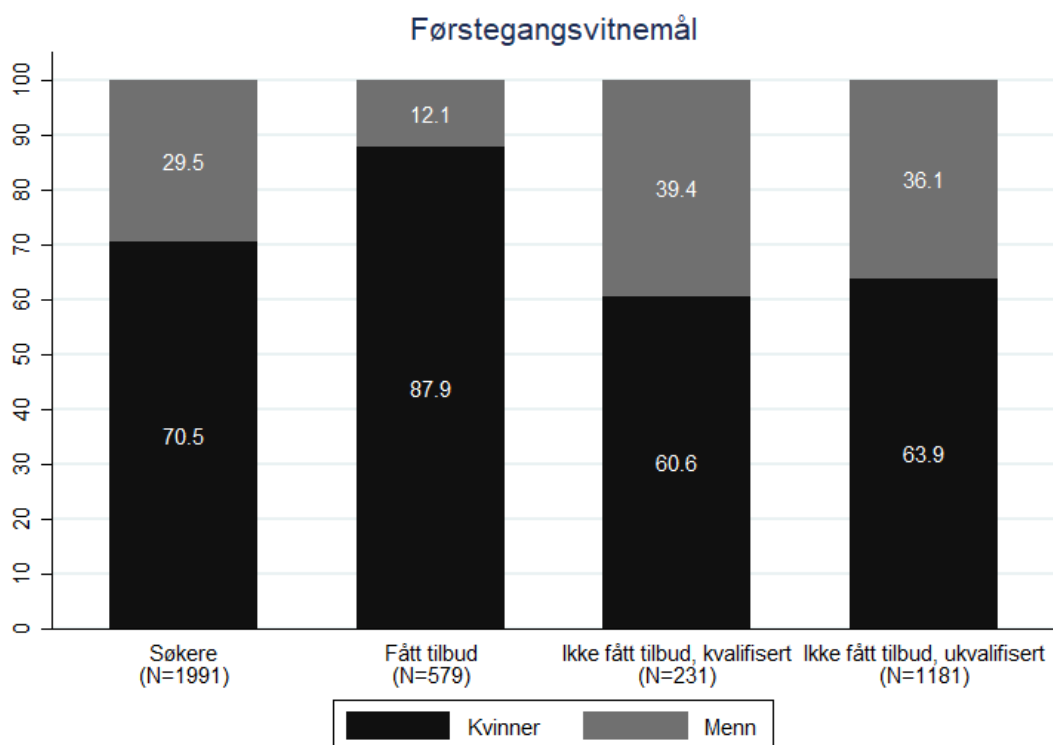
poeng fra henholdsvis folkehøgskole eller militære/siviltjeneste, og de gjenværende har dermed tilleggspoeng fra fagskole eller høyere utdanning.

Figur 7.3. Tilleggspoengsammensetning for søkere til GLU 1-7 2019, ordinær kvote

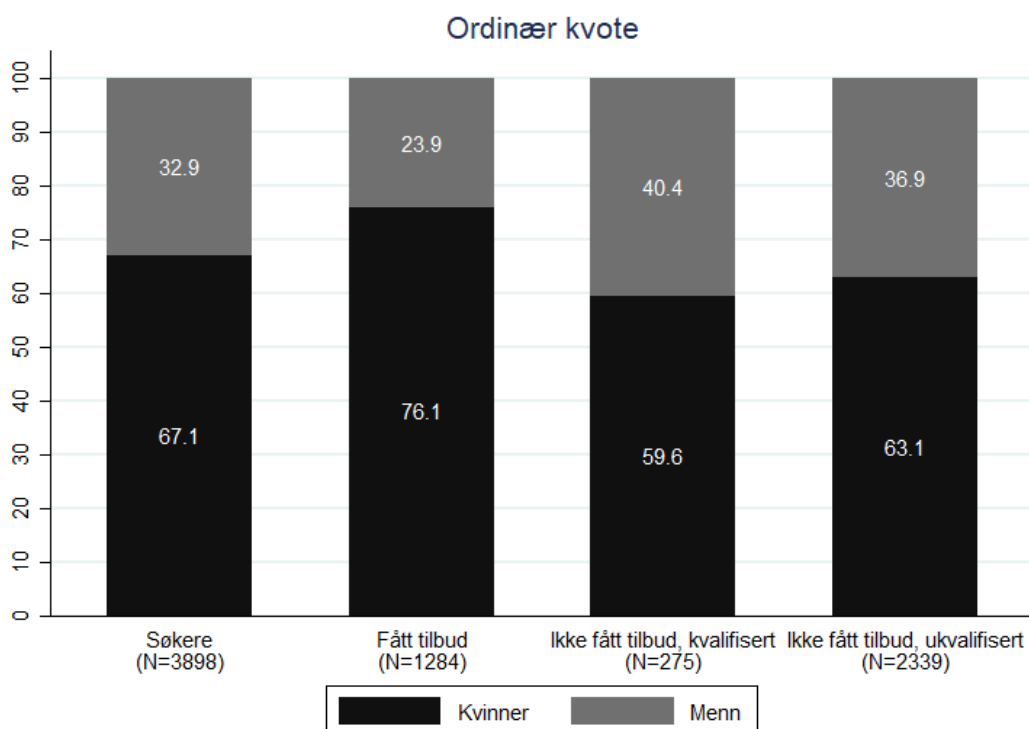
7.1.3 Kjønn

Figur 7.4 viser kjønnsfordelingen i de fire gruppene blant søkere i kvote for førstegangsvitnemål. Det er 71 prosent kvinner som søker GLU 1-7, og kjønnsfordelingen er høyere blant de som får tilbud, 88 prosent, sammenlignet med de som ikke får tilbud, 61 prosent blant kvalifiserte og 64 prosent blant ukvalifiserte. GLU 1-7 har ikke kjønnspoeng. Kjønnsbalansen ville ha bedret seg noe dersom alle kvalifiserte søkere fikk tilbud eller dersom kvalifikasjonskravene ble redusert.

Figur 7.4. Kjønnssammensetning for søkere til GLU 1-7 2019, kvote for førstegangsvitnemål

Figur 7.5 viser kjønnsfordelingen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote. Kvinneandelen er nok så lik (67 prosent) blant søkere og noe lavere blant de som får tilbud (76 prosent) i ordinær kvote sammenlignet med søkere i kvote for førstegangsvitnemål. Vi ser også her at kvinneandelen er lavere blant søkere som ikke får tilbud, både for de kvalifiserte og ukvalifisert. Også her vil man kunne bedre kjønnsfordelingen ved at alle kvalifiserte søkere får tilbud eller ved at kvalifikasjonskravene senkes. Alternativt kunne man innført kjønnspoeng, slik at noen av de 110 mennene i gruppen som er kvalifisert, kunne ha fått tilbud.

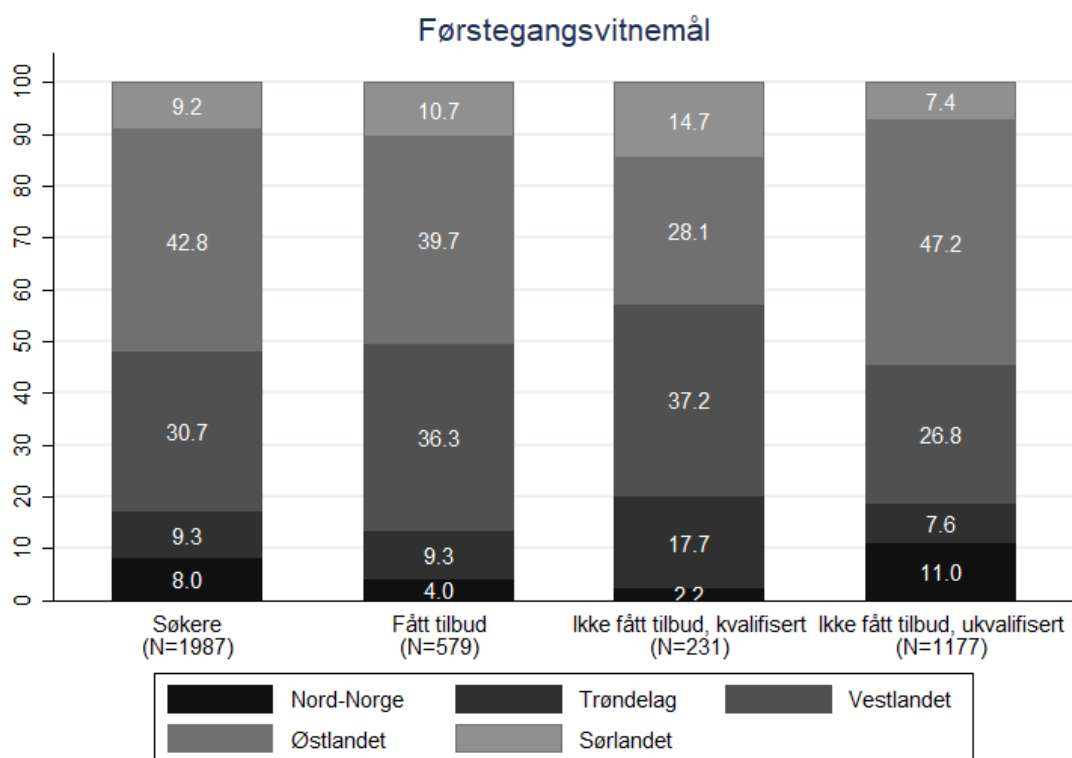

Figur 7.5. Kjønnssammensetning for søkere til GLU 1-7 2019, ordinær kvote

7.1.4 Bosted

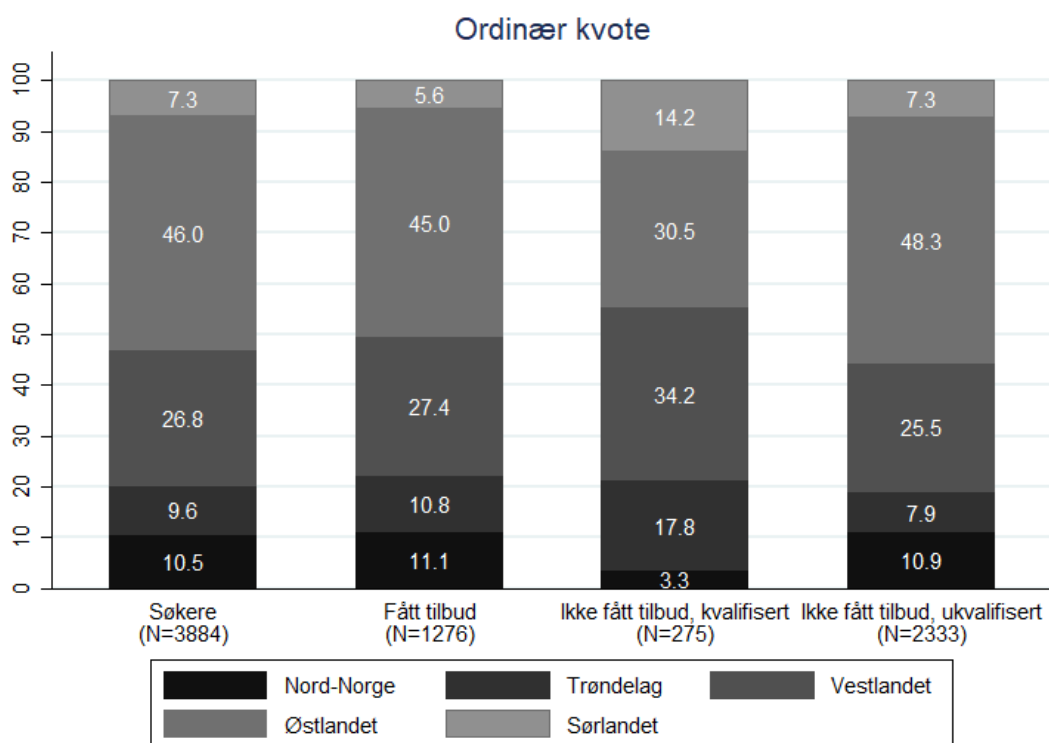
Figur 7.6 viser bostedsfordeling i de fire gruppene blant søkere i kvote for første-gangsvitnemål. Bosted er basert på registrert hjemsted i datasettet fra Samordna opptak og aggregeres opp til landsdel. Det kan være flere søkere som flytter til andre landsdeler i årene etter videregående, og disse tallene gjenspeiler dermed hvor søkeren søker fra, ikke nødvendigvis hvor søkeren kommer fra. Av figuren ser vi at søkere består av flest søkere fra Østlandet (43 prosent), etterfulgt av Vestlandet (31 prosent). Dette gjenspeiler i stor grad befolkningsmønsteret i Norge.⁴⁸ Når vi deler mellom de som får og ikke får tilbud er det færre fra Østlandet som får tilbud sammenlignet med de som ikke får tilbud. Å gi alle kvalifiserte søkere tilbud eller å senke kvalifikasjonskravene vil ikke ha stor påvirkning på bostedssammensetningen ved studiet.

⁴⁸ Blant 66 588 19-åringere i 2019, er 10 prosent fra Nord-Norge, 9 prosent fra Trøndelag, 27 prosent fra Vestlandet, 48 prosent fra Østlandet og 7 prosent fra Sørlandet (SSB, 2019). Disse tallene gir oss et bilde av befolkningsmønsteret blant søkere i Norge. Andelen søkere til GLU 1-7 er dermed nokså likt befolkningsmønsteret.

Figur 7.6. Bostedssammensetning for søkere til GLU 1-7 2019, kvote for førstegangsvitnemål

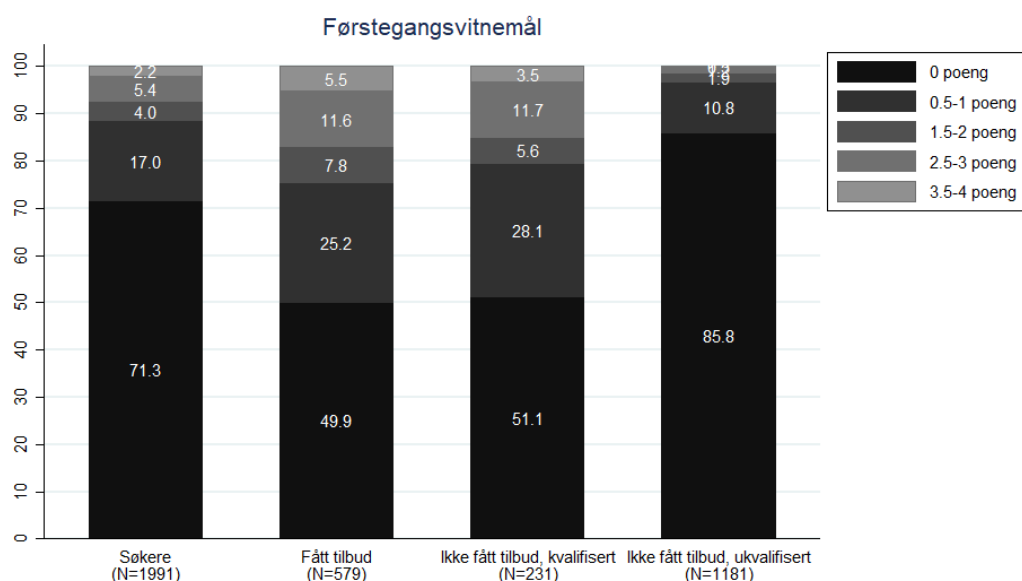
Figur 7.7 viser bostedssammensetningen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote. Bostedssammensetningen er nokså lik i de ulike gruppene, og ligner også på bostedssammensetningen for kvote for førstegangsvitnemål. Å gi alle kvalifiserte søkere tilbud, eller å senke kvalifikasjonskravene, vil heller ikke her føre til særlige endringer i bostedssammensetningen.

Figur 7.7. Bostedssammensetning for søkere til GLU 1-7 2019, ordinær kvote

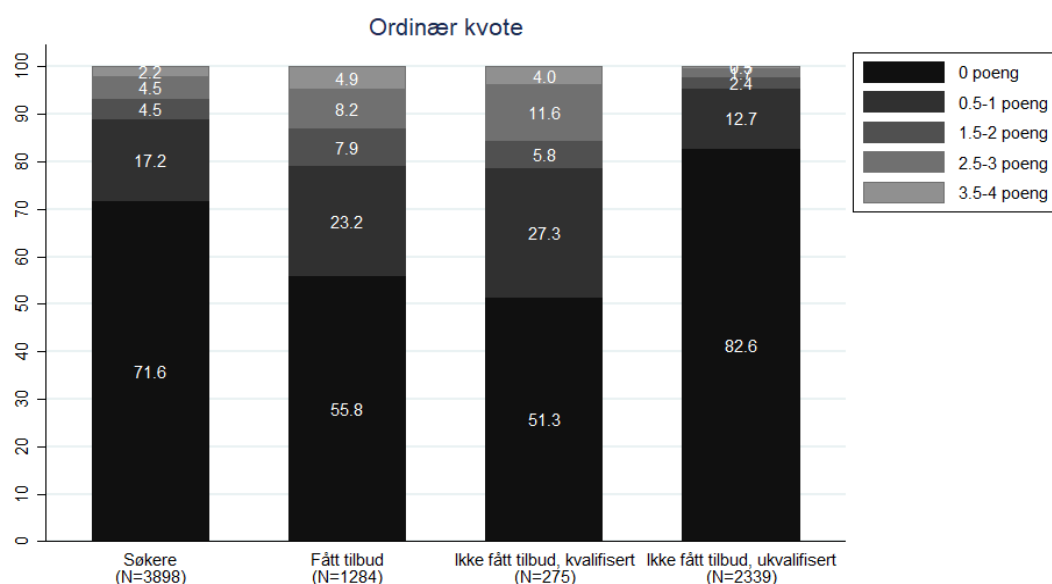
7.1.5 Fagpoeng

Figur 7.8 viser fagpoengsammensetningen i de fire gruppene blant søkere i kvote for førstegangsvitnemål. Fagpoeng oppnås ved å få realfagspoeng og/eller språkpoeng og søkeren kan få maksimalt fire poeng til sammen. Det er ingen spesifikke fag- eller karakterkrav, kun generell studiekompetanse, for å studere GLU 1-7. Blant søkere er det hele 71 prosent som ikke har noen fagpoeng og bare 2.2 prosent som har 3.5-4 fagpoeng. Søkere som ikke får tilbud ligner på gruppen som får tilbud, og i begge gruppene har ca. halvparten ingen fagpoeng. Blant søkere som ikke er kvalifisert er det 86 prosent som ikke har noen fagpoeng.

Figur 7.8. Fagpoengsammensetning for søkere til GLU 1-7 2019, kvote for førstegangsvitnemål

Figur 7.9 viser fagpoengsammensetningen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote. Her ser vi det samme mønsteret som kvote for førstegangsvitnemål. 72 prosent av søkere har ikke fagpoeng, ca. halvparten av kvalifiserte søkere som får og ikke får tilbud har ikke fagpoeng, mens 83 prosent av søkere som ikke er kvalifisert har ikke fagpoeng. Dette indikerer at det ikke er vanlig å ta fag som gir fagpoeng for å komme inn på GLU 1-7.

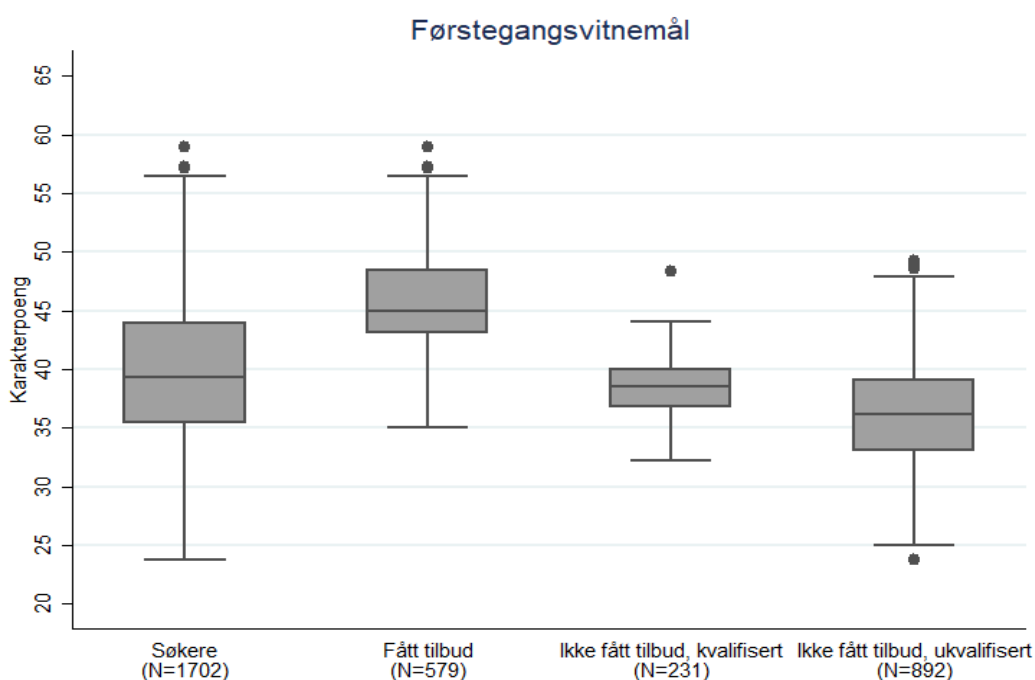

Figur 7.9. Fagpoengsammensetning for søkere til GLU 1-7 2019, ordinær kvote

7.1.6 Karakterpoeng

Karakterpoeng er karaktersnitt fra videregående ganger 10, der alle karakterene på vitnemålet teller like mye, slik at et karaktersnitt på 4,5 gir 45 karakterpoeng. Figur 7.10 viser karakterpoengfordelingen i de fire gruppene blant søkere i kvote for førstegangsvitnemål, illustrert med boksdiagram.⁴⁹ Figuren gir oss et bilde av fordelingen av karakterpoeng i hver søkergruppe. De aller fleste som søker og er kvalifiserte får tilbud, siden alle lærestedene har åpent opptak, bortsett fra Oslo-MET, NTNU, UiA og UiS. Hindringen for dem som ønsker å studere GLU 1-7 er dermed knyttet til kvalifikasjonskravene heller enn poenggrensen for opptak.

Mediansøkeren, «midtsøkeren», har 39 poeng, og halvparten av søkerne har mellom 35 og 44 karakterpoeng. Når vi deler mellom de som får og ikke får tilbud, ser vi at søkere som får tilbud er de med karakterpoeng over 35. I kapittel 7.1.5 så vi at det ikke var vanlig å ha fagpoeng, og dette er sannsynligvis i enda større grad tilfellet for søkere med lave karakterpoeng. Det som binder i kravet om 35 skolepoeng er med andre ord karakterpoengene. Blant søkere som ikke får tilbud er det mange søkere som ligger et godt stykke unna poenggrensen for opptak.

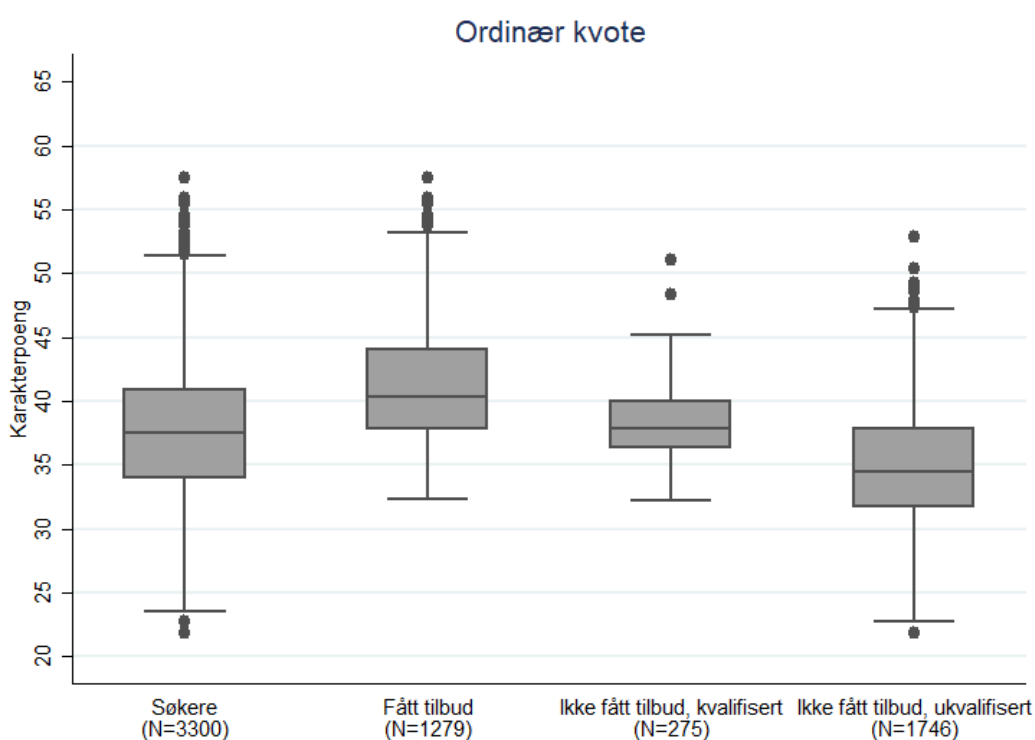

Figur 7.10. Karakterpoengfordeling for søkere til GLU 1-7 2019, kvote for førstegangsvitnemål

⁴⁹ Streken i midten av boksen viser medianverdien, mens nedre og øvre del av boksen viser henholdsvis nedre og øvre kvartil, slik at boksen inneholder 50 prosent av observasjonene. De ytterste strekene (whiskers på engelsk) er den største/minste verdien som ligger innenfor 1,5 ganger boksens høyde målt fra øverste eller nederste kvartil (Ringdal 2001, s. 302-303) og markerer grensen mellom vanlige og uvanlige verdier mens punktene indikerer verdien på hver enkelt uvanlige verdi.

Figur 7.11 viser karakterpoengfordelingen i de fire gruppene blant søkere i ordinær kvote, også her illustrert med boksdiagram. Poenggrensen for ordinær kvote bestemmes av konkurransepoeng som er summen av karakterpoeng, fagpoeng, tilleggspoeng (maks 2) og alderspoeng (maks 8). Karakterpoengfordelingen til de som får tilbud i ordinær er lavere enn karakterpoengfordelingen til de som får tilbud i kvoten for førstegangsvitnemål, som betyr at karaktergrunnlaget til søkere som får tilbud i ordinær kvote er noe lavere enn karaktergrunnlaget til søkere som får tilbud i kvote for førstegangsvitnemål. Vi ser her at noen søkere med tilbud har mindre enn 35 karakterpoeng men får da opptak ved at de også har samlet fagpoeng slik at de har over 35 skolepoeng.

Figur 7.11. Karakterpoengfordeling for søkere til GLU 1-7 2019, ordinær kvote

For søkere som får tilbud i ordinær kvote kan vi følge dem bakover i tid i dataene fra Samordna opptak og undersøke om de tidligere har søkt opptak til høyere utdanning med lavere karakterpoeng eller med færre fagpoeng. 24 prosent har på et tidspunkt forbedret karakterpoengene og 9 prosent har på et tidspunkt økt antall fagpoeng.

7.2 Regresjonsanalyser

7.2.1 Gjennomføring av studiet blant studenter fra 2017-kullet

Dataene gir oss også muligheten til å følge søkere til studiet inn i høyere utdanning.⁵⁰ Tabell 7.1 viser resultatene fra regresjonsanalyser som estimerer sammenhengen mellom studentkjennetegn og ulike mål for gjennomføring. Målene for gjennomføring som vi bruker (utfallsvariablene) er (1) om studenten er aktiv første året, (2) om studenten er aktiv i løpet av de første to årene, (3) antall studiepoeng studenten fullfører første året, (4) antall studiepoeng studenten fullfører i løpet av de første to årene og (5) karaktersnitt fra studiet. Disse variablene er beskrevet nærmere i kapittel 2.1.2.

I tabellen er det fire ulike regresjoner for hvert utfall, (a)-(e). Hver regresjon inkluderer studiestedsfasteffekter og kvotetilhørighet, som vil si at vi sammenligner studenter ved samme studiested og med samme kvotetilhørighet. (a) inkluderer karakterpoeng fra videregående⁵¹ som forklaringsvariabel. Den forteller oss sammenhengen mellom karakterpoeng og utfallet, når vi sammenligner studenter ved samme studiested og med samme kvotetilhørighet. (b) inkluderer kjønn som forklaringsvariabel og beholder også karakterpoeng fra videregående, denne gangen som en kontrollvariabel. På samme måte inkluderer (c) istedenfor alder som forklaringsvariabel og (d) istedenfor fagpoeng⁵² som forklaringsvariabel, men beholder karakterpoeng fra videregående som kontrollvariabel.⁵³ Estimatorene forteller oss sammenhengen mellom utfallet og enten kjønn, alder eller fagpoeng når vi sammenligner studenter ved samme studiested og med samme kvotetilhørighet, og når vi kontrollerer for karakterpoeng fra videregående. Nederst i tabellen rapporteres antall studenter og studiesteder som inngår for hvert utfall, intervallet for andel forklart variasjon (R^2) i tillegg til gjennomsnittet og standardavviket til utfallsvariabelen.

---

⁵⁰ Analysene inkluderer alle studentene som er registrert i STAR datasettet, som vil si at studenten er registrert i FS ved studiestedet og at studiestedet har samtykket til datautlevering. Dette inkluderer studenter som fikk tilbud om plass i hovedopptaket og takket ja, men inkluderer også studenter som fikk plass og takket ja i supplerende opptak.

⁵¹ Karakterpoeng fra videregående er karaktersnitt*10.

⁵² Fagpoeng er definert som summen av realfags- og språkpoeng.

⁵³ Vi inkluderer også en dummy-variabel for manglende karakterinformasjon slik at vi ikke mister disse observasjonene i analysen.

Tabell 7.1. Gjennomføring, GLU 1-7 studenter med opptak 2017.

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Aktiv student første år	Aktiv student første og andre år	Studiepoeng første år	Studiepoeng første og andre år	Karaktersnitt første og andre år
(a) Karakterpoeng vgs	0.001 (0.002)	0.002 (0.003)	0.344*** (0.086)	0.549*** (0.134)	0.069*** (0.005)
Studiested	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kvote	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
(b) Kvinne	0.028 (0.022)	-0.005 (0.033)	2.254** (0.893)	4.014*** (1.374)	0.179*** (0.053)
(c) Alder	-0.002 (0.003)	-0.002 (0.004)	-0.166 (0.102)	-0.288* (0.156)	0.029*** (0.006)
(d) Fagpoeng	0.000 (0.009)	-0.007 (0.013)	0.118 (0.338)	-0.271 (0.535)	0.066*** (0.021)
Studiested	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Karakterer vgs	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kvote	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Utvalg	Alle	Alle	(1)=1	(2)=1	(2)=1
N studenter	865	865	802	714	714
N studiesteder	14	14	14	14	14
R ²	0.02	0.02	0.05	0.05-0.06	0.24-0.26
Utfall gj.snitt (std.av.)	0.93 (0.26)	0.83 (0.38)	55.3 (10.0)	113.8 (14.7)	3.16 (0.67)

Note: Standardfeil i parentes, *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$.

Det første som er verdt å merke seg er at det er lite variasjon i utfallsvariablene i utvalget vårt. 93 prosent av studentene er aktive det første året og 83 prosent er aktive også det andre året. I snitt gjennomfører aktive studenter 55 studiepoeng det første året og 114 studiepoeng i løpet av de første to årene. Karaktersnittet fra høyere utdanning er 3,16 i snitt, der hver karakter gir poengene A=5, B=4, C=3, D=2 og E=1, og beregning av snittet er vektet med antall studiepoeng.

Regresjonsresultatene for karaktersnitt fra videregående viser at det er ingen statistisk signifikant sammenheng mellom karaktersnitt fra videregående og studentens aktiv-status, men en positiv signifikant sammenheng knyttet til gjennomføring av studiepoeng de første to årene og for karaktersnitt i høyere utdanning. Ett karakterpoeng mer fra videregående predikerer 0,4 flere fullførte studiepoeng i løpet av det første året og 0,6 flere studiepoeng de to første årene, og et karaktersnitt i høyere utdanning som er 0,07 større i snitt.

Regresjonsresultatene for kjønn viser at det heller ikke er kjønnsforskjeller knyttet til å være aktiv første eller første og andre studieår. Kvinner som har

samme karakterpoeng fra videregående, studerer ved samme studiested og har samme kvotetilhørighet som menn tar likevel omtrent 2 flere studiepoeng i løpet av første år og 4 flere poeng i løpet av første og andre år, samt får et høyere karaktersnitt tilsvarende omtrent 0.2 i snitt.

Regresjonsresultatene for alder viser at eldre studenter oppnår noe færre studiepoeng etter to år på studiet, (4), men har noe høyere karaktersnitt i høyere utdanning, (5), enn yngre studenter. En mulig årsak bak dette resultatet kan være at eldre studenter på lærerstudiet i større grad har andre forpliktelser ved siden av studiet og derfor gjennomfører emner over lenger tid enn yngre studenter.

Regresjonsresultatene for fagpoeng viser en signifikant positiv sammenheng mellom antall fagpoeng og snittkarakter i høyere utdanning (5), mens det er ingen signifikant sammenheng med de andre utfallene.

7.2.2 Gjennomføring av studiet blant studenter fra 2010-kullet til 2018-kullet

De neste regresjonsanalysene ser på trender i de ulike målene for gjennomføring fra året etter delingen av lærerutdanning mellom 1.-7. trinn og 5.-10. trinn tredde i kraft (2009) og fram til og med studentkullet som startet utdanningen i 2018. Dette gir oss mulighet til å undersøke om det er en sammenheng mellom gjennomføring av GLU 1-7-studiet og tiden før og etter de nye opptakskravene ble annonsert i 2015. Diskusjonen om å innføre nye opptakskrav startet allerede i 2014 og i 2015 ble det annonsert at disse kravene skulle innføres. Først i 2016 ble kravene faktisk innført.

Først analyserer vi en enkel forskjell-analyse der vi lager en indikatorvariabel som er lik 1 for studenter som startet i 2016 eller senere og 0 ellers. Siden 2015 var siste år det var mulig å komme inn før kravene ble innført, kan det være at dette året skiller seg noe fra årene før, og vi ekskluderer dermed 2015 fra analysen. Analysen inkluderer kvotetilhørighet og studiestedsfasteffekter, slik at vi sammenligner studenter over tid ved det samme studiestedet med samme kvotetilhørighet.

Tabell 7.2 viser resultatene fra analyser der karakterpoeng, alder, kjønn og andel som har gått på videregående på Østlandet er utfallsvariablene. Dette kalles balansetester og gir en indikasjon på om gruppesammensetningen endrer seg fra og med 2016. Vi ser av tabellen at studentene etter kvalifikasjonskravene ble innført har litt over ett karakterpoeng mer, som kanskje ikke er så overraskende i og med at et av kvalifikasjonskravene som ble innført var at søkeren skulle ha minst 35 skolepoeng. Vi ser også en signifikant økning i alder (1/3 år) og en signifikant liten reduksjon i andelen kvinner og andelen som har gått på videregående på Østlandet.

Tabell 7.2. Regresjon studentkjennetegn før og etter endring i kvalifikasjonskrav 2016

	(1)	(2)	(3)	(4)
	Karakterpoeng	Alder	Kvinne	Østlandet
Studentkull fra og med 2016	1.116*** (0.131)	0.381*** (0.142)	-0.042*** (0.010)	-0.030*** (0.010)
Kvote	Ja	Ja	Ja	Ja
Studiested	Ja	Ja	Ja	Ja
Utvalg	Alle	Alle	Alle	Alle
N studenter	6241	7460	7460	7460
N studiested	8	8	8	8
R ²	0.09	0.14	0.02	0.42
Utfall gjen- nomsnitt	41.7 (4.75)	23.2 (5.74)	0.82 (0.39)	0.44 (0.50)

Note: Standardfeil i parentes, *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$.

Tabell 7.3 viser resultatet fra regresjonene som ser på sammenhengen mellom gjennomføring av studiet og innføringen av nye kvalifikasjonskrav. Målene er de samme som før; aktiv status og antall studiepoeng første året, og aktiv status og antall studiepoeng i løpet av de første to årene.⁵⁴ Tabellen viser resultatene der øverste del av tabellen (a) er en spesifisering som bare kontrollerer for kvote og studiested. Eventuelle forskjeller i gjennomføring av studiet kan skyldes at studentsammensetningen før og etter de nye opptakskravene er forskjellige fra hverandre. Nederste del av tabellen (b) er en spesifisering som også inkluderer karakterpoeng, for å se om dette forklarer eventuelle forskjeller.

Vi ser av (a) i tabellen at studenter som starter på studiet fra og med 2016 har høyere sannsynlighet for å være aktive studenter i et og to år, og aktive studenter tar flere studiepoeng første året. Det er derimot ikke en statistisk signifikant sammenheng mellom å starte på studiet fra og med 2016 og antall studiepoeng i løpet av de første to årene for aktive studenter. Deler av denne endringen i gjennomføringen kan forklares ved at studentsammensetningen har endret seg fordi studentene generelt kommer inn med høyere karakterer fra videregående. Samtidig ser vi også at når vi i (b) inkluderer karakterer fra videregående i spesifiseringen, så er resultatene de samme. Dette kan indikere at en endret studentmasse med bedre karakterer fra videregående ikke forklarer hele sammenhengen mellom endring i regelverk og gjennomføringsevne av studiet, fordi studenter også ser ut til å gjøre det bedre etter regelendringene når vi kontrollerer for karakterer fra videregående.

⁵⁴ Karaktersnitt er en variabel som viser oss det siste registrerte snittet, ikke snittet hvert semester. Dermed brukes dette som utfallsvariabel i analysene av 2017 kullet men ikke i analysene over tid.

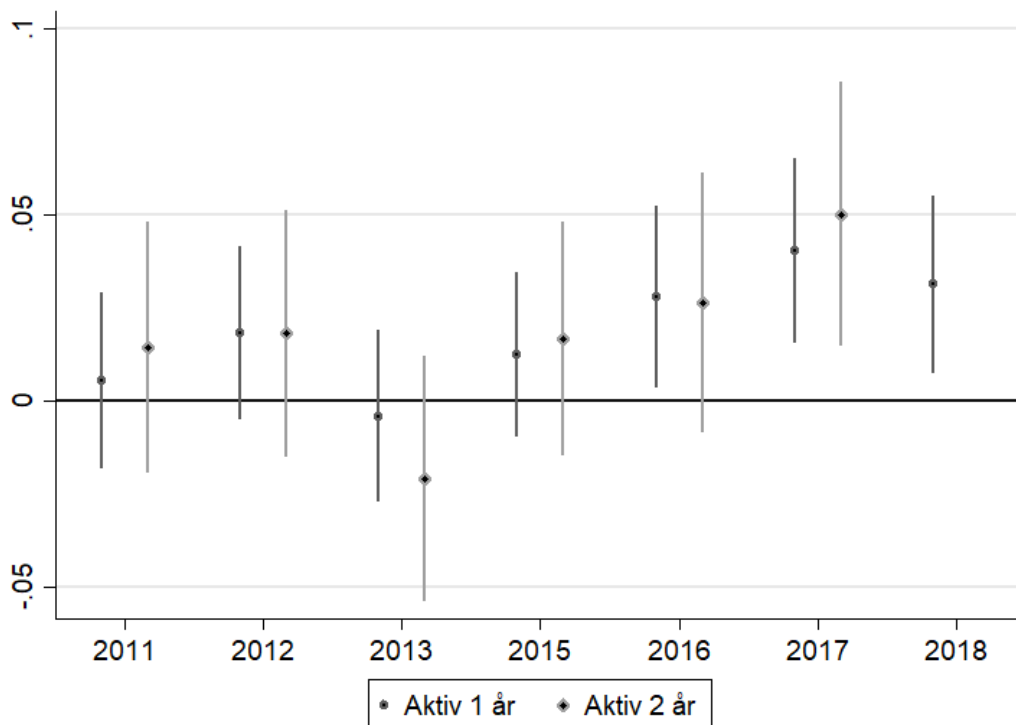
Tabell 7.3. Regresjon gjennomføring før og etter endring i kvalifikasjonskrav 2016

	(1)	(2)	(3)	(4)
	Aktiv student første år	Aktiv student første og andre år	Studiepoeng første år	Studiepoeng første og andre år
(a) Studentkull fra og med 2016	0.031*** (0.008)	0.041*** (0.013)	4.148*** (0.352)	0.575 (0.547)
Karakterer	Nei	Nei	Nei	Nei
R ²	0.01	0.01	0.04	0.03
(b) Studentkull fra og med 2016	0.026*** (0.008)	0.033*** (0.013)	3.681*** (0.350)	0.034 (0.543)
Karakterer	Ja	Ja	Ja	Ja
R ²	0.01	0.01	0.07	0.05
Kvote	Ja	Ja	Ja	Ja
Studiested	Ja	Ja	Ja	Ja
N studenter	7460	6447	6720	4910
N studiested	8	8	8	8

Note: Standardfeil i parentes, *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$.

En alternativ måte å studere sammenhengen mellom endringen i opptakskrav og gjennomføring av studiet er en hendelsesstudie. Vi bruker årskullet 2014 som referansekull og sammenligner hvert studentkull med disse studentene. Dersom de nye opptaksreglene har hatt betydning for gjennomføring, forventer vi at årskullene fra 2010-2013 ikke skiller seg signifikant fra referansegruppen, mens vi vil se signifikante endringer i perioden etter 2016. Dersom vi også ser en endring i 2015 kan det skyldes at søkere visste at det var siste år uten kvalifikasjonskrav og tilpasset seg deretter. Analysen kontrollerer også her for kvotetilhørighet og studiested.

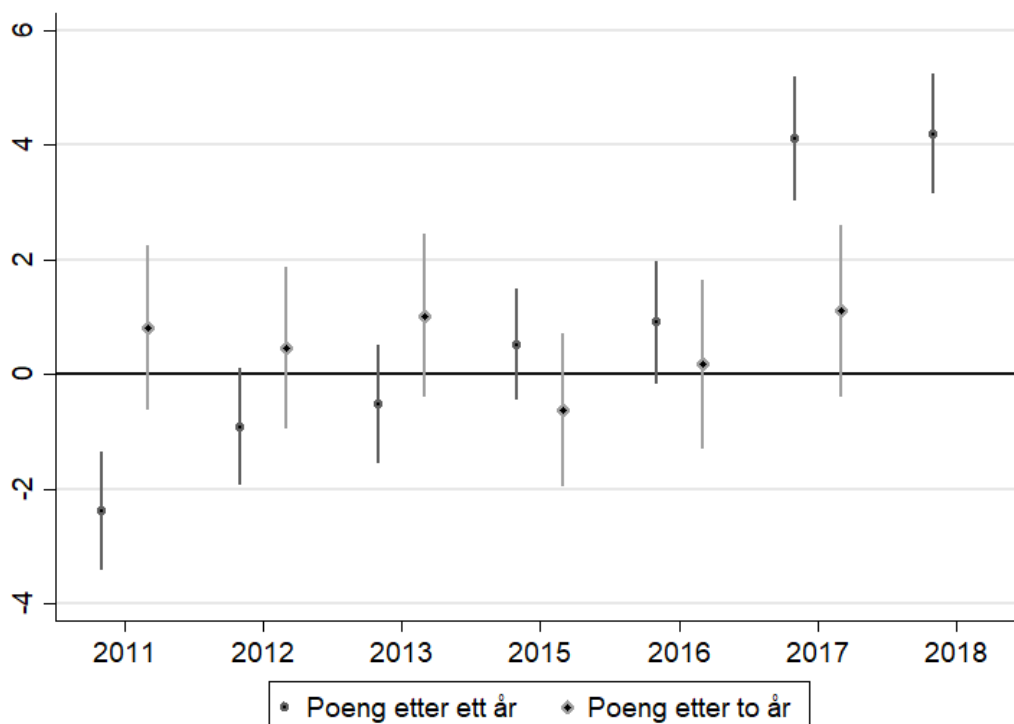
Resultatene fra disse regresjonene er presentert i Figur 7.12 og Figur 7.13, der vi viser estimer for hvert årskull og konfidensintervallene. For hvert år viser den venstre streken estimatet for første studieår, mens den høyre streken viser estimatet for de to første studieårene. For at det skal være en signifikant forskjell fra 2014-kullet, kan ikke null-verdien ligge innenfor konfidensintervallet, det vil si at streken for estimatet kan ikke krysse nullstreken.

Figur 7.12. Resultat regresjon med årstrend, aktiv-status

Figur 7.12 viser nettopp det vi skulle forvente hvis det er en sammenheng mellom de nye opptaksreglene og hvorvidt man er aktiv student etter ett og to år. Vi ser at etter 2014 begynner andelen av studenter som er aktive i 1 og 2 år å stige sammenlignet med referanseåret, og forskjellen er signifikant i 2016 til 2018 for utfallet «Aktiv 1 år» og signifikant i 2016 for utfallet «Aktiv 2 år».⁵⁵

⁵⁵ «Aktiv 2 år» kan ikke måles i 2018 da utfallet måles to år etter, altså i 2020.

Figur 7.13. Resultat regresjon med årstrend, gjennomførte studiepoeng

Figur 7.13 viser koeffisienter og konfidensintervall for utfallene *antall studiepoeng etter ett år* og *antall studiepoeng etter to år*. For årskullet 2011 tar studentene signifikant færre studiepoeng etter ett år enn studentene i 2014, mens det er ingen andre signifikante forskjeller mellom årskull og referansegruppen før de nye opptakskravene. Etter de nye opptakskravene ser vi at studentene tar signifikant flere studiepoeng etter ett år, både i 2017 og 2018. Vi finner derimot ingen signifikant forskjell i antall studiepoeng etter to år.⁵⁶ For antall studiepoeng etter to år er utvalget studentene som fortsatt er aktive etter to år, som vil si at de har fullført noen studiepoeng i det første og andre året. Forskjellen kan dermed skyldes at studentene som ikke tar like mange studiepoeng ikke lenger er aktive studenter.

Analysene viser at innføringen av kvalifikasjonskrav har endret noe på gruppesammensetningen til studentene på GLU 1-7. Innføringen av kvalifikasjonskrav ser også ut til å ha bedret gjennomføringen til studentene. Dette kan til dels skyldes endringer i gruppesammensetning, men vi kan ikke utelukke at det også skyldes andre endringer, for eksempel endringer i studieprogrammene.

Intervjuene med ansatte ved GLU 1-7 indikerer at de som får opptak etter innføringen av nye kvalifikasjonskrav ikke nødvendigvis er så forskjellige fra de som

⁵⁶ «Poeng etter to år» kan ikke måles i 2018 da utfallet måles to år etter, altså i 2020.

fikk opptak før. Derimot er det mange læresteder som ikke klarer å fylle studie-plassene sine etter innføringen av de nye kvalifikasjonskravene, særlig etter innføringen av karakterkrav 4 i matematikk for alle typer lærerutdanning. Særlig uttrykker lærerutdannere med bakgrunn i realfag at de «liker ikke denne bruken av matte som politisk kriterium», og at matematikk brukes som et «utvalgskriterium er uheldig sett fra et faglig standpunkt». Videre mener det at dette gjør at «en del flinke folk ikke blir lærer». Informantene gir uttrykk for at det hadde vært bedre med et høyere generelt poengkrav (som i dag er 35 skolepoeng) enn å ha spesifikke karakterkrav i fag.

7.3 Oppsummering

GLU 1-7 har opplevd flere endringer de siste årene, både når det gjelder opptaks-krav og studieløp. I dag er GLU 1-7 et 5-årig studium (fra og med opptak i 2017) der det kreves det generell studiekompetanse, minimum 35 skolepoeng, og minimum karakter 3 i norsk og karakter 4 i matematikk. Krav til skolepoeng og minimum karakter 3 i norsk og matematikk ble innført i 2005 og ble skjerpet til 4 i matematikk fra og med opptaket i 2016. Frem til opptaket i 2019 var det allikevel mulig å bestå et forkurs i matematikk dersom søkeren hadde minimum karakter 3 i matematikk.

Svært mange av søkere til GLU 1-7 er ukvalifiserte, som vil si at de ikke har generell studiekompetanse eller at de ikke oppfyller enten krav til skolepoeng eller krav til karakterer. Dette kan skyldes at søkere tror de kommer til å oppnå kravene i det de søker, siden mange ikke har fått alle karakterene de skal ha enda, men kan også tyde på at mange søkere ikke er klar over kravene som stilles for opptak på grunnskolelærerutdanning.

Studiet har høy andel kvinnelige søkere, mens det er enda høyere andel kvinner blant de som får tilbud. Bosted til søkere reflekterer i stor grad bosetningsmøn-steret til befolkningen som viser at søkere rekrutteres inn i læreryrket fra hele lan-det. Skolepoeng- og karakterkravene fungerer er for de aller fleste studiestedene som en nedre grense slik at det er åpent inntak til studiet, gitt at kravene er oppfylt.

Regresjonsanalyser viser at karaktersnitt fra videregående har positiv sam-menheng med gjennomføring av studiepoeng og karaktersnitt i høyere utdanning. Alder har negativ sammenheng med oppnådde studiepoeng andre året og positiv sammenheng med karaktersnitt i høyere utdanning. Dette kan tyde på at eldre stu-denter har andre forpliktelser som gjør at de gjennomfører studiet over lengre tid, men allikevel gjør det noe bedre målt ved karakterer. Det er også positiv sammen-heng mellom å være kvinne og gjennomføring av studiepoeng samt karaktersnitt i høyere utdanning.

En undersøkelse av sammenhengen mellom endring til karakterkrav 4 i matematikk i 2016 og mål på gjennomføring viser at studenter i større grad gjennomfører studiet etter endringen, målt ved aktiv status og studiepoeng. Noe av forklaringen kan være forskjeller i studentsammensetningen, blant annet at studenter har flere karakterpoeng fra videregående etter endringen. Resultater er allikevel det samme når vi også tar hensyn til karakterpoeng fra videregående i analysene.

8 Hvordan rekruttere de som er best egnet?

En av problemstillingene som reises i prosjektet er hvordan regelverket bidrar til at vi rekrutterer de studentene som er best egnet til de ulike studiene. Denne problemstillingen adresseres dels ved bruk av en regresjonsanalyse som viser hvilke kjennetegn (karakterer, kjønn og alder) som har mest å si for hvordan studenter lykkes generelt i høyere utdanning, og dels gjennom intervjuer med representanter for de som arbeider med opptak, både sentralt og ved de fire fagene i fokus (medisin/psykologi/jus/GLU 1-7). I intervjuene var det 5 spørsmål som stod sentralt:

1. Hvilke egenskaper mener informantene at nye studenter trenger for å være best egnet til å gjennomføre studiet?
2. Hvilke egenskaper mener informantene at nye studenter trenger for å være best egnet til å oppnå gode resultater i form av karakterer på studiet?
3. Hvilke egenskaper mener informantene at nye studenter trenger for å være best egnet til å gå ut i arbeid (spesifisert med en yrkesrolle) utenfor høyere utdanning etter endt studium?
4. Hvordan mener informantene regelverket bidrar til å rekruttere studenter som dekker disse ulike sidene ved egnethet for deres studier?
5. Hvordan mener informantene at regelverket påvirker utviklingen av studiets innhold, form og kvalitet, og hvordan ville dette eventuelt bli endret gjennom at institusjonen fikk mulighet til å fastsette egne tilleggskrav?

Med andre ord kan begrepet «best egnet» kobles både til å gjennomføre et studium og til å kvalifisere seg til en yrkesutførelse. I egnethetsbegrepet ligger også krav til skikkethet, slik det fremkommer i *Forskrift om skikkethetsvurdering i høyere utdanning* (2006) som bygger på Universitets- og høgskoleloven §4-10. Tre av de fire studiene vi ser på i denne undersøkelsen, medisin, psykologi og GLU 1-7, er omfattet av skikkethetsvurderingen.

8.1 Begrepsavklaring egnethet – skikkethet

Egnethet kan inkludere formell skikkethetsvurdering. Som nevnt har tre av våre fire casefag skikkethetsvurdering inkludert. Skikkethetsvurderingen i Norge er noe som skjer løpende gjennom studiet, og vanligvis ikke anses som en del av selve søkeprosessen. Unntaket er for søkere til utdanninger der studenter kan komme i kontakt med mindreårige som en del av klinisk undervisning eller praksisstudium. Disse søkerne skal legge fram politiattest som nevnt i politiregisterlova § 39 første ledd i forbindelse med opptak, jf. Kapittel 6 i Forskrift om opptak til høgre utdanning.

Å finne de som er «best egnet» er derimot noe som også skal kunne være en del av søkeprosessen, og spørsmålet er da hvilke kriterier som skal brukes for å finne de som er godt egnet til å studere akkurat det faget. Egnethetsbegrepet kan derfor være et uklart begrep å forholde seg til på norsk. Det blir heller ikke enklere av at internasjonale begrepspar for skikkethet og egnethet - der «suitability» tilsvarende det norske «egnet» og «fitness» tilsvarende «skikkethet» (Naustdal & Gabrielsen 2015) – brukes om hverandre i norsk sammenheng. Mens Forskrift om skikkethetsvurdering i høyere utdanning (2006) gjennomgående bruker skikkethet som begrep, oversettes dette med «suitability» i den engelske oversettelsen.

Siden skikkethet er omtalt i Universitets- og høyskoleloven (2005) skal vi se nærmere på forholdet mellom skikkethet og egnethet som seleksjonsprosesser i høyere utdanning, og hvordan de begrepene benyttes i forhold til hverandre.

Skikkethetsvurdering er nedfelt i Lov om universiteter og høyskoler (Universitets- og høyskoleloven 2005) § 4-10, og utdypet gjennom Forskrift om skikkethetsvurdering i høyere utdanning (2006). Forskriften fastsetter virkeområder, definisjoner og formål, vurderingskriterier, plikten til å informere studenter, styrets plikt til oppnevning av skikkethetsnemnd og institusjonsansvarlig, samt bestemmelser knyttet til tvilmeldinger og behandling av disse. Fra å ha vært en vurdering knyttet til lærerutdanningene siden 1973, har forskriften nå blitt utvidet til å omfatte 28 utdanninger, knyttet til helse- og sosialutdanninger samt lærer- og pedagogikkutdanninger (se Forskrift om skikkethetsvurdering i høyere utdanning 2006: §1).

Ifølge forskriften skal skikkethetsvurderingen avdekke om studenten har de nødvendige forutsetninger for å kunne utøve yrket: "En student som utgjør en mulig fare for liv, fysisk og psykisk helse, rettigheter og sikkerhet til de pasienter, brukere, barnehagebarn, elever, eller andre studenten vil komme i kontakt med under praksisstudiene eller under fremtidig yrkesutøvelse, er ikke skikket for yrket." En løpende skikkethetsvurdering av alle studenter skal foregå gjennom hele studiet og inngå i en helhetsvurdering av studentens forutsetninger for å kunne fungere i yrket. Forskriften sier vider at hvis det er begrunnet tvil om en student er skikket,

skal det foretas en særskilt skikkethetsvurdering der Forvaltningslovens regler om saksbehandling gjelder.

Naustdal og Gabrielsen (2015) understreker som nevnt i sin artikkel om utfordringer ved skikkethetsvurderingen at begrepene egnethet og skikkethet er uklare å forholde seg til. De viser til debatten om skikkethetsvurdering på 1990-tallet, som endte med at Kirke- og undervisningsdepartementet overlot til Norsk språkråd å vurdere den semantiske forskjellen i begrepene egnethet og skikkethet:

Språkrådets vurdering gikk i favør av skikkethetsbegrepet: «[...] fordi det i større grad inneholder elementer av læring og danning, altså en pedagogisk og mental prosess... Egnethet innebærer derimot noe mer naturgitt og har derfor noe mer uavvendelig og absolutt ved seg, noe mennesket selv eller andre ikke kan gjøre noe med» (Innstilling fra Lærerutdanningsrådet, 1994, s. 5, gjengitt i Naustdal & Gabrielsen 2015).

Når vi snakker om egnethet i denne rapporten, må vi forholde oss til denne usikkerheten. Vanligvis snakker vi om skikkethet på norsk, og det favner delvis det mange vil forstå med egnethet. Hovedspørsmålet er om en egnet student både kan anses som skikket for et kommende yrke, som har de ferdigheter som skal til for å gjennomføre studiet på normert tid med gode karakterer. Med de kvantitative data vi har tilgjengelig, kan vi si noe om det siste. Dette presenterer vi i kapittel 8.3. Med de kvalitative data vi har innhentet kan vi ramme inn en diskusjon om sammenhengen mellom skikkethet og egnethet. Dette presenteres i kapittel 8.4.

Før vi gjør det skal vi se nærmere på i hvilken grad måling av egnethet brukes i norsk høyere utdanning i dag.

8.2 Måle egnethet gjennom alternative opptaksmetoder

Det å være best egnet til både å gjennomføre et studium og til å kvalifisere seg til en yrkesutførelse har vært et regelmessig tema i styring av profesjonsstudier over tid. Ved Politihøgskolens ble det for eksempel innført en ny egnethetsvurdering for opptak i 2012. Forskjellen fra tidligere egnethetsvurdering var at denne skulle være bedre fundert og strukturert og at den skulle være forskningsforankret. Her skulle nå vurderingen ta stilling til kompetansenivå på åpenhet og inkludering, modenhet, handlekraft, analytisk evne og integritet. Til å vurdere hvem som er best egnet til studiet brukes tre seleksjonsmetoder i tillegg til skikkethetsvurdering; psykologiske tester, intervju og gruppeøvelse. I en evaluering av ordningen ble det funnet at karakterer fra videregående skole kunne forutsi faglige prestasjoner i studiet på en god måte, men at egnethetsvurderingen ikke hadde noen klar sammenheng med integritetsbedømmelsen eller om studiet ble fullført på normert tid eller ikke (Skoglund 2012).

Tilsvarende diskusjoner om behovet for og kvaliteten av ulike former for egnethetsvurderinger allerede ved opptak finner vi også i andre profesjoner, som

psykologi og medisin. De siste årene har det medisinske fakultet ved UiO tatt til orde for å bruke alternative opptaksformer. Blant annet har de gjennomført en pilotstudie med bruk av UniTEST og MMI (Multiple Mini Interview) med 131 frivillige studenter (UiO/Med 2018).

UniTEST er en test utviklet av Australian Council for Educational Research (ACER) i Australia i samarbeid med Cambridge Assessment i Storbritannia. Det er en flervalgsprøve bestående av 90-120 spørsmål. Kandidatene vurderes på kvantitativt, kritisk, samt verbalt og plausibelt grunnlag. Kandidatene får 2,5 timer til å besvare, noe som tilsier ca. 1,5 minutter per spørsmål. Den er blitt brukt av enkelte institusjoner til alternative opptak til medisinstudier i Danmark og Australia.

MMI (Multiple Mini Interview) er en rekrutteringsmetode som ble utviklet ved McMaster University Medical School i Canada i 2001. Målet var å utvikle en rekrutteringsmetode som hadde bedre prediktiv verdi enn det tradisjonelle intervjuet. Dette er en intervjuform som anses bedre kunne ivareta ikke-kognitive ferdigheter, som relasjonelle ferdigheter, profesjonalitet og etisk/moralsk skjønn. Rekrutteringsmetoden ble formelt tatt i bruk i 2004, og har siden blitt benyttet ved ulike studier i andre deler av verden, spesielt innen studier som medisin, farmasi og veterinærstudiet.

Vi skal i det følgende se på resultatene av den kvantitative analysen som sier noe om sammenhenger mellom studentkjennetegn og gjennomføring, før vi gir en presentasjon av hva informanter i de samme fire casefag sier om egnethet og det å klare å måle dette gjennom eksisterende og alternative opptaksmetoder.

8.3 Regresjonsanalyse av sammenheng mellom studentkjennetegn og gjennomføring

Tabell 8.1 viser resultatene fra estimeringer av sammenhengen mellom studentkjennetegn og gjennomføring for studenter med opptak høsten 2017. På samme måte som for hvert av fagområdene, viser hver kolonne resultatene for aktiv status første og andre år, (1) og (2), gjennomførte studiepoeng første og andre år, (3) og (4), og karaktersnitt, (5). Utfallene er beskrevet nærmere i kapittel 2.1.2. Tabellen rapporterer resultatene fra fire ulike estimeringer for hvert utfall. (a) rapporterer estimatet for karakterpoeng i en regresjon som kun inkluderer karakterpoeng, studieprogramfasteffekter og kvotetilhørighet. Den forteller oss sammenhengen mellom karakterpoeng og utfallet, når vi sammenligner studenter ved samme studieprogram og med samme kvotetilhørighet. (b) og (c) rapporterer estimatet for to ulike regresjoner der henholdsvis kjønn eller alder inkluderes i den første estimeringen, (a). Den forteller oss sammenhengen mellom utfallet og enten kjønn eller alder når vi sammenligner studenter ved samme studieprogram og samme kvotetilhørighet, og kontrollerer for karakterpoeng fra videregående. Nederst i tabellen rapporteres antall studenter og studieprogram som inngår for hvert utfall,

intervallet for R^2 for regresjonene i tillegg til gjennomsnittet og standardavviket til utfallsvariabelen.

Tabell 8.1: Gjennomføring, alle studenter med opptak 2017.

	(1) Aktiv student første år	(2) Aktiv student første og andre år	(3) Studiepoeng første år	(4) Studiepoeng første og andre år	(5) Karaktersnitt første og andre år
(a) Karakter- poeng vgs	0.002*** (0.000)	0.001*** (0.000)	0.344*** (0.012)	0.474*** (0.023)	0.054*** (0.001)
Stuedsted	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kvote	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
(b) Kvinner	0.026*** (0.003)	0.017*** (0.003)	0.510*** (0.108)	0.544** (0.222)	0.034*** (0.007)
(c) Alder	-0.006*** (0.000)	-0.003*** (0.000)	-0.225*** (0.010)	-0.457*** (0.022)	0.004*** (0.001)
Stuedsted	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Karakterer vgs	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kvote	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Utvalg	Alle	Alle	(1)=1	(2)=1	(2)=1
N studenter	91929	91929	75831	41259	40879
N studieprog.	2739	2379	2739	2379	2379
R^2	0.19-0.20	0.40-0.45	0.40-0.50	0.41-0.51	0.27-0.31
Utfall gj.snitt (std.av.)	0.82 (0.38)	0.45 (0.50)	42.89 (17.70)	99.69 (26.73)	3.25 (0.73)

Note: Standardfeil i parentes, *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$. Analysene inkluderer alle studentene som er registrert i STAR datasettet. Dette inkluderer studenter som fikk tilbud om plass i hovedopptaket og takket ja, men inkluderer også studenter som fikk plass og takket ja i supplerende opptak. Regresjonene estimerer sammenhengen mellom studentkjennetegn og ulike mål for gjennomføring. Hver regresjon inkluderer studieprogramfasteffekter og kvotetilhørighet, som vil si at vi sammenligner studenter ved samme studieprogram og med samme kvotetilhørighet. (a) inkluderer karakterpoeng fra videregående (karaktersnitt*10) og viser betydningen av karakterpoeng. (b) og (c) inkluderer i tillegg henholdsvis kjønn og alder for å undersøke om disse predikerer ulike mål for gjennomføring, når vi sammenligner studenter ved samme studieprogram og med samme karaktersnitt og kontrollerer for karakterpoeng. Målene for gjennomføring som vi bruker (utfallsvariablene) er (1) om studenten er aktiv første året, (2) om studenten er aktiv i løpet av de første to årene, (3) antall studiepoeng studenten fullfører første året, (4) antall studiepoeng studenten fullfører i løpet av de første to årene og (5) karaktersnitt fra studiet. Disse variablene er beskrevet nærmere i kapittel 2.1.2.

Vi ser av tabellen at 82 prosent av studentene er aktive første året, og bare 45 prosent er også aktive andre året. Blant de som er aktive, oppnår de i snitt 42 studiepoeng første året og 100 studiepoeng i løpet av de første to årene. Dette tilsvarer 60-70 prosent av forventet studiepoengproduksjon i de respektive målene. Karaktersnittet fra høyere utdanning er 3,25 i snitt, der hver karakter gir poengene

A=5, B=4, C=3, D=2 og E=1, og beregning av snittet er vektet med antall studiepoeng. Disse tallene er lavere enn for de fagområdene vi har studert.

Regresjonsresultatene for karakterpoeng fra videregående, (a), viser at det er en statistisk signifikant sammenheng mellom karakterpoeng fra videregående og alle utfallsvariablene. Et karakterpoeng mer fra videregående gir 0.2 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å være aktiv student første året og 0.1 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å også være aktiv student andre året. Et karakterpoeng mer fra videregående gjør også at studenten i snitt gjennomfører 0,3 studiepoeng mer første året og 0.5 studiepoeng mer andre året, gitt at de er fremdeles aktive studenter. For karaktersnitt i høyere utdanning, ser vi at et karakterpoeng mer fra videregående øker karaktersnittet i høyere utdanning med 0.05 i snitt. Å øke karakterpoeng med ett poeng tilsvarer å forbedre tre karakterer med en karakter dersom vitnemålet har 25 karakterer.

Estimatene er signifikante, men ikke veldig store. Estimatene er basert på sammenligning av studenter på 2739 ulike studieprogram og selv om estimatene er signifikante når vi ser på alle studiene samlet er det rimelig å anta at koeffisienten kan variere mye fra et studieprogram til et annet. Vi ser for eksempel at det varierer mellom psykologi, medisin, jus og GLU 1-7.

Regresjonsresultatene for kvinner, (b), viser at det er kjønnsforskjeller; kvinner har høyere sannsynlighet for å være aktive, (1) og (2), fullfører flere studiepoeng, (3) og (4), og har høyere karaktersnitt (5). Kvinner har 3 og 2 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å være aktive første og andre år, og gjennomfører ca. et halvt studiepoeng mer enn menn. De har også høyere karaktersnitt i høyere utdanning.

Regresjonsresultatene for alder, (c), viser at også alder har betydning; eldre studenter har mindre sannsynlighet for å være aktive, (1) og (2) og fullfører færre studiepoeng, (3) og (4). Studenter som er et år eldre har 0,6 og 0,3 prosentpoeng lavere sannsynlighet for å være aktive og gjennomfører 0,2 og 0,5 færre studiepoeng i snitt henholdsvis første året og de første to årene. Samtidig ser vi at eldre studenter som er aktive i to år har høyere sannsynlighet for å ha høyere karaktersnitt, (5), selv om koeffisienten er liten.

Dersom vi tenker på målene for gjennomføring, (1) til (5), som indikasjoner på å være «godt egnet» til studiet, så viser denne tabellen at det er en positiv sammenheng mellom det å være «godt egnet» og det å ha høye karakterpoeng, være kvinne og være ung. Funnene for alder reflekterer i stor grad funnene fra analysene av de enkelte fagområdene, som forteller oss at dette er et mer generelt funn. Man blir ikke nødvendigvis «bedre egnet» av å være eldre. Det er samtidig viktig å poengtere at det å være «godt egnet» for studiet ikke nødvendigvis er det samme som å være «godt egnet» for yrket, men dette har vi ikke mål på i denne analysen.

Funnet for karakterpoeng tilsvarer det vi fant for jus og GLU 1-7, at studenter med bedre karakterpoeng har i snitt bedre mål på gjennomføring. Vi finner heller ikke en tilsvarende positiv sammenheng mellom karakterpoeng og gjennomføring for psykologi og medisin. Dette indikerer at denne sammenhengen blir svakere eller borte dersom alle studentene har svært høye karakterpoeng, som har sammenheng med at det er lite variasjon i forklaringsvariabelen.

Funnet for kjønn er ikke noe vi finner gjennomgående for de enkelte fagområdene vi studerer, som vil si at denne forskjellen ikke er drevet av de studiene vi ser nærmere på.

Opptakssystemet er hovedsakelig basert på karakterpoeng. Når vi ser at denne variabelen ikke bare bestemmer opptak, men også predikerer hvordan det går med studentene som tas opp, indikerer dette at karakterpoeng har sammenheng med «egnethet».

8.4 Kvalitative betraktninger om egnethet

Det finnes som nevnt ikke noen klar definisjon av hva som ligger i «å være best egnet». Dette blir kommentert i alle intervjuene som inngår i denne studien. Det er flere av informantene som problematiserer hva som ligger i ordet egnethet. Noen fremhever det å være egnet til å være student, enten generelt eller i faget. Andre påpeker at dette ikke nødvendigvis betyr at man er egnet for yrket som studiet leder til. Det siste nevnes spesielt av informantene fra de tre casefagene der skikkethetsvurdering inngår, dvs. psykologi, medisin og GLU 1-7. Det er også flere som gir uttrykk for at det er vanskelig å svare på hva som gjør at noen er egnet på søkerstadiet, og at det heller er noe som vokser frem jo lenger studenten er i studiet.

Informantene er stort sett enige om at dagens opptakssystem ikke direkte gir noen vurdering av om søkere er egnet for de ulike studier. Informantene på opptakskontoret sentralt sier dette eksplisitt. Holdningen deres er at karakterer ikke er relatert til egnethet i det hele tatt, dvs. at karakterer bare er et mål på om man tidligere har vært skoleflink, og ikke om man kommer til å være egnet for akkurat det spesifikke studiet. Her blir med andre ord egnethet og gode karakterer sett på som to forskjellige ting som ikke er relatert. Likevel fremholder noen at høye karakterkrav indirekte kan indikere at personen er egnet for selve studieløpet, og dette fremkommer særlig på studier der det kreves høyt snitt for å komme inn. For eksempel målbærer informantene på jus-studiet meningen at gode karakterer kan ses som en indikasjon på at man i hvert fall er godt egnet til å studere; at man er vant til å lese mye pensum eller har god studieteknikk. Her antar man at høye karakterer fra videregående opplæring tilsier at personen er godt forberedt for et

lengre teoretisk og akademisk studieløp. Men vi finner også den motsatte holdningen. På psykologistudiet må studentene ha svært gode karakterer for å få opptak, men ifølge informanter ved Psykologisk institutt er det ikke nødvendigvis slik at gode karakterer sikrer at man også blir en god psykolog. Gode karakterer gjør at man er godt rustet til å lese mye pensum. Informanter ved medisin, jus, psykologi og ved GLU 1-7 gir alle uttrykk for at de har gode studenter rent faglig sett, dvs. faglig sterke studenter med gode karakterer fra videregående opplæring. Likevel er de forsiktige med å vurdere sammenhengen mellom gode karakterer og hvorvidt dette nødvendigvis gjør studentene mer egnet til yrket. Det er flere som tar til orde for at livserfaring og andre bakgrunnsindikatorer er vel så viktig. Samtidig er det heller ikke konkrete diskusjoner i fagmiljøene om at søkere må/bør vente eller for eksempel ha arbeidserfaring før de søker opptak til studiene med skikkethetsvurdering. Dermed er ikke egnethet noe som kan vurderes ved oppstart av studiet, men heller på et senere tidspunkt. Innenfor GLU 1-7 er man for eksempel mer opptatt av at egnethet handler om å vokse seg inn i det brede samfunnsmandatet, og at dette er noe man tilegner seg gjennom studiet mer enn at det er en indikator det er lett å vurdere ved opptak.

Spesielle opptakskrav, for eksempel fagkrav, ses av flere informanter som et verktøy for å sikre at studentene skal være egnet til å gjennomføre spesifikke studier. Krav til matematikk og realfag fra videregående skole for opptak på matematisk-naturvitenskapelige studier oppgis som et eksempel på dette når det vurderes på sentralt nivå i institusjonen. Samtidig påpekes det at en del studier ikke krever mer enn generell studiekompetanse, og at dette bør være godt nok grunnlag for å begynne på det nivået man starter på ved begynnelsen av et nytt studieløp.

Det henvises ikke til konkrete formelle diskusjoner om sammenhenger mellom bestemte fagkrav og egnethet som begrep. Verken psykologi eller jus har hatt diskusjoner om at relaterte fag fra videregående (som psykologi I og II og rettslære I og II) burde være krav. Der er snarere holdningen at gode karakterer generelt gjør at nye studenter er godt rustet til kravene universitetsutdanning stiller, og at det ikke er behov for spesifikke krav. I tillegg har noen av informantene også refleksjoner om at slike ekstrakrav ville kunne stenge mange ute, da dette er fag som ikke nødvendigvis tilbys på alle skoler, eller som alle elever har anledning til å ta. Derimot fremkommer det i noen av intervjuene at det er mulig at karakter i norsk burde vært noe mer vektlagt i visse utdanninger, særlig for studenter som ikke har norsk som morsmål.

Flere av informantene kommenterer alderspoeng, og stiller spørsmål ved om en søker blir en bedre søker, eller en mer egnet student eller yrkesutøver bare ved å vente ett eller flere år. Det indikeres av enkelte informanter at de er usikre på om det at en søker har blitt ett år eldre mens vedkommende samler opp tilleggs-poeng automatisk gjør han/henne bedre i stand til å studere det faget de vil. Da er

det mer relevant å se dette i forhold til å det å være bedre rustet for arbeidslivet senere, fordi man har fått mer livserfaring. Dessuten, selv om det er automatikk i utregning av alderspoeng, er det mye administrativt arbeid rundt tilleggspoeng fordi det genererer saksbehandling og muligheten for å bli dobbeltrangert. Alle søkere som kan kvalifisere i flere kvoter eller under flere ordninger må bli poengberegnet for alle disse, slik at man finner den som gir best sjanse for opptak (høyest skåre). I tillegg er det flere som påpeker at søkere i dag får tilleggspoeng for nesten alt. For søkere som har gjennomført folkehøgskole og militærtjeneste må slik dokumentasjon lastes opp individuelt. For de som har høyere utdanning er det mulig å kjøre en programmert algoritme, men dette gjelder ikke for de som har dokumenterer krav på tilleggspoeng på andre måter. Derfor er det også flere av informantene som oppfordrer til en gjennomgang av tilleggspoengene, og hva det er som kvalifiserer for tilleggspoeng.

I motsetning til andre land, som for eksempel USA, har vi i Norge ikke mange alternative ordninger for å vurdere egnethet. Unntakene som finnes når det gjelder opptaksprøver er spesifisert i kommentarer til §7-14 i Rundskriv F-06-19, dattert 29.11.2019. Bruk av intervju eller opptaksprøve kan benyttes som former ved opptak til enkelte studier ved bestemte institusjoner. Eksempler på slike studier er faglærerutdanning i musikk, dans og drama, masterstudium i landskapsarkitektur, luftfartsfag, grafisk design, forfatterstudiet og scenekunstutdanning. Blant de fire fagene vi har sett på er det bare innen medisin at det har vært aktuelt å diskutere alternative ordninger for å måle egnethet. Denne diskusjonen har foregått lenge, og henger i noen grad sammen med at søkerne til medisin har svært høye karakterer. Dermed skiller ikke karakterer så godt i forhold til å si noe om vedkommende er egnet for studiet.

Det medisinske fakultet ved UiO ønsket å prøve ut alternative opptaksformer i form av tester eller en form for kort mini-intervju, og de gjennomførte en test med nåværende studenter (UiO/Med 2017, 2018). UiO søkte i 2018 Kunnskapsdepartementet om å få benytte en egnethetstest som grunnlag for opptak til en gruppe søkere. Etter dialog mellom Universitetet og departementet informerte UiO våren 2019 departementet om at de trengte mer tid på å legge til rette for alternativt opptak basert på test. Kunnskapsdepartementet opplyser at de har vært positive til søknader om å prøve ut alternative opptaksformer, og at de normalt gjør endringer i forskrift om opptak til høgre utdanning en gang i året. Fristen for å søke om endringer er satt til 15. april hvert år. Deretter sendes forslag til endringer på høring, før prosessen ferdigbehandles i november samme år. Per våren 2019 hadde UiO ikke sendt inn ny søknad med mer informasjon om bruk av egnethets-test. UiO sentralt opplyser at det etter en intern vurdering ble for ressurskrevende å gjennomføre en slik test på hele søkermassen. Erfaring fra saksbehandling og pilotering viste både at dette er svært krevende å få til, og at tidsaspektet er

utfordrende ved at det er kort tid fra karakterene fra videregående opplæring er offisielle (ca 1. juli) til opptaket skal være ferdig (ca 20. juli). Dermed er tanken om å bruke for eksempel UniTEST utsatt på ubestemt tid (Uniforum 2019a).

Selv om dagens opptakssystem i Norge ikke gir noen formell og eksplisitt vurdering av om søkere er egnet verken for ulike studier eller de deler av yrkeslivet studiestedene utdanner for er alle informantene generelt positive til opptakssystemet slik det er og fungerer i dag. I samtlige intervjuer blir styrken ved dagens opptakssystem fremhevet på generelt grunnlag. Det blir presisert at det er transparent, forutsigbart, effektivt og rettferdig. Dette funnet stemmer godt overens med det som Hovdhaugen og Carlsten (2018) fant i studien som sammenlignet opptakssystemer på tvers av land i EU. Det er særlig de som jobber administrativt med opptak som trekker frem fordelene med at systemet er effektivt: Både for søkere ved at de bare trenger å søke én gang, at det er klare regler for hvilken dokumentasjon man må levere, og for institusjonene som kan bistå hverandre i vurderingen av søkere.

Det er imidlertid også utfordringer som nevnes. Fra GLU 1-7 stilles det nok engang spørsmål ved om spesifikke karakterkrav gjør studenter bedre egnet til å være lærere. Andre svakheter som nevnes i intervjuene er ikke overraskende knyttet til ønsker om større fleksibilitet til å prøve ut ulike forsøksordninger knyttet til egnethet innen medisin og psykologi. Slike ønsker ligger ofte innenfor arbeidet til politisk ledelse og ansvarlige for ulike studieprogram. Det er imidlertid store ressurser og informasjonskrav som vil være knyttet til det å oppgi det nasjonale likhetskravet, og fra et opptaksmedarbeiderståsted ser man derfor flere ulemper enn fordeler ved å endre likhetskravet.

8.5 Oppsummering

I dette kapitlet har vi behandlet problemstillingen om hvordan regelverket bidrar til at vi rekrutterer de studentene som er best egnet til de ulike studiene. Som vi har sett er det ingen klar definisjon av egnethet, og dette kapitlet har vist at «best egnet» kan defineres på en rekke ulike måter. Når vi tenker på egnethet kan det ses både i forhold til det å være student, det å gjennomføre studiet og i yrkeslivet. Det siste ligger i grenseoppgangen til skikkethet, som blir vurdert i tre av våre fire casefag; psykologi, medisin og GLU 1-7.

Vi har også sett at det er begrensninger i forhold til hvilke indikatorer som kan måle dette kvantitativt. I denne studien har vi kun hatt mulighet til å si noe om hvilke sammenhenger det er mellom enkelte studentkjennetegn og gjennomføring. Regresjonsanalysen, som tar utgangspunkt i alle studenter som begynte på et program i 2017 viser at karakterer har en direkte sammenheng både med å være aktiv student, å klare å ta studiepoeng og karaktersnittet studenten oppnår i løpet av de første to årene av studiet. Alle estimatene er signifikante, men ikke veldig

store. Videre ser vi at kvinner generelt har bedre fullføring enn menn og at det ikke ser ut til å være en fordel å være eldre student: de tar færre studiepoeng og har litt lavere sjanse for å være aktiv student. Derimot oppnår de litt høyere karaktersnitt. Analysene viser med andre ord at karakterpoeng ikke bare bestemmer opptak, men også predikerer hvordan det går med studentene som tas opp. Dette viser at karakterpoeng har en viss sammenheng med «egnethet».

De kvalitative analysene har rammet inn en diskusjon om sammenhengen mellom skikkethet og egnethet, samt fordeler og ulemper ved eksisterende og alternative opptaksmetoder. Når det gjelder opptakssystemet generelt stilles det fra de fagene som rekrutterer studenter med høye karaktersnitt spørsmål om hensikten med alderspoengene – om en søker blir en bedre søker, eller en mer egnet student eller yrkesutøver bare ved å vente et eller flere år? Her ser det med andre ord ut til at det pekes på en manglende kobling mellom hva som premieres i opptakssystemet og hva som kan indikere egnethet.

9 Avsluttende diskusjon

I denne rapporten undersøker vi hvordan regelverket for rangering av søkere til høyere utdanning virker inn på hvem som søker og får tilbud til høyere utdanning. Vi følger også studenter inn i de to første årene på studiet og ser på sammenhengen mellom studentkjennetegn og gjennomføring. Vi fokuserer på fire studier; medisin, psykologi, jus og GLU 1-7, men ser også på opptakssystemet generelt. Nedenfor går vi gjennom noen av hovedfunnene.

9.1 Hvem søker?

Søkere forholder seg til det gjeldende opptakssystemet for høyere utdanning i flere år før de faktisk søker. Opptakssystemet er i hovedsak basert på skolepoeng i kvote for førstegangsvitnemål og konkurransepoeng i ordinær kvote. Søkere rangeres etter skolepoeng/konkurransepoeng, og poenggrensen er et resultat av opptaket.

Mange av søkerne kjenner opptakssystemet godt og vet omtrent hva poenggrensene kan antas å bli, da disse er relativt stabile over tid. Søkeren kan sette opp inntil 10 alternativer i søknadsskjema til Samordna opptak, og kan dermed søke på studieprogram de ikke tror de nødvendigvis kommer inn på, samtidig som de sikrer seg en studieplass ved å sette opp mer realistiske alternativer litt lenger ned på listen.

Fagvalg og innsats i fag bestemmes ikke bare av den enkeltes interesser, men også av hvordan dette påvirker karakterpoeng eller fagpoeng, og om det er visse fag som kreves for å komme inn på studiet personen ønsker å søke på. Dersom søkere ikke har de skolepoengene eller kvalifikasjonskravene som kreves for å komme inn med førstegangsvitnemål, må de eventuelt finne måter å komme inn via den ordinære kvoten. De kan velge å forbedre karakterpoengene, samle tilleggs- og/eller alderspoeng, benytte seg av fagskolevitnemål eller 23/5-regelen. Alternativt kan de finne noe annet de ønsker å studere, der de er kvalifisert og har tilstrekkelige antall skolepoeng/karakterpoeng.

Innenfor gjeldende opptakssystem finnes det noe fleksibilitet som mange studieprogram benytter seg av, for eksempel opptaksprøver, fagkrav eller karakterkrav. Det foregår stadig både mindre og større endringer i regelverket tilknyttet

opptakssystemet (Samordna opptak, 2019). For å kunne sikre at elevene vet hvilke valg og valgmuligheter de står ovenfor, annonseres gjerne endringene god tid i forveien.

Dagens regelverk oppleves i stor grad som transparent, rettferdig og forutsigbart. Dette gjør at søkere i stor grad søker seg til studier de har mulighet til å komme inn på, altså er det en høy grad av selvseleksjon innenfor gjeldende opptakssystem. Dette ser vi særlig blant de tre attraktive studiene vi har sett nærmere på, hvor de fleste søkere har skolepoeng i nærheten av opptaksgrensen. Samtidig finner vi at blant søkere til GLU 1-7, er rundt halvparten ukvalifisert til å få opptak. De har altså ikke nådd de nye karakterkravene for å komme inn på studiet, men har likevel søkt studiet. Det kan være at søkeren kjenner systemet og håper å oppnå kvalifikasjonskravet på søknadstidspunktet men ikke klarer det, men det kan vær en indikasjon på at flere krav gjør opptakssystemet mer uoversiktlig for søkerne, som kan føre til at en del søkere ikke forstår at de ikke kan komme inn på studiet de søker seg til.

Analysene viser distribusjonen av kjennetegnene alder, tilleggs-poeng, kjønn, bosted, fagpoeng og konkurransepoeng for de som søker, ikke får tilbud, får tilbud samt er i nærheten av å få tilbud (marginale søkere). Studentmassen er et resultat av hvem av søkerne som får tilbud. Med gjeldende kvote- og poengregler er det i større grad søkere som er eldre, kvinner, med flere fagpoeng, tilleggs-poeng og karakterpoeng som får tilbud, mens bostedssammensetningen reflekterer i stor grad Norges befolkning. Den høye andelen kvinner reflekterer i stor grad søkermassen, mens andelen eldre, og andelen med flere fagpoeng, tilleggs-poeng og karakterpoeng er et resultat av opptakssystemet.

Et annet viktig funn er at regelverket knyttet til alderspoeng gjør det svært vanskelig å komme inn på ordinært opptak til de tre attraktive studiene før fylte 23 år. Vi ser at alderssammensetningen blant de som kommer inn på ordinært opptak er betydelig høyere enn blant de som ikke kommer inn på studiet. Dette betyr at mange av de som ikke kommer inn på studiet gjennom førstegangsvitnemålet rett etter videregående, må vente flere år for å samle nok alderspoeng til å komme inn gjennom ordinært opptak.

9.2 Karakterbasert opptak

Gjennom regresjonsanalysene finner vi en positiv sammenheng mellom karakterer fra videregående og mål for gjennomføring av studier generelt, samt for jus og GLU 1-7. Opptakssystemet er hovedsakelig basert på karakterpoeng. Når vi ser at denne variabelen ikke bare bestemmer opptak, men også predikerer hvordan det går med studentene som tas opp, indikerer dette at karakterpoeng kan fungere som et godt mål på egnethet til studiet. Kvalitative intervjuer gir også inntrykk av

at studiestedene selv i stor grad opplever dette målet som godt egnet, i alle fall ved de attraktive studieprogrammene.

Samtidig finner vi ikke en positiv sammenheng mellom karakterer og mål for gjennomføring for psykologi og medisin. Dette skyldes sannsynligvis manglende variasjon i karakterpoeng siden poenggrensene er såpass høye og studentene når en «terskel». Det er rimelig å trekke slutningen at ett opptakssystem med en marginalt lavere poenggrense med loddtrekning/intervju for alle over denne grensen ville hatt studenter som var like «godt egnet» for studiene.

9.3 Alder

Et tydelig funn i de kvantitative analysene er at alderspoeng får stor betydning i dagens regelverk, spesielt på de attraktive studiene. Både i psykologi, jus og medisin ser vi at søkere i ordinær kvote som får tilbud om plass stort sett er de som har maksimalt eller nesten maksimalt med alderspoeng. Dersom det er slik at eldre studenter er bedre studenter, for eksempel ved at de oppleves som mer egnet grunnet modenhet eller livserfaring, har bedre gjennomføring, eller er dyktigere når de er ferdig, så kan det være gode argumenter for å gi alder ved opptak stor betydning.

I intervjuene blir særlig livserfaring trukket frem i de to helsefaglige profesjonene, medisin og psykologi. Her blir det påpekt at man godt kan være litt eldre når man skal ut i et krevende yrke. Så fra den synsvinkelen kan det å være eldre være positivt i noen sammenhenger.

Derimot viser målene vi har for gjennomføring - elevenes aktiv-status, gjennomførte studiepoeng og karaktersnitt i høyere utdanning - at det ofte er en negativ sammenheng med alder. Eldre studenter er i mindre grad aktive på studiet ved å ta studiepoeng, de tar generelt færre studiepoeng og innenfor enkelte studier vi har sett på får de svakere karakterer. Dette viser også analysene av opptakssystemet generelt. Selv om vi ikke kan si helt sikkert at dette skyldes alder i seg selv, så peker det ikke i retning av at det er en fordel for gjennomføring å være eldre ved opptak.

Et annet element er at søkere som ikke kommer inn i kvote for førstegangsvitnemål på de attraktive studiene fort faller mellom to stoler. I mange tilfeller er de flere år unna å kunne konkurrere i ordinær kvote på grunn av alderspoengene, selv om de forbedrer karakterer og samler tilleggspoeng, slik vi så eksempler på for medisin, jus og psykologi. Et tenkt scenario i dagens system er at det er akkurat de samme studentene som kommer inn til slutt, men at de kommer inn først etter 23 års alder, heller enn tidligere, kun på grunn av alderspoeng. Spørsmålet man da kan stille er om de i så fall har blitt noe bedre skikket for studiet bare av å vente? Kanskje har de tatt opp studieplasser på andre attraktive studier mens de har

ventet på å komme inn, som kan være uheldig fordi disse aldri fullfører en grad som andre motiverte søkere heller kunne tatt.

Søkere i ordinær kvote får 2 alderspoeng hvert år fra året de fyller 20 til året de fyller 23. Det kan være nyttig å stille seg spørsmålet om disse poengene fungerer etter hensikten, både for søkeren, studieprogrammet, profesjonen og samfunnet. Bør man få 2 alderspoeng hvert år eller færre? Bør man få alderspoeng helt til fylte 23 år? Og skal reglene for alderspoeng være like for alle studieprogram, da særlig med tanke på de attraktive studiene?

9.4 Kjønn

Ved de tre attraktive studiene psykologi, medisin og jus, finner vi en overvekt av kvinner både blant de som får tilbud om plass og blant søkermassen. Det er ikke slik at det er flere menn blant den gruppen som akkurat ikke fikk plass, hvilket betyr at å øke antall plasser på de mest attraktive studie ikke vil skape større kjønnsbalanse.

I dag er det slik at ønsket om å ha en jevnere kjønnsbalanse i stor grad er drevet frem av studieprogramledelsen. Dersom ledelsen av studieprogrammet ønsker å gjøre endringer i opptakssystemet for å bedre kjønnsbalansen, må dette søkes om via rektor og godkjennes av sentrale myndigheter. Opptakssystemet tillater å gi ekstra poeng til det underrepresenterte kjønn, og dette benyttes i dag ved ulike studier.⁵⁷ Det er imidlertid vanlig at det kun er programmer som har færre enn 20 prosent av det underrepresenterte kjønn som får godkjent innføring av kjønnspoeng. Blant studiene som i dag har kjønnspoeng er psykologi, som vi har sett nærmere på i denne rapporten.

Analysene viser at psykologi i liten grad kan bedre kjønnsbalansen ved å ha marginalt lavere opptaksgrense eller ved å ha opptak basert på loddtrekning, hvis man tar utgangspunkt i dagens søkere. Det er helt enkelt relativt sett få menn som søker på det programmet. Det opptakssystemet kan gjøre ved psykologi, og som har blitt gjort, er å innføre kjønnspoeng for menn i kvote for førstegangsvitnemål, og vi finner at innføringen av ett kjønnspoeng for menn har bedret kjønnsbalansen ved at menn som ellers ikke ville fått plass nå har fått tilbud om plass. Dersom de ønsker å bedre den ytterligere kan de øke antall poeng, eller vurdere å innføre det også for ordinær kvote.

Det kan være grunn til å stille seg noen spørsmål om ordningen med kjønnspoeng. Begrunnelsen for bruk av kjønnspoeng i de ulike studiene varierer noe, men de begrunnelsene som gis gjelder sannsynligvis langt flere studier enn de som i dag har kjønnspoeng. Innenfor dagens system er det stort sett opp til

---

⁵⁷ For mer informasjon se Samordna opptak: <https://www.samordnaopptak.no/info/opptak/opp-tak-uhg/poengberegning/legge-til-poeng/kjonns-poeng/>

studieprogrammene å signalisere at de ønsker kjønnspoeng, mens beslutningen tas av sentrale myndigheter. Det er et relevant spørsmål om sentrale myndigheter bør vurdere om også studieprogrammer med skjev kjønnsbalanse som ikke har signalisert behovet skal få innført kjønnspoeng. Og i og med at denne mekanismen fungerer godt for å øke andelen som får tilbud blant de som er underrepresentert, bør den bare gjelde kjønn eller bør man vurdere å også benytte den typen poeng for å få flere studenter fra andre underrepresenterte grupper inn på visse studier?

9.5 Alternative opptakssystem

Som nevnt ligger det allerede noe fleksibilitet i dagens opptakssystem utover at opptaket bestemmes av poenggrenser. Det kan være i form av kvalifikasjonskrav (opptaksprøver, fagkrav, karakterkrav eller andre krav), kjønnspoeng eller endring i kvoter. Behovet for slike unntak er ofte signalisert av studiestedene selv, mens beslutningen om unntaket kan innføres tas av sentrale myndigheter. Det som legger begrensninger på å prøve ut alternative opptaksordninger er ofte en kombinasjon av kravet om godkjenning, administrative ressurser og tid til å vurdere kandidatene.

Det har for eksempel vært en diskusjon om å benytte tester og/eller intervjuer i opptaket til medisin. Kunnskapsdepartementet har signalisert at dette er mulig å prøve ut, men det er ikke åpenbart hvem skal testes/intervjues, hvem skal gjøre intervjuene og når skal de skal gjennomføres for å koordineres med opptaket. Slik det er i dag er det svært kort tid fra vitnemålet fra videregående opplæring blir skrevet ut (senest 1. juli) til opptaket skal være ferdig (ca. 20. juli) og det legger klare begrensninger på muligheten for bruk av tester og/eller intervju. En mulighet er å gjennomføre tester og/eller intervju i forkant av at vitnemålet skrives ut, og eventuelt sette en begrensning for hvem som kan ta testen eller intervjues basert på karakterer man har oppnådd frem til jul i VG3.

Et annet alternativ, som ikke har blitt prøvd ut, er lotteribasert opptak. Dette kan organiseres enten slik at alle som søker er med i lotteriet, at alle over en poenggrense eller som oppfyller visse kvalifikasjonskrav er med i lotteriet, eller at sannsynligheten for å vinne vektet med for eksempel skolepoeng/konkurranspoeng. I Nederland har lotterimodell for de som har over et visst karakternivå vært brukt på for eksempel medisinutdanning. Lotterimodellene gir færre plasser til gruppen med tilbud og flere plasser til gruppen søkere uten tilbud eller gruppen marginale søkere. Dersom gruppesammensetningen i disse gruppene er like, vil det ikke påvirke gruppesammensetningen til de som får tilbud. Ved lotteribasert opptak bør man også ta inn over seg hvordan tildeling av studieplasser gjennom lotteri oppleves av søkerne, og hva det gjør med legitimiteten til systemet.

Spørsmålet en bør stille seg er dermed om et system basert på lotteri vil bli oppfattet som like rettferdig og transparent som dagens system?

9.6 Kvalifikasjonskrav

Det er en relativt stor andel av studieprogrammene som har egne kvalifikasjonskrav, totalt gjelder det 39 prosent av alle programmer som tilbys gjennom Samordna opptak. Kvalifikasjonskrav kan kreve mye administrasjon, spesielt dersom en individuell behandling er nødvendig for å undersøke om kvalifikasjonskravet er innfridd. I tillegg er det en utfordring at økende bruk av kvalifikasjonskrav gjør at det i mange tilfeller ikke lenger er nok med generell studiekompetanse. Selv om informasjon gis til elever, kan det være at 16-åringer ikke er fullt klar over hvilke fagkrav eller karakterkrav det finnes for de studiene de en dag ønsker å søke på. Dersom det i tillegg stadig kommer endringer i opptakssystemet, kan det være enda vanskeligere å få det med seg. Erfaringer fra Sverige, der opptakssystemet og beregning av karakterer og tilleggspoeng har blitt endret flere ganger i løpet av de siste 10-15 årene viser at dette kan skape utfordringer for søkere. Det kan også være at endringene er annonsert tidsnok for dagens elever, men slår ugunstig ut for eldre søkere som ikke lenger oppfyller kvalifikasjonskravene, noe som skjedde i Sverige da det ble innført meritpoeng for visse typer kurs i videregående opplæring. Sett i sammenheng med konsekvensene av alderspoeng, kan det derfor være mange søkere som innser for sent at de ikke har tatt riktige fag, eller fått tilstrekkelig gode karakter, og dermed ikke har anledning til å få opptak i kvote for førstegangsvitnemål. Dette vil da gjøre at de må vente til de også oppnår mange alderspoeng før de har mulighet til å komme inn på studiet de ønsker.

9.7 Andre veier til opptak

Dagens opptakssystem er nokså transparent og forutsigbart, og relativt enkelt å forklare. I hovedsak kommer studenter inn på to kvoter, kvote for førstegangsvitnemål og ordinær kvote, der halvparten av plassene er satt av til hver kvote. Opptak til kvote for førstegangsvitnemål baserer seg hovedsakelig på skolepoeng, og opptak til ordinær kvote baserer seg hovedsakelig på konkurransepoeng.

Det er likevel noen mer eller mindre uvanlige unntak. Det første er 23/5-regelen, som ble opprettet med tanke på å gi eldre søkere uten fullført videregående opplæring en vei inn i høyere utdanning. Men fra 2011 har alle søkere rett til å vurderes etter 23/5-regelen og dersom denne vurderingen gir flere poeng enn en annen vurdering, så er det den som ligger til grunn for opptak. Med andre ord har alle søkere over 23 år rett til å bli vurdert i flere kvoter, og siden de ofte har mange ulike former for dokumentasjon genererer dette saksbehandling og dermed

kostnader i opptakssystemet. Spørsmålet vi stiller er om denne regelen egentlig fungerer etter hensikten? Eller kan det være at man burde å legge begrensninger på hvem som skal kunne vurderes etter 23/5-regelen. Tidligere var det kun de som ikke hadde fullført videregående opplæring, dvs. de uten et fullstendig vitnemål, som ble vurdert etter denne regelen. En tilsvarende regel, 25:4, fantes tidligere (frem til 2008) i Sverige, og også der var det kun de som ikke hadde et fullstendig vitnemål fra videregående opplæring som kunne bruke 25:4 for å få opptak i høyere utdanning.

Et annet unntak er studenter som søker opptak på bakgrunn av 2-årig fagskole til studier med kun generell studiekompetanse som opptaksgrunnlag, og der konkurransepoeng regnes ut på bakgrunn av oppnådde karakterer på fagskolen. Det er vanlig å kun få én karakter per år på 2-årige fagskoler, og dermed er det gjennomsnittet av disse to karakterene som brukes som grunnlag for opptak. Igjen vil disse poengene være gjeldende dersom de gir høyere poeng enn ved vurdering på et annet grunnlag. Dette kan med andre ord bli en «bakvei» inn i konkurransepregete studieprogrammer som psykologi og jus, og det kan da også være grunnlag til å spørre om denne regelen fungerer etter hensikten. Det samme spørsmålet reises også i NOU 2020:3. Akkurat denne formen for «bakvei» finnes det ikke eksempler på i andre land, men SOU (2004:29) vist at innføringen av meritpoeng i Sverige ledet til mange former av strategisk tilpasning hos søkerne, bla. at elever valgte redusert antall fag i videregående for å få en bedre samlet poengsum for søkning til høyere utdanning. Med andre ord oppnådde elevene høyere samlet karakterpoeng i videregående ved å velge fag som gjorde at de var mindre godt forberedt til høyere utdanning.

9.8 Endring av regelverket for opptak

I denne rapporten har vi beskrevet og analysert de eksisterende kvote- og poengreglene som gjelder for opptak og hvilke konsekvenser dette gir med utgangspunkt i studiene psykologi, medisin, jus og GLU 1-7. Vi har pekt på noen aspekter ved det gjeldende opptakssystemet som det er viktig å være klar over dersom endringer i opptakssystemet vurderes gjennomført. Ikke minst henger dette sammen med at det norske opptakssystemet anses som relativt godt egnet for vår egen kontekst, og det er et system som oppfattes som legitimt og rettferdig (Hovdhaugen & Carlsten 2018). Ved å presentere opptakssystemer i andre land, slik som de andre nordiske land, har vi gjennom sammenligning vist både fordeler og ulemper ved det norske systemet. Samtidig ser vi også at det ikke alltid er like enkelt å hente inn andre, alternative opptaksformer som brukes i land som Nederland og USA. Det amerikanske systemet, med motivasjonsbrev og standardiserte tester leder både til potensielt økte kostnader for søkere ved at det tilbys coaching eller hjelp

som bare de som har råd til det kan kjøpe, og det kan også bidra til økte kostnader ved at det krever mer administrasjon og ressurser fra opptakskontorene. Med andre ord vil innføringen av slike ordninger sannsynligvis øke kostnadene for opptak til høyere utdanning markant.

Samtidig er det ikke vår rolle som forskere å vurdere om gjeldende opptakssystem er riktig eller bør endres. Dersom man skal endre dagens regelverk må det være fordi man opplever at det nåværende regelverket ikke gjør at elevene tar de valgene man ønsker de skal ta og har de valgmulighetene man ønsker de skal ha, enten for deres egen del, for studieprogrammets del, for profesjonens del eller for samfunnets del. Det er også viktig å være klar over at alle endringer i opptakssystemet får konsekvenser, både tilsiktede og utilsiktede, og endringer bør derfor være nøye gjennomtenkt før de implementeres, spesielt de endringene som åpner opp for utilsiktet strategisk tilpasning hos søkere.

Referanser

- Andersson Chronholm, J. & S. Andersson (2011). Introduktion till universitetsstudier - ett sätt att behålla fler studenter. *Högre utbildning*, 1(1): 53-55
- Andersson Chronholm, J. & J. Larsson (2013). *Tekniskt naturvetenskapligt basår - En väg mot framgångsrika studier*. Upublisert konferansepaper, Teknisk naturvetenskapliga fakultetens universitetspedagogiska konferens 2013, Uppsala. Uppsala: Uppsala universitet.
- Borgen, N.T. (2012). Sammenhengen mellom karakterer og studentgjennomstrømning i høyere utdanning. *Søkelys på arbeidslivet* 29 (1-2), 111-129
- Cliffordson, C. (2004), Effects of Practice and Intellectual Growth on Performance on the Swedish Scholastic Aptitude Test (SweSAT). *European Journal of Psychological Assessment*, 20(3): 192-204.
- Ekspertgruppa om lærerrollen (2016). Rekruttering til og lønn i læreryrket – endring over tid, (kap 5). I *Om lærerrollen, et kunnskapsgrunnlag*. Bergen: Fagbokforlaget
- Grimstadutvalget (2019). *Studieplasser i medisin i Norge. Behov, modeller og muligheter*. Utredning fra Grimstadutvalget, oppnevnt av Kunnskapsdepartementet, levert september 2019. Tilgjengelige online: https://www.regjeringen.no/contentassets/9b5b81d102384507b85150f2e0f1b089/11745900_rapport_utredning_fra_grimstadutvalget.pdf
- Hammerness, K., R. Ahtianinen, P. Sahlberg (2017). *Empowered Educators in Finland: How High-Performing Systems Shape Teaching Quality*. San Francisco: Jossey_Bass
- Hansen, M.N. (2005). Den sosiale rekrutteringen til medisinstudiet. *Tidsskrift for Den norske legeforening*, 125: 2213-2215
- Henriksson, W. & K. Bränberg (1994) The Effects of Practice on the Swedish Scholastic Aptitude Test (SweSAT), *Scandinavian Journal of Educational Research*, 38(2): 129-148
- Hovdhaugen, E, H. Høst, A. Skålholt, P. O. Aamodt & S. Skule (2013). *Videregående opplæring – tilstrekkelig grunnlag for arbeid og videre studier?* Rapport 50/2013. Oslo: NIFU

- Hovdhaugen, E. & T.C. Carlsten (2018). *Fairness in access to higher education in Norway: Policy and practice*. NIFU Arbeidsnotat 2018:7. Oslo: NIFU.
- Högskoleverket, (1997). *Tillträde till högre utbildning – en evighetsfråga*. Högskoleverkets skriftserie 1997:13S. Stockholm: Högskoleverket.
- Högskoleverket (2000). *Högskoleprovet. Gårdagens mål och framtida inriktning*. Högskoleverkets rapportserie, 2000:12R. Stockholm: Högskoleverket.
- Jacobsen, G. (2000). "Vårt femte fakultet", *Tidsskrift for den Norske Lægeforening* 120:2326-2328
- Kivinen, O. & R. Rinne (1991). Mapping the field of stratification in higher education: the Finnish experience. *Higher education*, 21(4): 521 -549
- Kyvik, S. (2004). Structural Changes in Higher Education Systems in Western Europe. *Higher Education in Europe* 29(3), 393-409
- Naustdal, A-G & E. Gabrielsen (2015). Den viktige og vanskelige skikkethetsvurderingen; hvilke utfordringer gir den universiteter og høyskoler? *UNIPED*, 38(1): 7-22.
- NOKUT (2018). *Videregående opplæring og opptakskrav til høyere utdanning i utvalgte land*. Innspill til Liedutvalget. NOKUTs utredninger og analyser, August 2018. Oslo: NOKUT. Tilgjengelige online: https://www.nokut.no/contentassets/9989482e51f1473786a8037c4b71b46d/videregaende_opplaring_og_opptakskrav_til_hoyere_utdanning_i_utvalgte_land_3-2018.pdf
- Nordic Council of Ministers (2009). *Comparative study of Nordic teacher-training programmes*. TemaNord 2009:520. Copenhagen: Nordic Council of Ministers
- Nordmo, M., Hagen, J. S., Pedersen, V. B., Høyheim, T., Østby, A. S., & Nilsen, S. A. (2018) How changing admission practices affect sociodemographics, satisfaction, personality, gender, and dropout of students in the professional psychologist study program in Norway. *Scandinavian Psychologist*, 5, e14
- NOU 2020:3 (2020). *Ny lov om universiteter og høyskoler*. Oslo: Kunnskapsdepartementet
- Næss, T. (2006). *Inntakskvalitet og karakterer i høyere utdanning Høyere grads kandidater, siviløkonomer og allmennlærere*. NIFU STEP-rapport 4/2006. Oslo: NIFU STEP
- Orr, D. & E. Hovdhaugen (2014): 'Second chance' routes into higher education: Sweden, Norway and Germany compared. *International Journal of Lifelong Education*, 33(1): 45-61
- Orr, D., A. Usher, C. Haj, G. Atherton & I. Geanta (2017). *Study on the impact of admission systems on higher education outcomes - Volume 1: Comparative report*. Directorate-General for Education Youth, Sport and Culture. Luxembourg: Publications Office of the European Union

- Piironen, O. (2013). The Transnational Idea of University Autonomy and the Reform of the Finnish Universities Act. *Higher Education Policy* 26(1): 127–146
- Rijken, S., I. Maas & H.B.G. Ganzeboom (2007). The Netherlands: Access to Higher Education – Institutional arrangements and Inequality of Opportunity. In Shavit, Y., R. Arum & A. Gamoran (ed.) *Stratification in Higher Education. A Comparative Study*. Stanford: Stanford University Press.
- Ringdal, K. (2001). *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Samordna opptak (2017). *Søkerstatistikk 2017 – sluttrapport*. Oslo: UNIT.
Tilgjengelig online:
https://www.samordnaopptak.no/info/om/sokertall/sluttstatistikker/so_sokerstatistikk_2017-sluttrapport.pdf
- Samordna opptak (2018). *Søkerstatistikk 2018 – sluttrapport*. Oslo: UNIT.
Tilgjengelig online:
https://www.samordnaopptak.no/info/om/sokertall/sluttstatistikker/so_sokerstatistikk_2018-sluttrapport.pdf
- Sandsør, A. M. J. (2020). Jack-of-all-subjects? The association between individual grade variance and educational attainment. *Economics of Education Review*, 75, online first: <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2020.101969>.
- Seland, I., E. Hovdhaugen, B. Lødding, T. S. Prøitz & E. Rønsen (2018). *Sluttrapport fra evaluering av forsøk med halvårsvurdering med én eller to karakterer i norsk*. NIFU Rapport 2018:9. Oslo: NIFU.
- Skoglund, T.H. (2018). *Egnet som politi? Seleksjonsmetodenes prediktive validitet ved PHS sin egnehetsvurdering*. PHS Forskning 2018:1. Oslo: Politihøgskolen.
- Stage, C. & G. Ögren (2004). *The Swedish Scholastic Assessment Test (SweSAT). Development, Results and Experiences*. EM No. 49, 2004. Umeå: Umeå Universitet. Tilgjengelig online:
https://www.umu.se/globalassets/organisation/fakulteter/samfak/instituttionen-for-tillampad-utbildningsvetenskap/hogskoleprovet/publications/60585_em-no-49.pdf
- St.meld. 30 (2003-2004). *Kultur for læring*. Tilråding fra Utdannings- og forskningsdepartementet av 2. april 2004. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet.
- St.meld. 11 (2008-2009). *Læreren. Rollen og utdanningen*. Tilråding fra Kunnskapsdepartementet av 6. februar 2009. Oslo: Kunnskapsdepartementet
- Studentexamensnämnden (2019). *Studentexamensnämndens allmänna föreskrifter och anvisningar*. Publiserte 13. juni 2019. Tilgjengelig online:
https://www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Ohjeet/Yleiset/allmanna_foreskrifter_och_anvisningar.pdf

- Tieben, N. & M.H.J. Wolbers (2010). Transitions to post-secondary and tertiary education in the Netherlands: a trend analysis of unconditional and conditional socio-economic background effects. *Higher Education*, 60(1), 85-100.
- UNIT (2019). *Hovedopptaket til høyere utdanning ved universitetet og høyskoler gjennom Samordna opptak*. Faktanotat. 23. juli 2019. Oslo: UNIT - Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning
- Wiers-Jensen, J., P.J. V, Vaglum & Ø. Ekeberg (1995). Repetisjon og privatisteksamener – veien til det medisinske studium. *Tidsskrift for Den norske legeforening*, 115: 2659-2662
- With, M. L. & A. Mastekaasa (2014). Karakterer, opptakskrav og lærerrekuttering. I Frølich, N., E. Hovdhaugen & L.I. Terum (red) *Kvalitet, kapasitet og relevans*. Kapittel 10, s. 185-202. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Wouters, A., G Croiset & R. A. Kusurkar (2018). Selection and lottery in medical school admissions: who gains and who loses? *MedEdPublish* Tilgjengelig online: <https://doi.org/10.15694/mep.2018.0000271.1>

Avisartikler:

- Mæland, P.A. (2013). 1800 studenter kjemper om 120 studieplasser for å bli lærer. *Aftenposten* Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/verden/i/P3Wae/1800-studenter-kjemper-om-120-studieplasser-for-aa-bli-laerer>
- Os, I., H. L. B. Jensen, M. G. Langballe, E. O. Rosvold, U. H. Grasmø-Wendler (2018). På tide med egnethetstest for medisinstudenter. Kronikk publisert 21. august 2018. *Tidsskrift for Den norske legeforening*, Tilgjengelig online: <https://tidsskriftet.no/2018/08/kronikk/pa-tide-med-egnethetstest-medisinstudenter>
- Os, I., M. G. Langballe, H. L. B. Jensen, E. O. Rosvold, U. H. Grasmø-Wendler (2018). Opptak på medisinstudiet – bør vi vurdere mer enn karakterer? Kronikk publisert 21. august 2018. *Tidsskrift for Den norske legeforening*, Tilgjengelig online: <https://tidsskriftet.no/2018/08/kronikk/opptak-pa-medisinstudiet-bor-vi-vurdere-mer-enn-karakterer>
- Tessem, L. B. (2016) – Mange studenter føler at de har kastet bort flere år til ingen nytte *Aftenposten* Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/norge/i/0prG/mange-studenter-foeler-at-de-har-kastet-bort-flere-aar-til-ingen-nytte>
- Uniforum (2019a). Det medisinske fakultet skrinlegger planer om alternativt opptak til medisinstudiet. *Uniforum* Publisert 30.09.2019. Tilgjengelig på nett:

<https://www.uniforum.uio.no/nyheter/2019/09/det-medisinske-fakultet-skrinlegger-planer-om-alte.html>

Uniforum (2019b). Regjeringen kutter ut forkurs i matematikk. *Uniforum*

Publisert 21.11.2019. Tilgjengelig på nett:

<https://www.uniforum.uio.no/nyheter/2019/11/regjeringen-kutter-ut-matematikkkurs.html>

Universitetsavisa (2017). Syddansk Universitet vil ta opp studenter med egen test. *Universitetsavisa*. Publisert 2. januar 2017. Tilgjengelig online:

<https://www.universitetsavisa.no/student/2017/01/02/Syddansk-Universitet-vil-ta-opp-studenter-med-egen-test-18366678.ece>

Lover, forskrifter, veiledninger, rundskriv og rammeplaner

Forskrift om opptak til universiteter og høyskoler (2005). Hentet fra:

<https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2005-10-10-1191>

Forskrift om opptak til høyere utdanning (2007). Hentet fra:

<https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2007-01-31-173>

Forskrift om opptak til høyere utdanning (2017). Hentet fra:

<https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2017-01-06-13>

Forskrift om plan for grunnskolelærerutdanning (2010). *Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanningene for 1.-7. trinn og 5.-10. trinn*. Hentet fra:

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2010-03-01-295>

Forskrift om skikkethetsvurdering i høyere utdanning (2006). *Forskrift om skikkethetsvurdering i høyere utdanning* (FOR-2006-06-30-859). Hentet fra:

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-30-859>

Kunnskapsdepartementet (2017). *Opphør av tilleggspoeng for menn ved årets opptak til veterinær- og dyrepleierstudiene*. Brev av 05.04.2017, fra KD til NMBU. Hentet fra: [https://www.samordnaopptak.no/info/pdf/oppbor-av-tilleggs-poeng-for-menn-ved-arets-opptak-til-veteriner--og-dyrepleier\(1\).pdf](https://www.samordnaopptak.no/info/pdf/oppbor-av-tilleggs-poeng-for-menn-ved-arets-opptak-til-veteriner--og-dyrepleier(1).pdf)

Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanning 1. – 7. trinn (2010).

Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/rundskriv/2010/retningslinjer-grunnskolelaererutdanningen-1-7-trinn.pdf>

Rammeplan for 4-årig allmennlærerutdanning (1999). Rammeplan for 4-årig allmennlærerutdanning. Fastsatt av KUF 01.07.1999. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/ufd/pla/2003/0001/dd/d/pdfv/175022-allmennlaererutdanning.pdf>

Skollagen (2010:800) *Skollagen*. Utfærdad 23 juni 2010 av Sveriges Riksdag.

Hentet fra: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

Universitets- og høyskoleloven (2005). *Lov om universiteter og høyskoler*. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15>

Nettsider

ANSA.no (2019). *SAT OG ACT*. Sist oppdatert 15. mai 2019. Tilgjengelig online: <http://www.ansa.no/Studier-i-utlandet/For/Land/nord-amerika/usa/sat-og-act/>

Antagningen.se (2019a) *Särskild behörighet*. Sist oppdatert 9. april 2019.

Tilgjengelig online: <https://www.antagning.se/sv/Det-har-galler-for-dig-som-gatt/Gymnasieskolan/Gymnasieexamen-2014/Sarskild-behorighet/>

Antagningen.se (2019b) *Räkna ut ditt meritvärde*. Sist oppdatert 11. april 2019.

Tilgjengelig online: <https://www.antagning.se/sv/Det-har-galler-for-dig-som-gatt/Gymnasieskolan/Slutbetyg-2010-och-framat/Rakna-ut-ditt-meritvarde/>

Antagningen.se (2019c) *Basår*. Sist oppdatert 15. april 2019. Tilgjengelig online:

<https://antagning.se/sv/Ta-reda-pa-mer-/Basar/>

Børne- og undervisningsministeriet (2020a). *Det ordinære uddannelsessystem*. Sist oppdatert 10. januar 2020. Tilgjengelig online:

<https://www.uvm.dk/uddannelsessystemet/overblik-over-det-danske-uddannelsessystem/det-ordinaere-uddannelsessystem>

Børne- og undervisningsministeriet (2020b). *Kort om erhvervsuddannelserne*. Sist oppdatert 14. januar 2020. Tilgjengelig online:

<https://www.uvm.dk/erhvervsuddannelser/uddannelser/overblik/kort-om-erhvervsudannelserne>

CoTE (2020). *Council on Teacher Education - Prospective candidates*. Hentet fra:

<https://cte-s.education.illinois.edu/dotnet/webpages/webpage.aspx>

Kantardjiev, K. (udatert). *Kjennetegn ved finsk lærerutdanning*. Artikkel på

NOKUTs nettsider. Tilgjengelig online:

https://www.nokut.no/contentassets/6812ce6c37b24c078c1f539532f17d49/kantardjiev_kim_kjennetegn_ved_finsk_larerutdanning.pdf

Komvux (2020). *Om komvuxutbildningar*. Udatert nettside, lesedato: 15.01.2020.

Tilgjengelig online: <https://www.komvuxutbildningar.se/komvux-faq-673>

Kunnskapsdepartementet (2014). *Skjerper opptakskravene til lærerutdanningene*.

Pressemelding 26. september 2014, Tilgjengelig online:

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Skjerper-opptakskravene-til-larerutdanningene/id2001847/>

Kunnskapsdepartementet (2019). *Flere menn får plass på psykologi*. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/flere-menn-far-plass-pa-psykologi/id2663377/>

- Minedu.fi (2020a). *Higher education institutions, science agencies, research institutes and other public research organisations*. Tilgjengelig online: <https://minedu.fi/en/heis-and-science-agencies>
- Minedu.fi (2020b). *Higher education and degrees*. Tilgjengelig online: <https://minedu.fi/en/higher-education-and-degrees>
- Nuffic (2011). *Education system Finland described and compared with the Dutch system*. <https://www.nuffic.nl/en/publications/education-system-finland/>
- Nuffic (2015). *The Netherlands: the Dutch education system described*. <https://www.nuffic.nl/en/publications/find-a-publication/education-system-the-netherlands.pdf>
- Optagelse.dk (2019). Adgangskrav til de videregående uddannelser i 2019 og varslede ændringer i adgangskrav for 2020 og 2021. Tilgjengelig online: <https://www.optagelse.dk/vejledninger/videregaende/pdf/Adgangskrav%202019.pdf>
- Psykologforeningen (2011). *Psykologutdanning i Norge*. Hentet fra <https://www.psykologforeningen.no/publikum/hvordan-bli-psykolog/psykologtdanning-i-norge>
- Samordna opptak (2019). *Endringer i regelverk*. Hentet fra: <https://www.samordnaopptak.no/info/om/lover-og-regler/endringer/>
- SOU 2004:29 *Tre vägar till den öppna högskolan*. Utredning från Tillträdesutredningen på uppdrag av Utbildningsdepartementet, Publisert 1. mars 2004. Tilgjengelig online: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2004/03/sou-200429/>
- Statistisk sentralbyrå, SSB (2019). *Tabell 07459: Befolkning, etter region, alder, statistikkvariabel og år*. Hentet fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/07459/>
- Statsrådsberedningen (2018). *Grundläggande behörighet på yrkesprogram*. Pressmeddelande publisert 19. februar 2018. Tilgjengelig online: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2018/02/grundlaggande-behorighet-pa-yrkesprogram/>
- Studyinfo.fi (2020). *Finnish application system*. Tilgjengelig online: <https://studyinfo.fi/wp2/en/valintojen-tuki/finnish-application-system/>
- Studyinholland.nl (2017). *Numerus fixus programmes*. Sist oppdatert 1. november 2017. Tilgjengelig online: <https://www.studyinholland.nl/plan-your-stay/how-to-apply/numerus-fixus-programmes>
- Uddannelses- og forskningsministeriet (2018). *Overblik over det videregående uddannelsessystem*. Sist oppdatert 12. september 2018. Tilgjengelig online: <https://ufm.dk/uddannelse/videregaende-uddannelse/overblik-over-det-videregaende-uddannelsessystem>

- Uddannelses- og forskningsministeriet (2019). *Tabelloversikt over kvotestørrelser 2019*. Tilgjengelig online: https://ufm.dk/uddannelse/videregaende-uddannelse/sogning-optag-og-vejledning/sadan-soger-du-optagelse/kvotefordelingen-2019-til-ufm_dk_4.pdf
- UddannelsesGuiden (2020a). *Optagelse på videregående uddannelser*. Sist oppdatert 8. januar 2020. Tilgjengelig online: <https://www.ug.dk/videregaendeuddannelse/altomoptagelse/optagelse-paa-videregaende-uddannelser>
- UddannelsesGuiden (2020b). *Bonusordninger, Hurtigbonus – avskaffet fra 2020*. Sist oppdatert 1. mars 2020. Tilgjengelig online: <https://www.ug.dk/videregaendeuddannelse/altomoptagelse/bonusordninger>
- UiO/Jus (2012). *Avvikling av privatistordningen*. Hentet fra <https://www.uio.no/studier/program/jus/privatist/opphor-privatist.html>
- UiO/Med (2017). *Vil du være med å påvirke fremtidens opptak til medisin?* Hentet fra <https://www.med.uio.no/studier/aktuelt/arrangementer/2017/pilot-alternative-opptakskriterier-til-medisinst.html>
- UiO/Med (2018). *Alternative opptakskriterier i medisin testet for første gang*. Hentet fra <https://www.med.uio.no/studier/aktuelt/aktuelle-saker/2018/testing-av-alternativt-opptak-i-medisin.html>
- Universitets- og høgskolerådet (2013). *Områdesbehørigheter för Gy11 och Vux12*. Sist oppdatert februar 2013. Tilgjengelig online: <https://www.antagning.se/globalassets/regelverk-och-anmalningskatalog/omradesbehorigheter-for-gy11--vux12-ny4.pdf>

Figuroversikt

Figur 4.1. Alderssammensetning for søkere til psykologi 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	46
Figur 4.2. Alderssammensetning for søkere til psykologi 2019, ordinær kvote.....	48
Figur 4.4. Kjønnssammensetning for søkere til psykologi 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	51
Figur 4.5. Kjønnssammensetning for søkere til psykologi 2018, kvote for førstegangsvitnemål.....	51
Figur 4.6. Kjønnssammensetning for søkere til psykologi 2019, ordinær kvote.....	52
Figur 4.7. Bostedssammensetning for søkere til psykologi 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	53
Figur 4.8. Bostedssammensetning for søkere til psykologi 2019, ordinær kvote.....	54
Figur 4.9. Fagpoengsammensetning for søkere til psykologi 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	55
Figur 4.10. Fagpoengsammensetning for søkere til psykologi 2019, ordinær kvote.....	55
Figur 4.11. Karakterpoengfordeling for søkere til psykologi 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	57
Figur 4.12. Karakterpoengfordeling for søkere til psykologi 2019, ordinær kvote.....	58
Figur 5.1. Alderssammensetning for søkere til medisin 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	66
Figur 5.2. Alderssammensetning for søkere til medisin 2019, ordinær kvote.....	67
Figur 5.3. Alderssammensetning for søkere til medisin 2008 og 2009, kvote for førstegangsvitnemål.....	68
Figur 5.4. Alderssammensetning for søkere til medisin 2008 og 2009, ordinær kvote.....	69

Figur 5.5. Tilleggs-poengsammensetning for søkere til medisin 2019, ordinær kvote.....	70
Figur 5.6. Kjønnssammensetning for søkere til medisin 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	71
Figur 5.7. Kjønnssammensetning for søkere til medisin 2019, ordinær kvote.....	72
Figur 5.8. Bostedssammensetning for søkere til medisin 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	73
Figur 5.9. Bostedssammensetning for søkere til medisin 2019, ordinær kvote.....	74
Figur 5.10. Fagpoengsammensetning for søkere til medisin 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	75
Figur 5.11. Fagpoengsammensetning for søkere til medisin 2019, ordinær kvote.....	76
Figur 5.12. Karakterpoengfordeling for søkere til medisin 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	77
Figur 5.13. Karakterpoengfordeling for søkere til medisin 2019, ordinær kvote.....	78
Figur 6.1. Alderssammensetning for søkere til jus 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	85
Figur 6.2. Alderssammensetning for søkere til jus 2019, ordinær kvote.....	86
Figur 6.3. Tilleggs-poengsammensetning for søkere til jus 2019, ordinær kvote.....	87
Figur 6.4. Kjønnssammensetning for søkere til jus 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	88
Figur 6.5. Kjønnssammensetning for søkere til jus 2019, ordinær kvote.....	89
Figur 6.6. Bostedssammensetning for søkere til jus 2019, kvote for 1. gangsvitnemål.....	90
Figur 6.7. Bostedssammensetning for søkere til jus 2019, ordinær kvote.....	90
Figur 6.8. Fagpoengsammensetning for søkere til jus 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	91
Figur 6.9. Fagpoengsammensetning for søkere til jus 2019, ordinær kvote.....	92
Figur 6.10. Karakterpoengfordeling for søkere til jus 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	93
Figur 6.11. Karakterpoengfordeling for søkere til jus 2019, ordinær kvote.....	94
Figur 7.1. Alderssammensetning for søkere til GUL 1-7 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	102

Figur 7.2. Alderssammensetning for søkere til GUL 1-7 2019, ordinær kvote.....	103
Figur 7.3. Tilleggspoengsammensetning for søkere til GLU 1-7 2019, ordinær kvote.....	104
Figur 7.4. Kjønnssammensetning for søkere til GLU 1-7 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	105
Figur 7.5. Kjønnssammensetning for søkere til GLU 1-7 2019, ordinær kvote.....	106
Figur 7.6. Bostedssammensetning for søkere til GLU 1-7 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	107
Figur 7.7. Bostedssammensetning for søkere til GLU 1-7 2019, ordinær kvote.....	108
Figur 7.8. Fagpoengsammensetning for søkere til GLU 1-7 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	109
Figur 7.9. Fagpoengsammensetning for søkere til GLU 1-7 2019, ordinær kvote.....	109
Figur 7.10. Karakterpoengfordeling for søkere til GLU 1-7 2019, kvote for førstegangsvitnemål.....	110
Figur 7.11. Karakterpoengfordeling for søkere til GLU 1-7 2019, ordinær kvote.....	111
Figur 7.12. Resultat regresjon med årstrend, aktiv-status	117
Figur 7.13. Resultat regresjon med årstrend, gjennomførte studiepoeng.....	118

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no